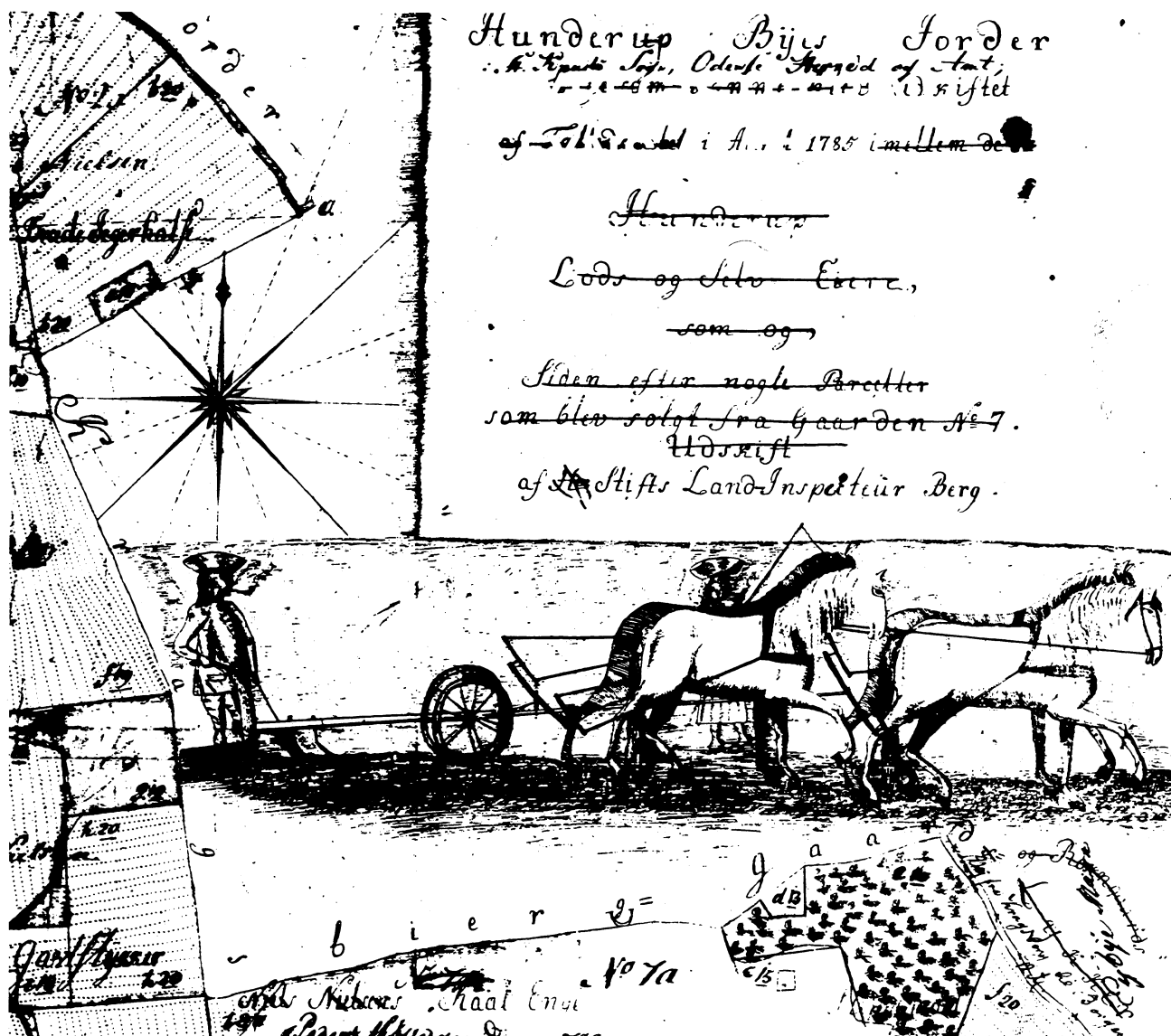

LANDSBYREGISTRERING I FYNS AMT

Historiske forhold GUDME KOMMUNE

FYNS AMTSKOMMUNE
Udvalget for teknik og miljø
1983

Indhold

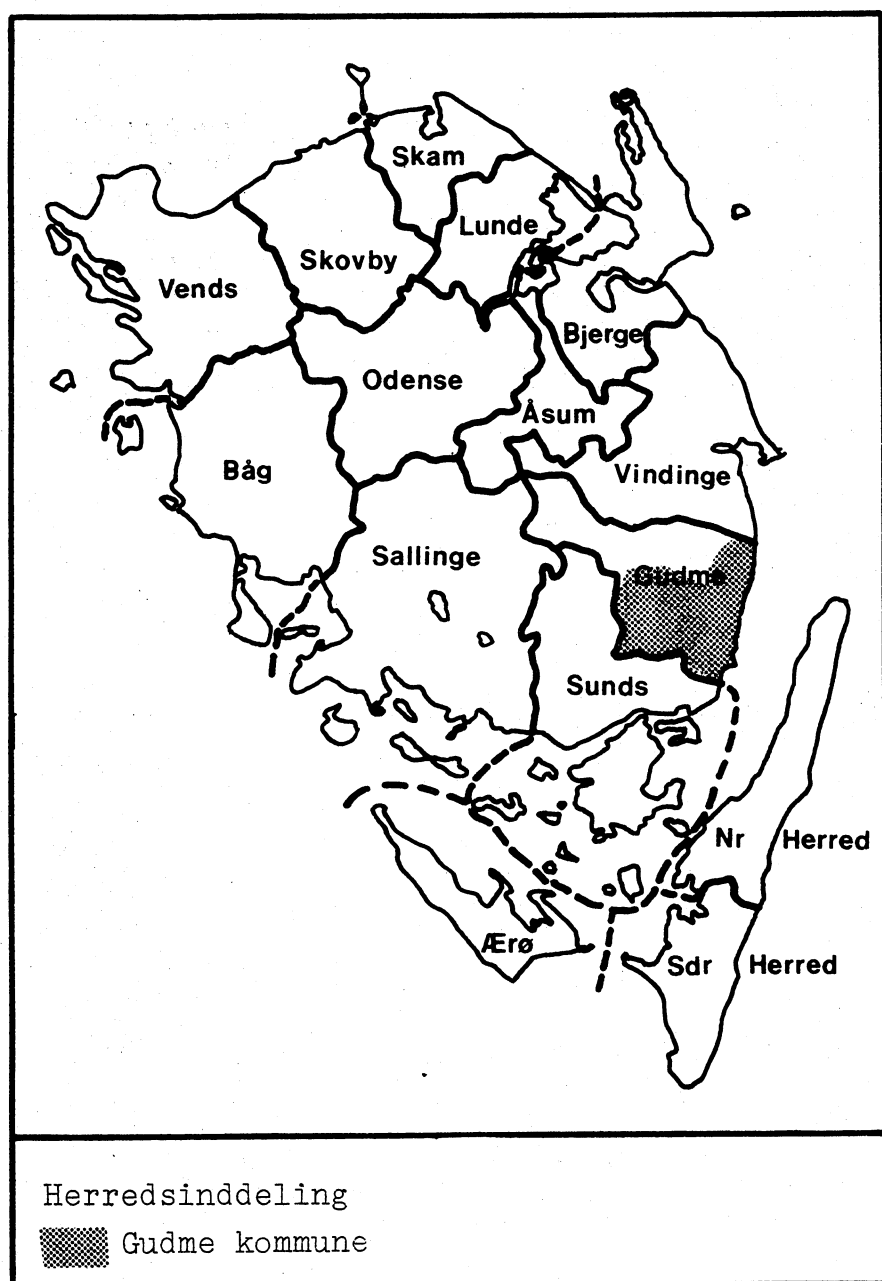
	Side.
Indledning	2
Herredsbeskrivelse	3
<u>Brudager sogn</u>	
Brudager	7
<u>Gudbjerg sogn</u>	
Brenderup	19
Ellerup	31
Gudbjerg	43
Lakkendrup	55
<u>Gudme sogn</u>	
Galdbjerg	67
Gudme	79
<u>Hesselager sogn</u>	
Boholt	93
Bøsøre	105
Hesselager	117
Revsøre	129
Vormark	141
<u>Oure sogn</u>	
Albjerg	153
Oure	165
<u>Vejstrup sogn</u>	
Vejstrup	177

INDLEDNING

Denne rapport indeholder en undersøgelse og vurdering af de kulturhistoriske interesser i landsbyerne i Gudme kommune.

For så vidt angår en nærmere beskrivelse af undersøgelsens baggrund og tilrettelæggelse samt forklaring til de anvendte skemaer og kort, henvises til rapporten LANDSBYREGISTRERING I FYN'S AMT - FORELØBIG ORIENTERING, 1983.

GUDME HERRED - bebyggelsesudvikling 1500 - 1900.

Gudme kommune omfatter dele af Gudme herred. For at kunne sammenligne de enkelte landsbyers ressourcemæssige og udviklingsmæssige forhold bringes i det følgende en beskrivelse af bebyggelsesudviklingen i herredet fra år 1500 til år 1900.

GUDME HERRED

Af det 24.395 ha store herred var i 1682 opdyrket 42% mod et gennemsnit for hele Fyn på 47%. Herredet er da også præget af store skov- og mosestrækninger. Allerede i Kong Valdemars jordbog fra 1200-tallets begyndelse deles herredet op i en bygd "uden (for) skoven" (det vil sige Gudme, Brudager, Oure bygden) og en bygd "oven (for) skoven" (det vil sige Ringe, Ryslinge bygden). Sidst i 1500-tallet omtaler biskop Jacob Madsen den kæmpestore "Dungskov", der strakte sig fra Gislev sogn 3 mil mod syd til Svendborg. I præsteindberetningerne fra 1571 omtales da også "skovhuse" i Hesselager, Gislev, Ringe, Gudbjerg og Oure sogne. Ude i kystskovbæltet blev der ligeledes i 1500- 1600-tallet plads til en vis ekspansion, mest i form af fiskelejer.

Den østlige del af herredet har overalt trevangsbrug, medens Ryslinge og Ringe sogne har former for alsædebrug. De skovprægede sogne (Brudager, Gudbjerg, Gislev og Ringe) har opdykningsprocenter fra 30 til 39%, medens de kyst- og slette prægede sogne når opdykningsprocenter fra 48 til 56% (Svinninge, Øksendrup, Langå, Hesselager, Gudme, Oure, Vejstrup).

Herredet takseredes i 1684 for 3.643 tdr. htk. og i 1844 tilsvarende for 3.899 tdr. htk. I forhold hertil er landgildehartkornet fra 1664 påfaldende højt. Gårdene i herredet var således hårdt skyldsatte.

I 1806 beskrives herredet som det sletteste og fattigste i Fyn. Hvor jorden er leret falder den sid, kold, gruset og stenet, på andre steder gruset og banket. Det hele strøg fra Nyborg til henimod Svendborg var en havreegn, det mest forsømte parti af landet. Til den mædelige jordbund og et slet jordbrug kom tilmed en mædelig udskiftning og på mange steder i 1806 endnu slet ingen.

I Svindinge, Langå og Øksendrup sogne var fællesskabet endnu ikke ophævet i 1806, og andre byer var kun udskiftede godsvis.

Herredet består af 12 sogne og bortset fra Brendeskovgårds overførsel fra Sunds til Gudme herred i 1500-tallet synes der ikke at være tale om grænseændringer.

Endnu på reformationstiden havde herredet et meget betydeligt indslag af selvejergårde, nemlig 30%. I Ryslinge, Gislev, Svindinge, Gudbjerg, Vejstrup og Oure sogne lå selvejerprocenten endog over 40%. Blandt andet som følge af kronens frasalg af gårde var selvejerprocenten omkring år 1600 nået ned på 14%, og i løbet af det følgende århundrede forsvandt de næsten totalt (i 1664 er de få selvejere regnet under kronens gods). Ved reformationen fandtes to betydelige adelsgodser i herredet, nemlig Glorup og især kansler Johan Friises Hesselagergård, hvorunder hørte hele Hesselager sogn og birk samt store mængder strøgods, herunder Mullerup gård og gods.

Omkring år 1600 var Glorup, Rygård og Hesselagergård (stort set) enebesiddere i deres sogne. Hertil kom i 1660 Mullerup og Tidselholt/Vejstrupgård i henholdsvis Gudbjerg og Vejstrup sogne. Blandt de ialt 13 hovedgårde i 1664 ragede Glorup langt op med sine 120 tdr.htk. hovedgårdsmark. Mullerup, Hesselagergård og Broholm havde mellem 70 og 100 tdr. hovedgårdsmark, medens hovedparten af de resterende var ganske små. Omkring år 1800 var Glorup stadig det dominerende gods. Det hørte nu til stamhuset Moltkenborg (Glorup -Anhof-Rygård godser), der var enebesidder i Svindinge, Øksendrup og Langå sogne. I alt havde stamhuset mere end 900 tdr.htk. bøndergods. Blandt de øvrige godser når kun Broholm over 500 tdr.htk. bøndergods, medens Hesselagergård havde 350 tdr.htk. bøndergods.

I 1802 var der kun 61 selvejergårde i herredet, de fleste i Gislev og især Ryslinge sogne, idet Tøjstrup og Krumstrup godser var udparcellerede. Også Boltinggård, Lammehave og Vejstrupgård var i færd med at frasælge deres bøndergods. I 1850 var halvdelen af herredets gårde og huse overgået til selveje, men herefter forløber udviklingen trægt. Endnu i 1895 var 230 gårde og 388 huse i fæste. Mange af disse var dog arvefæsteenheder. Overgangen til selveje forløb således som helhed sent i herredet.

Antallet af gårde er svagt vigende i 1600-tallet formentlig som følge af hovedgårds-ekspansion. I forbindelse med overgangen til selveje stiger gårdtallet i 1800-tallet med 1/5. Hustallet i 1600-tallet ligger i underkanten af det normale (der mangler en række jordløse huse i matriklerne). Omkring 1805 var der ved at være ligevægt imellem gård- og hustallet, og i løbet af det 19. årh. ekspanderede hustallet i normalt omfang, ligesom befolkningstilvæksten er af normal omfang. Gårdene var i 1684 i gennemsnit forholdvis små, nemlig 5,7 tdr.hkt. mod 6,3 tdr. for Fyn som helhed. Det tilliggende dyrkede areal var også noget mindre, nemlig 29 tdr. land mod 32 tdr. land for Fyn som helhed.

	Besiddelsesforhold:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	Selvejere:		gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			117	25	268	105	212	38
1850	349	500	fæstere		326	547		
1890	466	1445	fæstere		230	388		

STATISTIK

Areal: 24.395 ha, heraf opdyrket 1682: 42%.							
Tønder hørkorn	1664	1688	1844	1903			
	5700	3643	3899				
Bebyggelseenheder:							
		1571	1664	1684	1805	1850	1895
Gårde:		591	597	571	579	675	696
Huse:			168		532		
Huse m/ jord:				71		847	1140
Huse u/ jord:				121		200	693
I alt:			765	763	1111	1722	2529
Størrelsesfordeling i tønder hørkorn: (bøndergårde)							
	1-4 tdr. hkt.	5-8 tdr. hkt.	8- tdr. hkt.	Gennemsnit			
1664	70	237	277	8,6			
1684	199	294	64	5,7			
1850	248	380	34	4,5			
1895	369	291	23	4,0			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:							
Børn:							
I alt:	6476	10368	13875				

BRUDAGER

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Brudager
-----------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

Navn: Brudager	Navnetype: -ager.
--------------------------	-----------------------------

Bemærkninger:

Brudager er nævnt første gang mellem 1286 og 1300 i formen Bruthacker. Forleddet er navneordet, glåda. brut, som betyder "handlingen, at bryde eller brydes, tilstanden at være brudt". Efterleddet er ager, glåda. skær, som er brugt i betydningen "dyrket jord i almindelighed".

Anlægstype:

Adelby

Anlæggelsestidspunkt:

Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser, ikke er anlagt ved udflytning. Brudager er en kirkeby.

Historiske tildragelser:

Ved kirken er der 1898 af songets beboere rejst en mindestøtte for kmh. F. Sehested, der som frivillig deltog i den første slesvigske krig.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Brudager
----------	------------------	-------------------	-------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Næsten alle gårde er flyttet ud af byen - evt. en enkelt bevaret samt 3 gårde flyttet lige uden for den gamle bykerne. Brudagergård ligger stadig syd for bykernen. En stor del af de gamle gårdtomter er bebyggede med nye huse. Vejnettet er stort set bevaret uforandret, bortset fra at vejforten og vejen rundt om kirken er forsvunden. Det regulerede toftepræg er forsvunden.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Engområde midt i den sydlige del af ejerlavet. Skov i den vestlige del af ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Brudager
-----------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

STATISTIK

3

Areal: 969 ha, heraf opdyrket 1688: 31%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	120	119	132	

Bebyggelsesenheder:

	1600-10	1664	1688	1774	1844	1903 ¹
Gårde:	13	16	18	23	26	29
Huse:	13 ²	8		15		
Huse m/ jord:			2		49	54
Huse u/ jord:			2		7	33
I alt:	26	24	22	38	83	116 ⁶

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
44% 1664	3	7	6	7,5
39% 1688	7	7	4	6,5
56% 1844	19	7		3,7
79% 1903	25	4		3,1

Folketal:

	1787	1845	1901 ¹
Voksne:	147	291	348
Børn:	98	138	139
I alt:	245	429	487

1. Excl. Brudagergård, men incl. dens evt. udstykninger.
2. Incl. Vrangbæk mølle.
3. Incl. Brudagergård.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Brudager
----------	------------------	-------------------	-------------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	2		4	2	2	1	8	5
1844	16	43					10	13
1903	29	78						9

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 969 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 31%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets store indhold af eng og skov. Ejerlavets vestlige del grænser op til skovbygden. Ejerlavet vurderedes i 1684 til 119 tdr.htk., hvilket på grund af den ekstensive udnyttelse sattes op til 132 tdr. i 1844. Brudager havde i 1688 almindelig trevangsbrug. Den store adelby er naturligt afgrænset bortset fra et mindre areal mod sydøst, hvor Klingstrup Hovedgård i 1641 ekspanderede ind over ejerlavsgrensen. En gammeltofte vidner om Brudagers tidligere placering. Brudager blokudskiftedes år 1800 og siden er 16 af byens gårde flyttet ud.

Omkring 1300 blev Lage Hoses gods i Brudager tildømt Dalum kloster. Kronen var i 1537 i besiddelse af 3 selvejergårde i byen, hvortil kom 2 gårde, der tidligere havde tilhørt stiftet. Fra 1437 omtales landsbyhovedgården Brudagergård, der synes at være flyttet lidt udenfor landsbyen ned mod engarealerne. Hovedgården kom ikke til at spille den store rolle, og den sank i 1600-tallets 1. halvdel ned som bondegård. I 1658 blev den genoprettet og fungerede en kortere årrække som hovedgård. I 1610 kan Brudager gård at dømme efter de få (manglende) skattefri ugedagstjenere i skattemandtallet kun have ejet ganske få gårde, og i 1664 vurderedes Brudagergård kun til 22 tdr.htk. Der hørte da 2 gårde, 1 hus og 1 mølle i Brudager til hovedgården. Blandt de øvrige adelsbesiddere i 1664 bør nævnes Tidselholt (4 gårde og 3 huse) samt Vejstrupgård (2 gårde og 1 hus). På udskiftningstiden hørte Brudagergård (15 tdr.htk.) og 5 gårde i Brudager under Broholm gods. De øvrige gårde ejedes af Mullerup, Tidselholt, Bjørnemose og Klingstrup. I 1802 var der i byen kun 1 selvejergård, men 18 fæstegårde og 25 huse.

Overgangen til selveje skete trinvis og var for husenes vedkommende endnu ikke afsluttet i 1903. Antallet af gårde i byen er jævnt stigende i 1600-1700-tallet, hvilket er ret usædvanligt. Espansionen i det 19. årh. ligger ligeledes i overkanten af det normale. Hustallet var allerede ret højt i 1600-tallet. Hus- og befolkningstallet steg i normalt omfang igennem det 19. årh. Gårdene var i 1684 gennemsnitlig af normalstørrelse. Der blev foretaget lodsejervise egaliseringer i forbindelse med udskiftningen.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Brudager
----------	------------------	-------------------	-------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den middelstore kirke-adelby af vikingetidsnavnetypen -ager er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den på Fyn ret sjældne regulerede vejforteby. En Gammeltofte vidner om byens tidligere placering. En landsbyhovedgård Brudagergård (omtalt fra 1400-tallet) er flyttet lidt uden for byen.
2. Udviklingstype. Byens besiddelsesforhold forblev spredte og Brudagergård kom aldrig til at spille nogen dominerende rolle. Overgangen til selveje ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en ret sjælden og typeren anlægstype uden særlige udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst og nybebygget.
2. Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene samt større eng og skovarealer.
3. Særlige relikter: kirken, Brudagergård.
4. Arkæologiske interesser: En Gammeltofte, en mølletomt, 3 frilagte gårdtomter.

Bolbro

Trst

Anneslund

Brudager

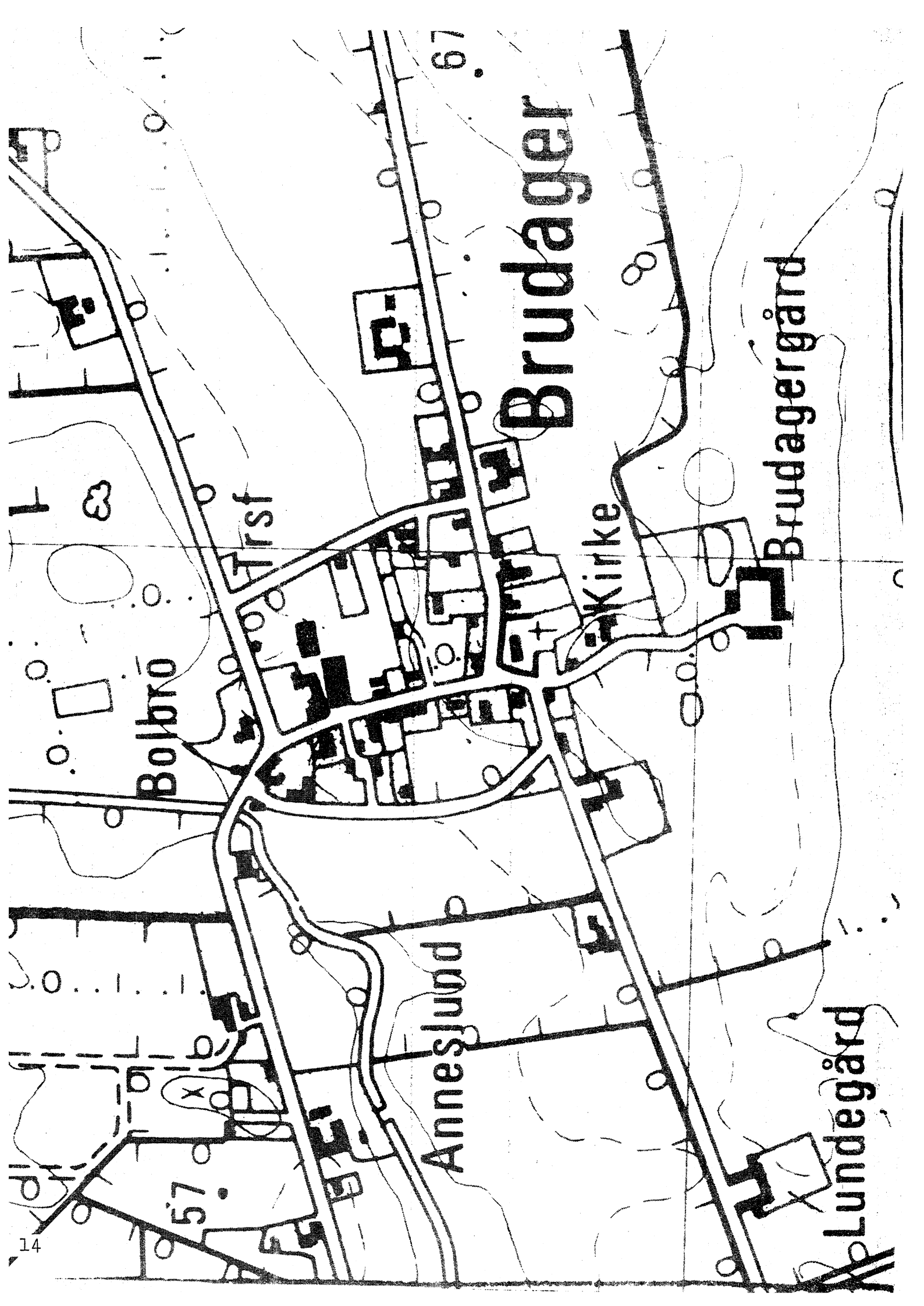
Kirke

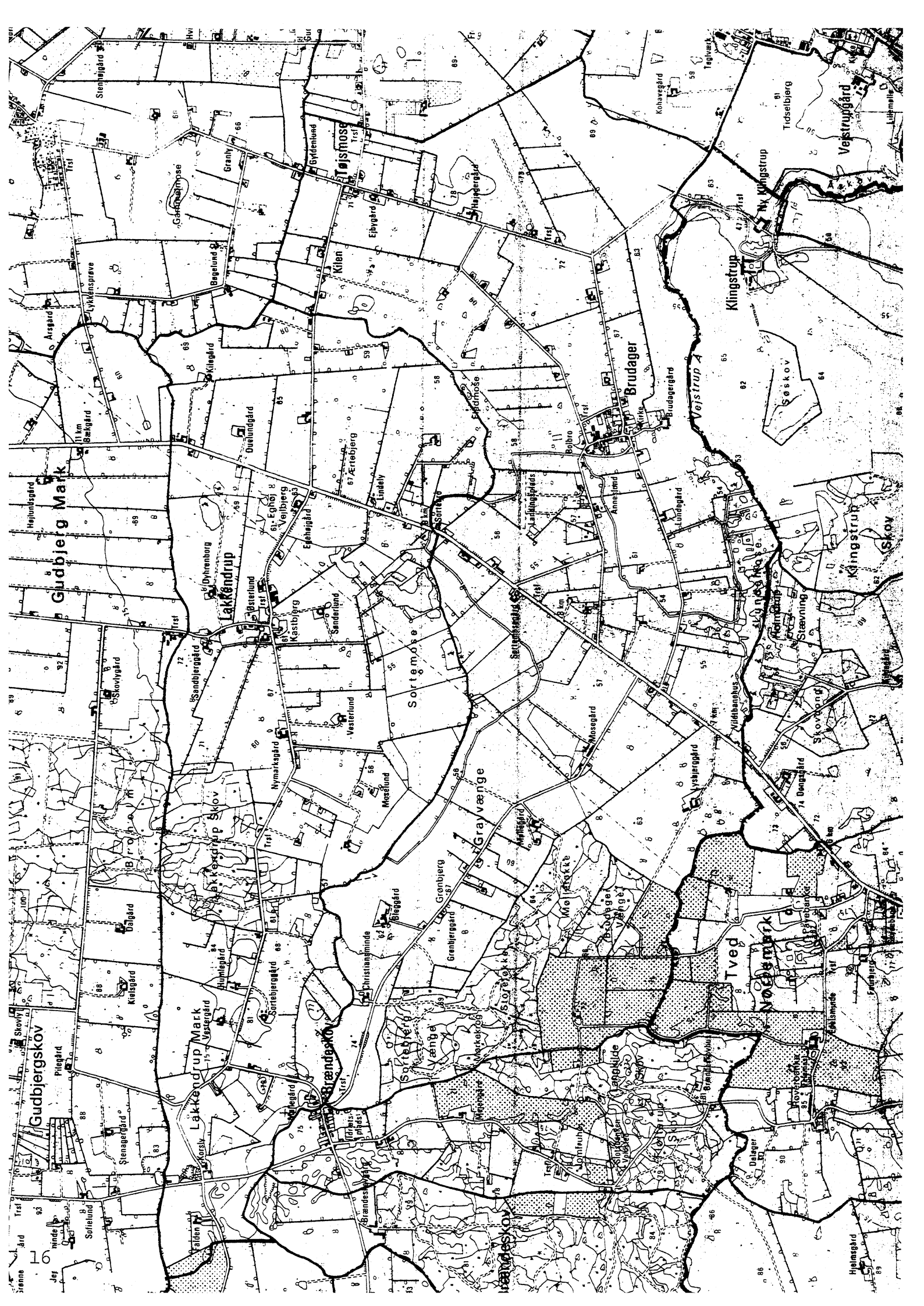
Brudagergård

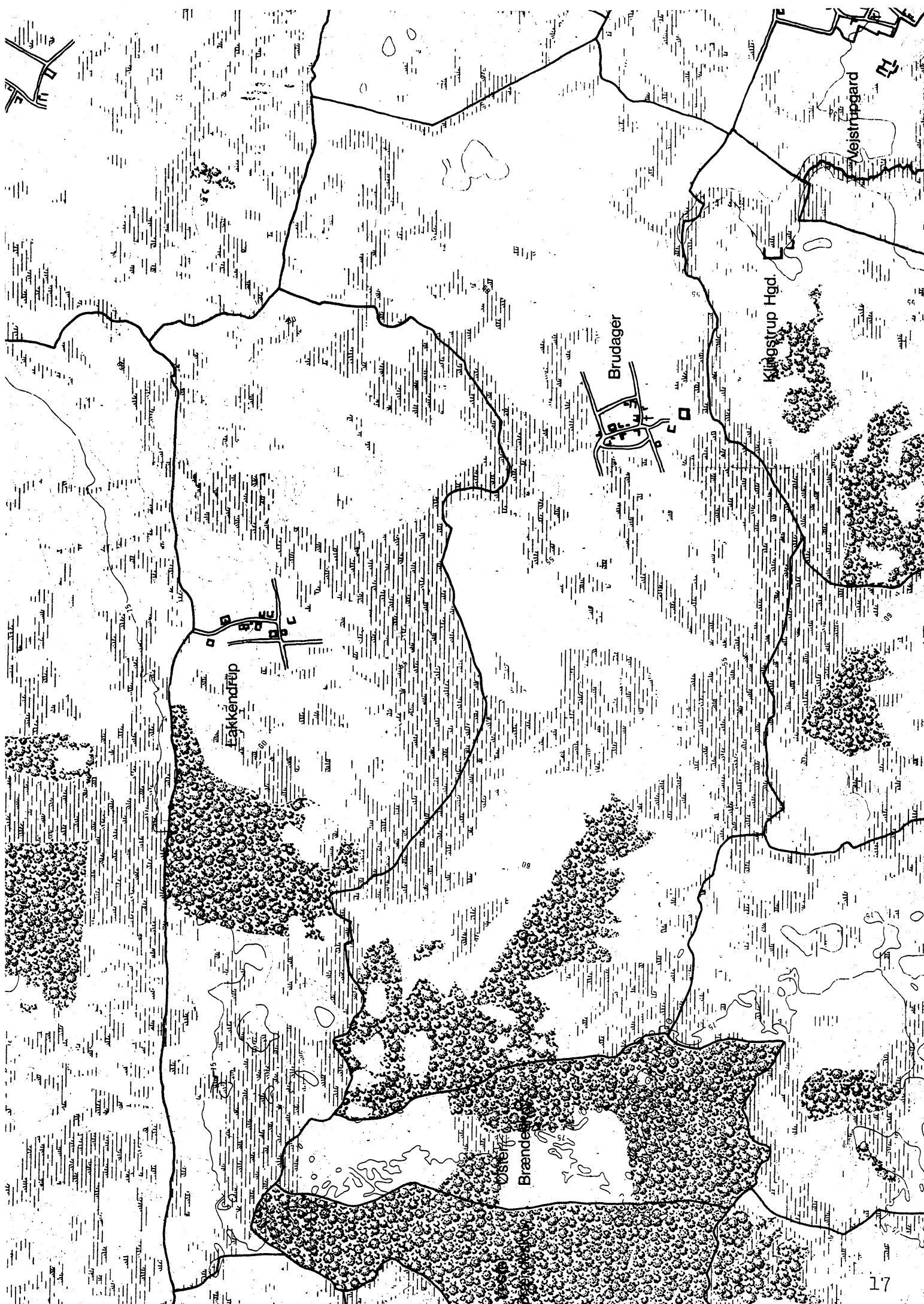
Lundegård

67

57

Fakkeendrup

Brudager

Klingestrup Hgd.

Veistrupgard

Østerr
Brænderi

BRENDERUP

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
-----------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

Navn: Brenderup	Navnetype: -torp.
---------------------------	-----------------------------

Bemærkninger:

Brenderup er nævnt første gang 1423 i formen Bendorf. Forleddet er navneordet bregne. Efterleddet er torp, glda. thorp., som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Torp	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
----------------------------	---

Bemærkninger:

En torp er en middelalderlig udflytterbebyggelse der er anlagt ved udflytning fra adelbyen (Ellerup).

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
----------	------------------	-------------------	-------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 3 af 6 gårde tilage i byen og nogle huse. Der er ikke sket noget nybyggeri af betydning i byen. Den sydgående vej fra forten er nedlagt, hvorved fortens karakter også er forsvunden, selv om gadekæret består. Toftesystemet er opløst, undtagen hvor der er bebyggelse.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skov midt i ejerlavet. I den vestlige del opstået gården Brenderupgård.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
----------	------------------	-------------------	-------------------

STATISTIK

Areal: 484 ha, heraf opdyrket i 1688: 29%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	62	50	51	

Bebyggelsesenheder:

	1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	6	7	7	7	6	7
Huse:	2			-		
Huse m/ jord:					6	7
Huse u/ jord:					-	-
I alt:	8	7	7	7	12	14

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(57%) 1664	1	1	5	8,9
(71%) 1688	2	2	3	7,1
(83%) 1844	1	5	-	6,0
(71%) 1903	1	5	1	6,4

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	42	53	74
Børn:	31	27	9
I alt:	73	80	83

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
-----------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					1		6	
1844					6	6		
1903	1				6	7		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 484 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 29%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets store indhold af skov i kraft af dets placering på overgangen til skovbygden. Ejerlavet takseredes i 1684 til 50 tdr.htk. og i 1844 tilsvarende til 51 tdr. htk. I 1682 havde bebyggelsen almindelig trevangsbrug. Byen er udflyttet og udparcelleret fra Ellerup. En Gammeltofte i Stenvejs Mark vidner om forgængerer for den nuværende bebyggelse. Brenderup stjerneudskiftedes i 1802 og siden er 3 gårde flyttet ud. Sidst i 1400-tallet omtales adskillige selvejergårde i Brenderup. Maribo Kloster synes at have ejet en enkelt gård. I 1544 ejede Hesselagergård (herunder Mullerup) en enkelt gård. I 1664 var Glorup dominerende godsbesidder med 6 gårde. De 3 af disse var at dømme efter deres særlige landgildeydelse - tidligere selvejere. Den sidste af gårdene tilhørte Mullerup. Endnu i 1766 var situationen uændret. Overgangen til selveje var knap nok indledt i 1903. Antallet af gårde er stort set uforandret fra 1610 til 1903, ligesom hustallets vækst i det 19. årh. er særdeles begrænset. Som følge heraf stagnerer befolkningstallet i det 19. årh. Gårdene var i 1684 i gennemsnit forholdsvis store. Byen synes egaliseret i forbindelse med udskiftningen.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
----------	------------------	-------------------	-------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:

Interesse:

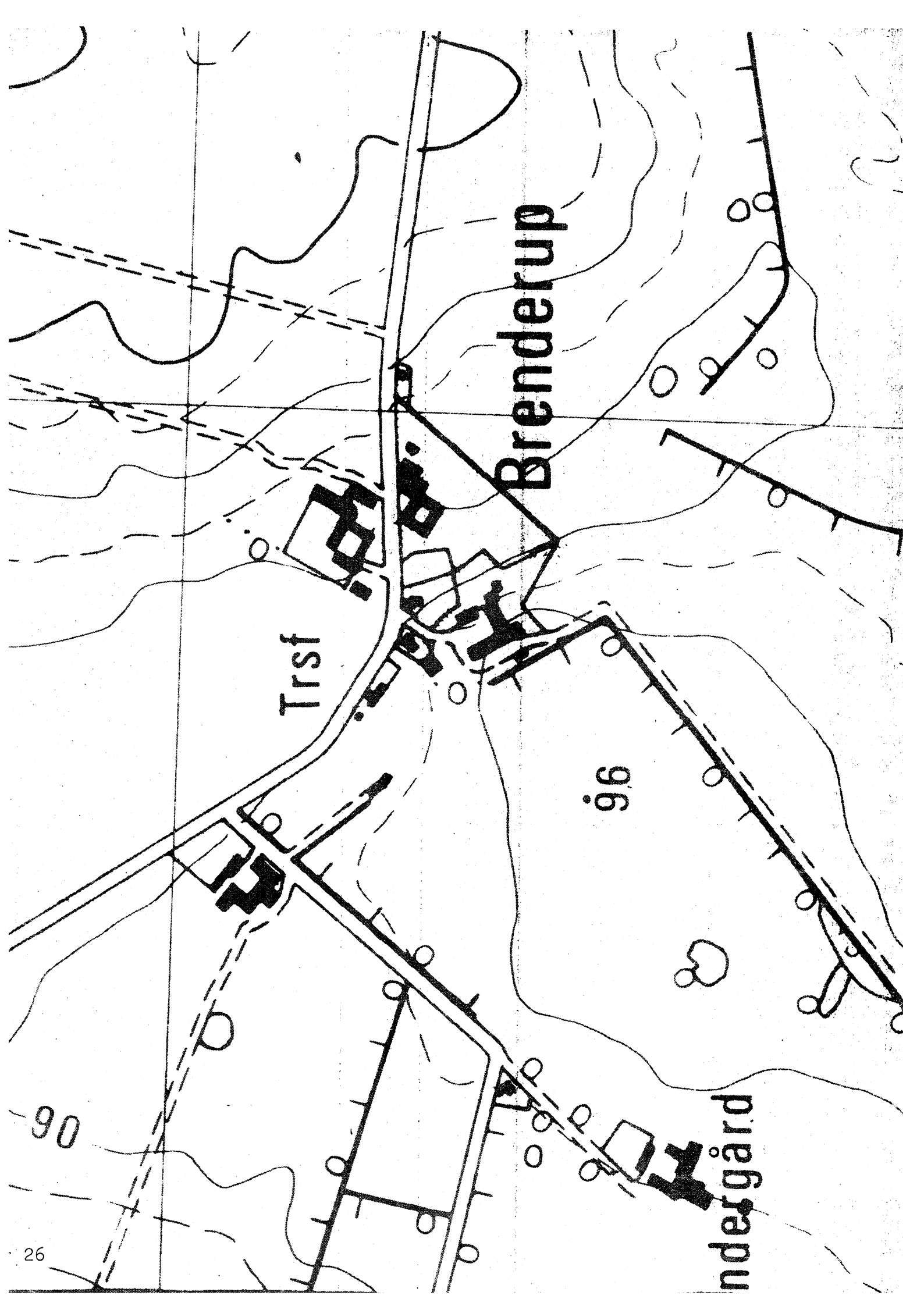
Stor
interesse:Særlig
interesse:**Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.**

1. Anlægstype. Den lille udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er randplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er uregelmæssigt vejforteby. Det langstrakte ejerlav strækker sig mod vest ind i skovbygden. En Gammeltofte vidner om forgængerer for den nuværende bebyggelse.
2. Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalderen af selvejerbønder, og i 1600-1700-tallet af Glorup og Mullerup godser. Byen egaliseredes formentlig på udskiftningstiden. En meget sen overgang til selveje indebar stagnation i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst.
2. Kulturlandskabet har bevaret et større skovareal.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: en Gammeltofte, 2 frilagte gårdtomter.

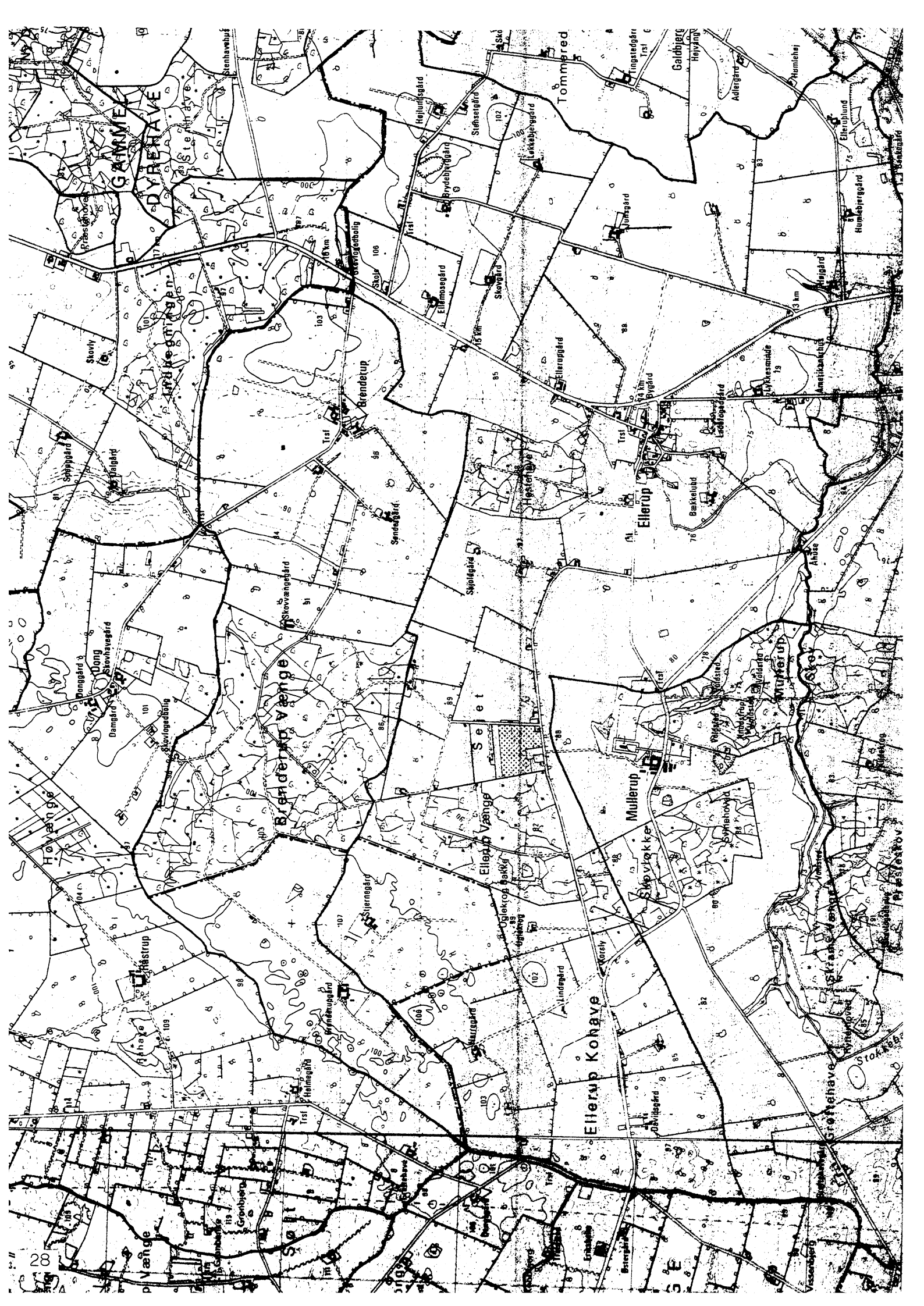
Trsf

Brenderup

96

90

ndergård

GAMMEL
DYREHAVE

BRENDERUP
VÆNGE

BRENDERUP

SETER

MULLERUP

ELLERUP
KONAVE

ELLERUP

TOMMERED

GALDBJERG

MULLERUP

SKOVHØVED

Gald

Brenderup

Ellerup

ELLERUP

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
-----------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

Navn: Ellerup	Navnetype: -torp.
-------------------------	-----------------------------

Bemærkninger:

Ellerup er nævnt første gang 1468 i formen Æwældur. Forleddet er enten en form af navneordet glda. pæli, som betyder æble, eller en form af navneordet, glda. æpildi, som betyder bevoksning af æbletræer. Efterleddet er torp, qlda. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Adelby (?)	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
----------------------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser, ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
----------	------------------	-------------------	-------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Der er kun 2 gårde tilbage i byen og 2 gårde er flyttet lige ud for byområdet. En del af gårdtomterne er bebygget, men størsteparten ligger ubebyggede hen. Vejnettet er stort set uforandret og fortene ligger også bebygget midt i byen. Der er ført en vej uden om byen på den østlige side. Tøftestrukturen er stort set opløst.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En mindre del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skov NV for byen og i den vestlige del af ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
-----------------	------------------	-------------------	-------------------

STATISTIK

Areal: 1222 ha, heraf opdyrket i 1688: 37%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	206	150					
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		11	25	24	24	21	22
Huse:		11	12		16		
Huse m/ jord:						32	32
Huse u/ jord:				9		-	13
I alt:		22	37	33	40	53	67
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(64%)	1664	3	6	16	8,2		
(67%)	1688	4	19	1	6,3		
(100%)	1844	-	21	-	7,0		
(95%)	1903	1	21	-	6,4		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	191	247	268			
	Børn:	100	107	99			
	I alt:	291	354	367			

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Gudme	Gudme	Gudbjerg

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					25	12		
1844		1			21	31		
1903	9	27			13	18		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 1.222 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 37%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets placering på overgangen til skovbygden og det heraf følgende store indhold af eng og skov. Ellerups skove vurderedes i 1664 til 32 svins olden. Ejerlavet takseredes i 1684 til 150 tdr.htk. Fra Ellerup er Brenderup udflyttet og udparcelleret. Mod sydøst udparcelleredes enestegårdene Store og Lille Popholt og den lille landsby Mullerup. Disse enheder forsvandt omkring 1600 under hovedgården Mullerupgård, der allerede omtales om sædegård i 1400-tallet. Ellerup blokudskiftedes fra 1774 og siden er 20 gårde udflyttet. I 1477 erhvervede Palle Andersen sædegården Mullerup med tegllade og mølle, en gård som kaldes Popholt og 9 gårde i Ellerup. I 1490 blev Ellerup skov delt mellem Palle Andersen og selvejerbønderne i Ellerup. I 1548 hørte Mullerupgård og gods under Hesselagergård. Foruden Mullerupgård, teglladen, møllen, Store og Lille Popholt bestod godset da af 10 egaliserede gårde i Ellerup. Resten af byen var stort set på selvejerhænder. I 1537 var der 14 selvejere i byen. Hertil kom 3 gårde, der tidligere havde tilhørt Odense-bispen, men nu lå under kronen. I 1664 var Mullerup hovedgård på 97 tdr.htk. og hele byen lå nu samlet under hovedgården. Inden 1767 egaliseredes byens 24 gårde, idet der da var 20 gårde a 5-0-2-2 $\frac{2}{3}$ tdr.htk. og 3 gårde på det halve, foruden 16 huse. Der synes foretaget en ny egalisering i forbindelse med udskiftningen, hvorved gårdtallet nedsattes til 21. Frasalget af fæstegodset påbegyndtes først omkring 1900. Antallet af gårde er vigende fra min. 27 omkring 1540 til 21 omkring 1800. Årsagerne hertil er formentlig dels hovedgårds ekspansion og dels egaliseringer. Den sene overgang til selveje indebærer en ret beskeden ekspansion i det 19. årh., såvel hvad angår hus- som befolkningstal. Gårdene var i 1684 gennemsnitlig af normal størrelse. Byen gennemgik 2 egaliseringer.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
----------	------------------	-------------------	-------------------

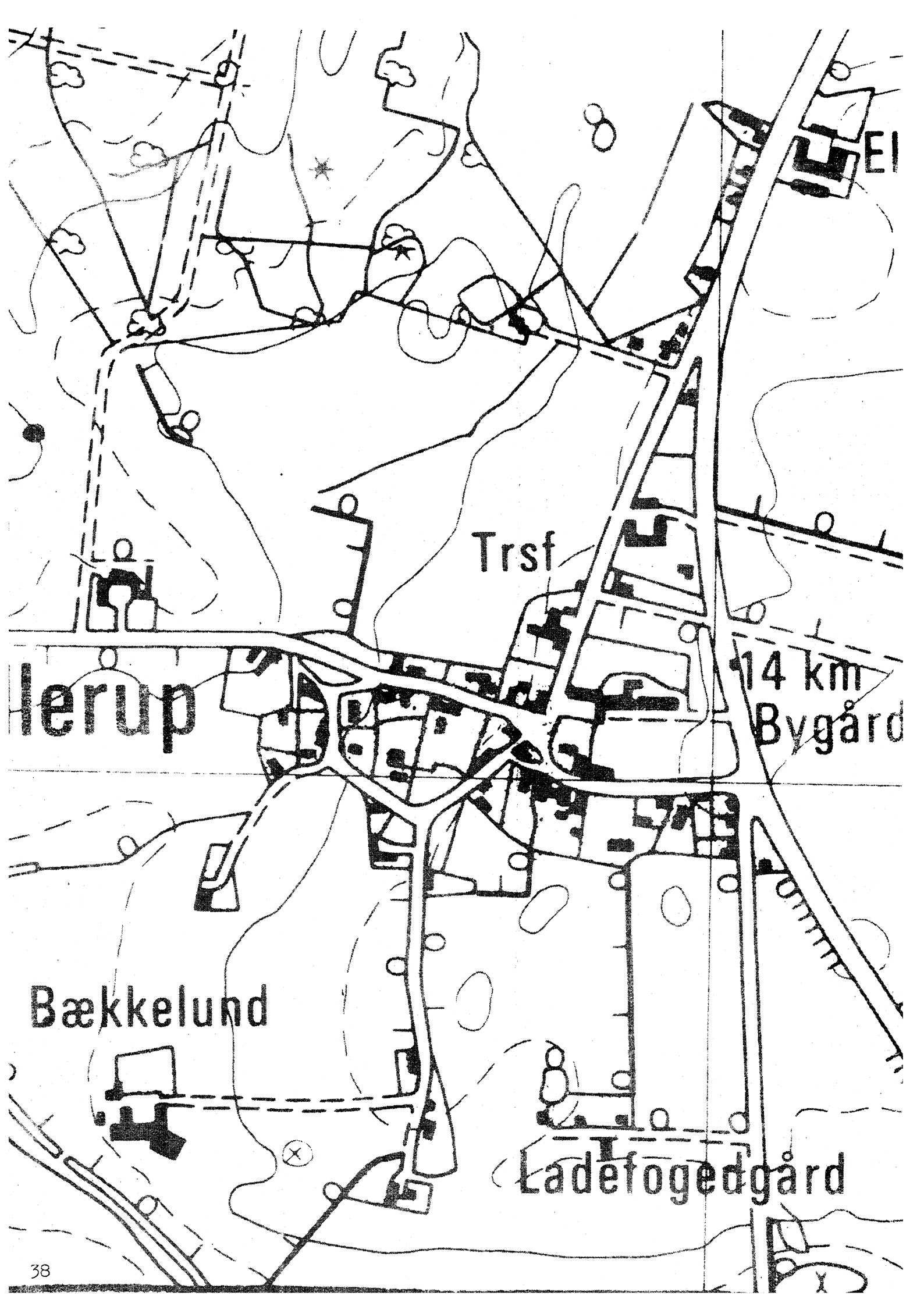
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den store adelby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er reguleret vejforteby. Af det oprindelige ejerlav er senere udskilt landsbyen Brenderup samt en række småbebyggelser. Mullerup og Popholt, der senere opslugtes af hovedgården Mullerup.
2. Udviklingstype. Byen var i senmiddelalderen delt mellem selvejergårde og Mullerupgård. Inden 1664 blev Mullerup enebesidder og bebyggelsen reguleredes flere gange. En sen overgang til selveje indebar en ret beskeden ekspansion i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en ret sjælden anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Mindre interesse.

1. Bytomten er opløst.
2. Kulturlandskabet har bevaret et større skovareal.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: omkring 12 frilagte gårdtomter.

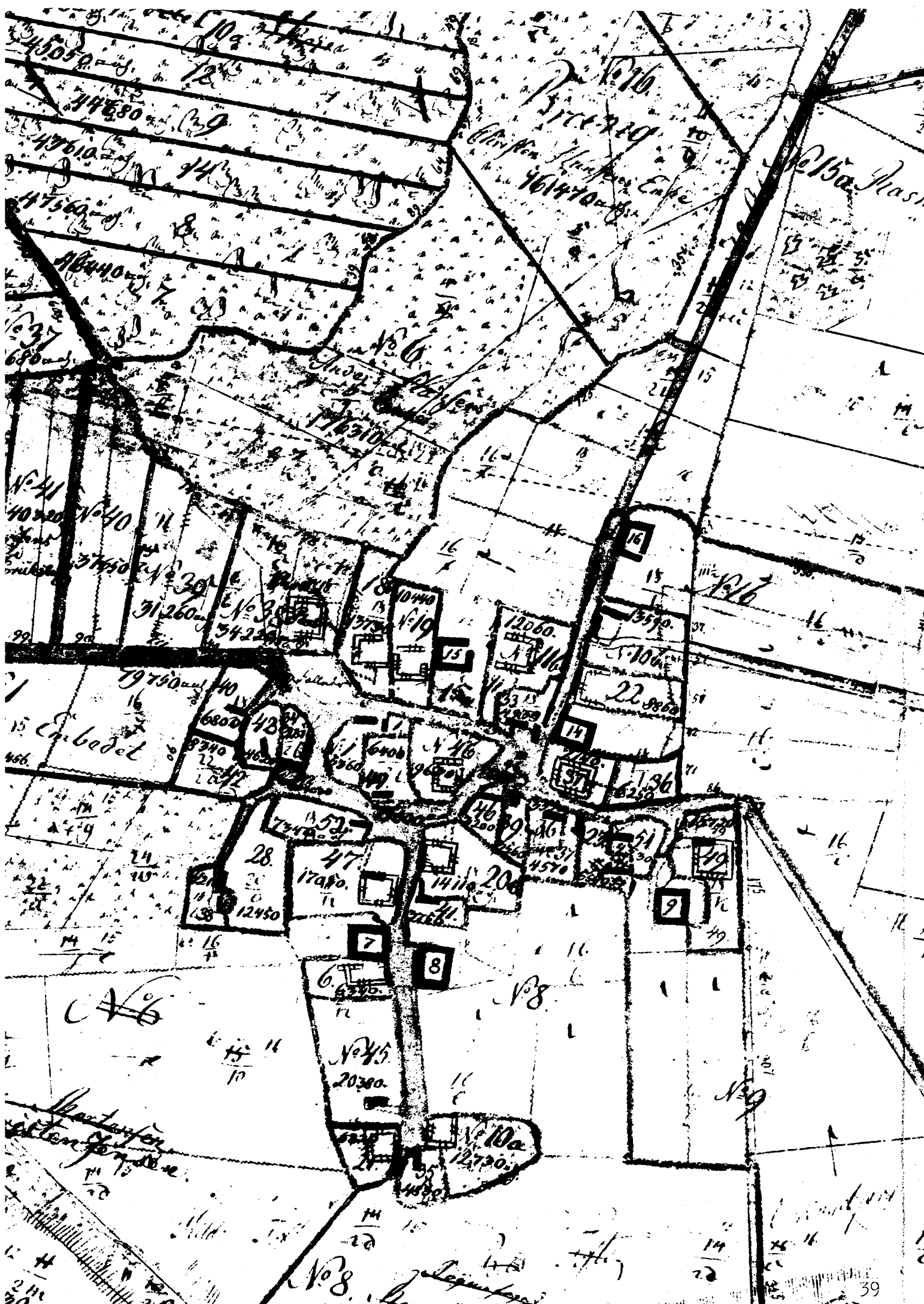
lerup

Trsf

Bækkelund

14 km
Bygård

Ladefogedgård

Brenderup

Ellerup

Guldberg

Guldberg

GUDBJERG

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
-----------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

Navn: Gudbjerg	Navnetype: -bjerg.
--------------------------	------------------------------

Bemærkninger:

Gudbjerg er nævnt første gang 1423 i formen Guberre. Forleddet er navneordet, gl. guth, som betyder gud. Efterleddet er bjerg, gl. bi-argh, som har været det almindelige ord for naturlig, ikke opkastet, større, relativt stejle bakke med fald til alle sider.

Anlægstype:

Adelby

Anlæggelsestidspunkt:

Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der i modsætning til de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning. Gudbjerg er kirkeby.

Historiske tildragelser:

I Gudbjerglund findes en del store sten til minde om historiske begivenheder og personer. Ved sogneskillet til Brudager sogn lå indtil 1920 Sortebro Kro, der nu er flyttet til Den fynske Landsby. I Gudbjerg sogn fødtes 1657 legatstifteren Dorthe Hansdatter, 1802 historikeren gehejmearkivar C.F. Wegener, 1811 hans broder højskolemanden og præsten Johan Wegener.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
----------	------------------	-------------------	-------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby. (!)

Byen er opbygget omkring en vejforte midt i byen, hvorpå kirken ligger og hvor der ligger 5 gårde og en række huse omkring. Endvidere udgår der veje til hvert verdenshjørne fra fortens og langs disse ligger byens øvrige gårde og huse uregelmæssigt spredt.

b. Placering i forhold til by-marken

centralby agerorientering skovorientering åorientering
 randby engorientering kystorientering

Byen er delvis placeret i det nordøstlige hjørne af ejerlavet.

c. Udskiftning

år: 1802 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke. Syd for byen udskiftet i strimmel.

d. Udflytning 19 gårde.

ved udskiftningen 1 gård.
 efter udskiftningen 18 gårde.
 Flyttet ud i hele ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

vangeantal: 6

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: K/G. Centralfyn/Østfyn. Erosionsdal ved ejerlavsgården mod N.. Gruslængdebakker og terrænskrænter mod SØ.

jordbund: Glacialt moræneler iblandet morænegrus og smeltevandssand.

naturlig afgrænsning: Mod N, Ø, men ikke mod V og S.

overvejende

overvejende ager med større indhold af skov og eng.

blandingsøkonomi med

Engområder spredt i store felter i den vestlige del af ejerlavet - store skovpartier midt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
-----------------	------------------	-------------------	-------------------

RELIKT-VURDERING**a. By-tomten** velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 5 ud af 24 gårde tilbage i byen, nemlig i dens vestlige og sydlige udkant. Der er sket nybebyggelse på stort set alle gamle gårdtomter. Endvidere er der i den østlige ende sket bebyggelse uden for det gamle byområde. Vejforten er kun bevaret i form af, at der går en vej rundt om kirken. Men ellers er vejnettet stort set velbevaret. Det gamle toftesystem er delvis opløst på grund af det nye byggeri, men bygrænserne mod markerne står dog de fleste steder klart tilbage.

b. Skelsystem vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

Langs de fleste af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Store skovområder midt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
----------	------------------	-------------------	-------------------

STATISTIK

Areal: 1182 ha, heraf opdyrket i 1688: 35%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	149	152	143	

Bebyggelsesenheder:

	1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:	17 ⁺	21 ⁺	21	21	24	33
Huse:	12 ¹	14 ¹		13		
Huse m/ jord:			3 ¹		19	35
Huse u/ jord:			7		4	24
I alt:	29	35	31	34	47	92

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(45%) 1664	3	9	8	7,5
(52%) 1688	3	11	7	7,5
(71%) 1844	6	17	1	5,6
(79%) 1903	30	3	-	3,1

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	198	250	327
Børn:	108	96	155
I alt:	316	346	482

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
-----------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

	Besiddelsesforhold: Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1	5	20	9 *		
1844	2	9			22	10		4
1903	21	49			12	10		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 1.182 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 35%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets placering på grænsen til skovbygden. Byen vurderedes i 1684 til 152 tdr.htk. og i 1844 tilsvarende til 143 tdr. I 1590 omtales omfattende græsning i Kohaven, Øksenhaven og Hestehaven. Byens skove vurderes i 1664 til 123 svins olden. Byen havde i 1682 treårig rotation, men 6 vange, hvoraf de 2 dog var små skovrydninger længst mod vest i ejerlavet. Af det oprindelige ejerlav er Lakkenstrup udflyttet og udparcelleret. Gudbjerg blokudskiftedes i 1802 og siden er 19 gårde flyttet ud. Byen domineredes i senmiddelalder af selvejergårde, hvoraf der i 1537 var 16. Her foruden havde kronen en enkelt fæstegård. Når præstegården medregnes har adelens andel således været beskeden. Ikke desto mindre omtales en væbnergård i Gudbjerg fra 1479-1493. Hesselagergård (herunder Mullerupgård) havde i 1548 samlet 4 gårde foruden 1/3 af Gudbjerg Mølle. Bortset fra præstegården var kronens andel i 1664 overgået til den indensogns hovedgård Mullerup. 8 af gårdene opføres dog stadig som selvejergårde, men med hovedgården som herlighedshaver. I 1767 var Mullerups andel dog svundet til 17 gårde (heraf 13 egaliserede) og 5 huse, medens Broholm havde 3 gårde i byen. Overgangen til selveje var endnu langt fra afsluttet i 1903. Antallet af gårde lå omkring 21 i 1500-1700-tallet, men steg markant i forbindelse med overgangen til selveje. Hustallet var allerede ret højt i 1600-tallet. I 1667 havde præstegården alene 4 ugedagshuse. Overgangen til selveje ledsagedes af moderat ekspansion i hus- og befolkningstallet. Gårdene var i 1684 i gennemsnit forholdsvis små. Der blev foretaget en omfattende lodsejervis egalisering i 1700-tallet. Byen husede en mølle, der allerede omtales i 1500-tallet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
-----------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

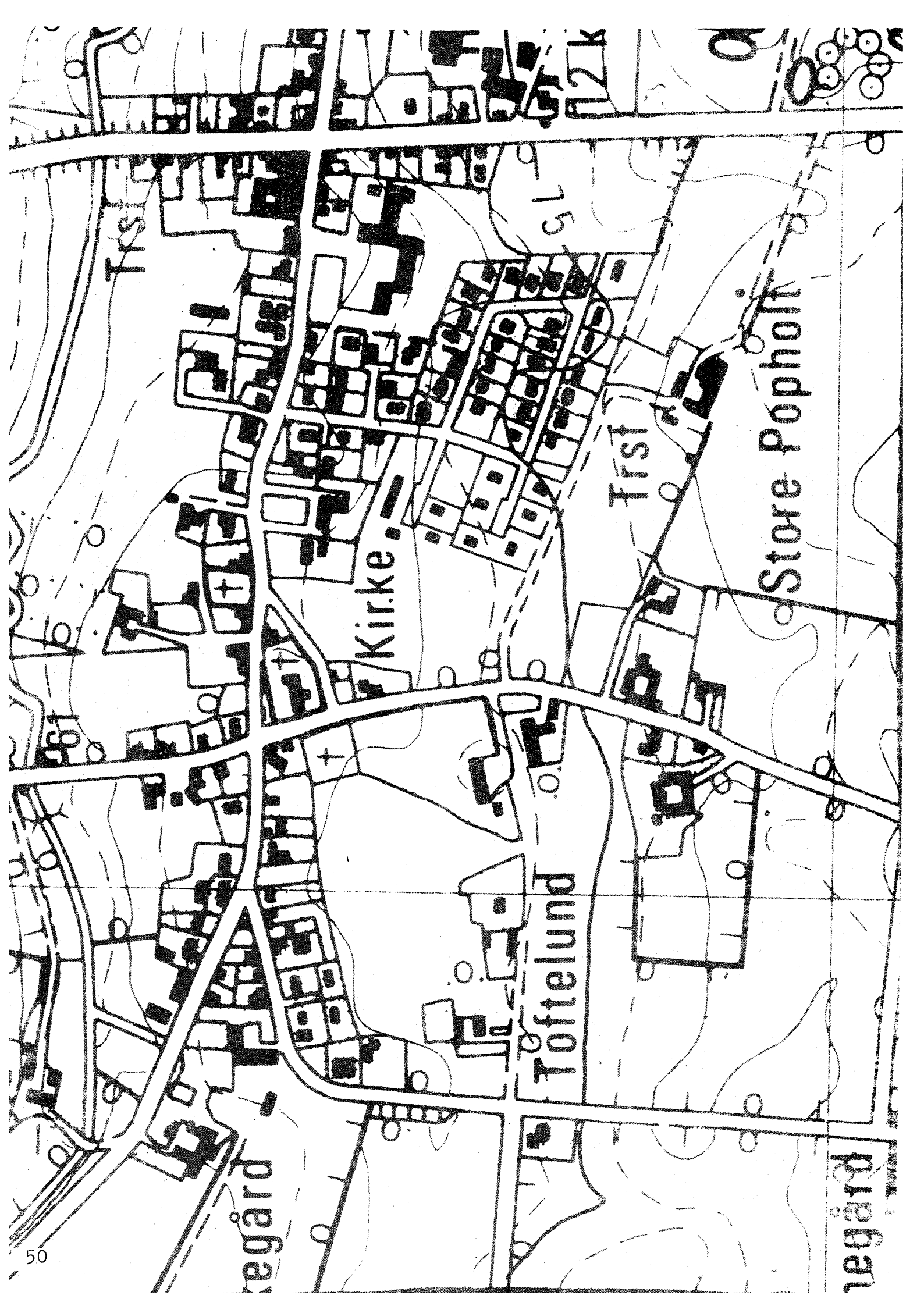
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den store kirke-adelby af vikingetidsnavnetypen -bjerg er placeret centralt i ejerlavet og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby. Af det oprindelige større ejerlav er udflytterbyen Lakkendrup udparcelleret.
2. Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalderen et væbnergods, men domineredes i øvrigt af selvejerbønder. I løbet af 1600-tallet blev Mullerupgård enebesidder, men godset måtte senere afslå en række enheder. I 1700-tallet egaliseredes Mullerupgårds gods. Overgangen til selveje skete sent og ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig, forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst og nybebygget.
2. Kulturlandskabet har bevaret de fleste udskiftningshegn samt et større skovareal.
3. Særlige relikter: kirke.
4. Arkæologiske interesser: 3-4 frilagte gårdtomter.

Ellerup Kohave

Mullerup

Spjotokke

Grothehave

Skramsvejle

Stokkebak

Stokkebo

Skov

Gudbjerg

Gudbjerg Mark

Lakkendrup

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Mark

Lakkendrup Vestergård

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Ellerup Kohave

Mullerup

Spjotokke

Grothehave

Skramsvejle

Stokkebak

Stokkebo

Skov

Gudbjerg

Gudbjerg Mark

Lakkendrup

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Mark

Lakkendrup Vestergård

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

Lakkendrup Skov

LAKKENDRUP

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
-----------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

Navn: Lakkendrup	Navnetype: -torp.
----------------------------	-----------------------------

Bemærkninger:
Lakkendrup er nævnt første gang omkring 1452 i formen Lakkendorp. Forleddet er tilnavnet Lakki. Efternavnet er torp, glda. thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Torp	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
----------------------------	--

Bemærkninger:
En torp er en middelalderlig udflytterbebyggelse der er anlagt ved udflytning fra en adelby (Gudbjerg).

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
----------	------------------	-------------------	-------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 1 ud af 12 gårde bevaret i byen. Der er ikke nybyggeri af større betydning i byen, det vil sige at 1 gård og nogle huse er bevaret i byen. Endvidere ligger nogle af de udflyttede gårde kun lige uden for byområdet. Vejnettet er stort set bevaret, men vejene og vejforten udrettet. Toftesystemet stort set opløst.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Vådområde i det SØ hjørne af ejerlavet - skovareal midt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
----------	------------------	-------------------	-------------------

STATISTIK

Areal:							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	94	80	73				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		?	14	14	14	17	19
Huse:		?	2		5		
Huse m/ jord:						15	34
Huse u/ jord:				2		1	14
I alt:		?	16	16	19	33	67
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(86%)	1664	1	13	-	6,7		
(79%-1:2:3)	1688	2	11	1	5,7		
(59%-1:3)	1844	11	6	-	3,9		
(95%-1:2)	1903	19	-	-	3,0		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
Voksne:		87	143	212			
Børn:		54	99	95			
I alt:		141	242	307			

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
-----------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					14	2		
1844	7	7			7	8	3	1
1903	18	41			1	7		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 680 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 29%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets placering på overgangen til skovbygden med heraf følgende store skov- og engarealer. Byen havde i 1688 trevangsbrug. Hartkornet ansattes i 1684 til 80 tdr.htk. og tilsvarende til 73 tdr. i 1844. I 1806 oplyses det, at den største tørvemose i herredet findes ved Lakkendrup. Lakkendrup er udflyttet og udparcelleret fra Gudbjerg. Byen blokudskiftedes i 1801 og siden er 11 gårde flyttet ud. Fra 1489-1493 omtales en væbnergård i Lakkendrup. Væbneren Hans Persen skødede sit gods til Helligåndsklostret i Fåborg, der afhændede det videre til Kong Hans. I 1537 var kronen imidlertid kun i besiddelse af tre tidligere stifts-tjenere i byen. Ret hurtigt herefter samledes byen under Mullerup hovedgård (under Hesselagergård gods). og endnu i 1664 lå byen i sin helhed samlet under Mullerup. I 1767 var Mullerups andel imidlertid reduceret til 8 gårde a 4-3-1-1 $\frac{3}{5}$ tdr.htk. foruden 5 huse uden htk. På dette tidspunkt synes Broholm at have ejet 2 gårde. Overgangen til selveje skete etapevis og forholdsvis sent. Antallet af gårde i byen lå i 1600-1700-tallet på 14 og det steg i normalt omfang i forbindelse med overgangen til selveje. Hus- og befolkningsvæksten i det 19. årh. har ligeledes normalt omfang. Gårdene var i 1684 lidt under normal størrelse. Byen egaliseredes mellem 1547 og 1664, hvor den bestod af 12 gårde a 7 tdr.htk. og 2 "gadehuse" med avl. Der foretoges i 1700-tallet lodsejervise egaliseringer. Den gamle Sorrebro Kro er nu flyttet til Den fynske Landsby.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudbjerg
----------	------------------	-------------------	-------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.**

1. Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen - torp er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby.
2. Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalderen et væbnergods. Inden 1548 samledes hele byen under den indensogns hovedgård Mullerup, der egaliserede inden 1664. Det lykkedes ikke for Mullerup at holde byen samlet og i 1700-tallet foretoges nye lodsejervise egaliseringer. Overgangen til selveje ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig, forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst.
2. Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene samt større eng- og skovarealer.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: 4 frilagte gårdtomter.

Trsf

72

andbjerggård

Dyhrenbo

Lakkendrup

Østerlund

Trsf

61
Kastbjerg

17

64
8
64
8
64
8

Gudbjerg
Gudbjerg Lunde
12 km
Gudbjerg
12 km

Gudbjerg Mark
Højlandsbakke
Højlandsbakke
Højlandsbakke

Gudbjerg Skov
Birk
Birk
Birk

Gudbjergskov
Højberg
Højberg
Højberg

Dong
Lakkendrup Mark
Lakkendrup Mark
Lakkendrup Mark

Lakkendrup
Lakkendrup
Lakkendrup
Lakkendrup

Lakkendrup Mark
Lakkendrup Mark
Lakkendrup Mark
Lakkendrup Mark

Brøndeskov
Brøndeskov
Brøndeskov
Brøndeskov

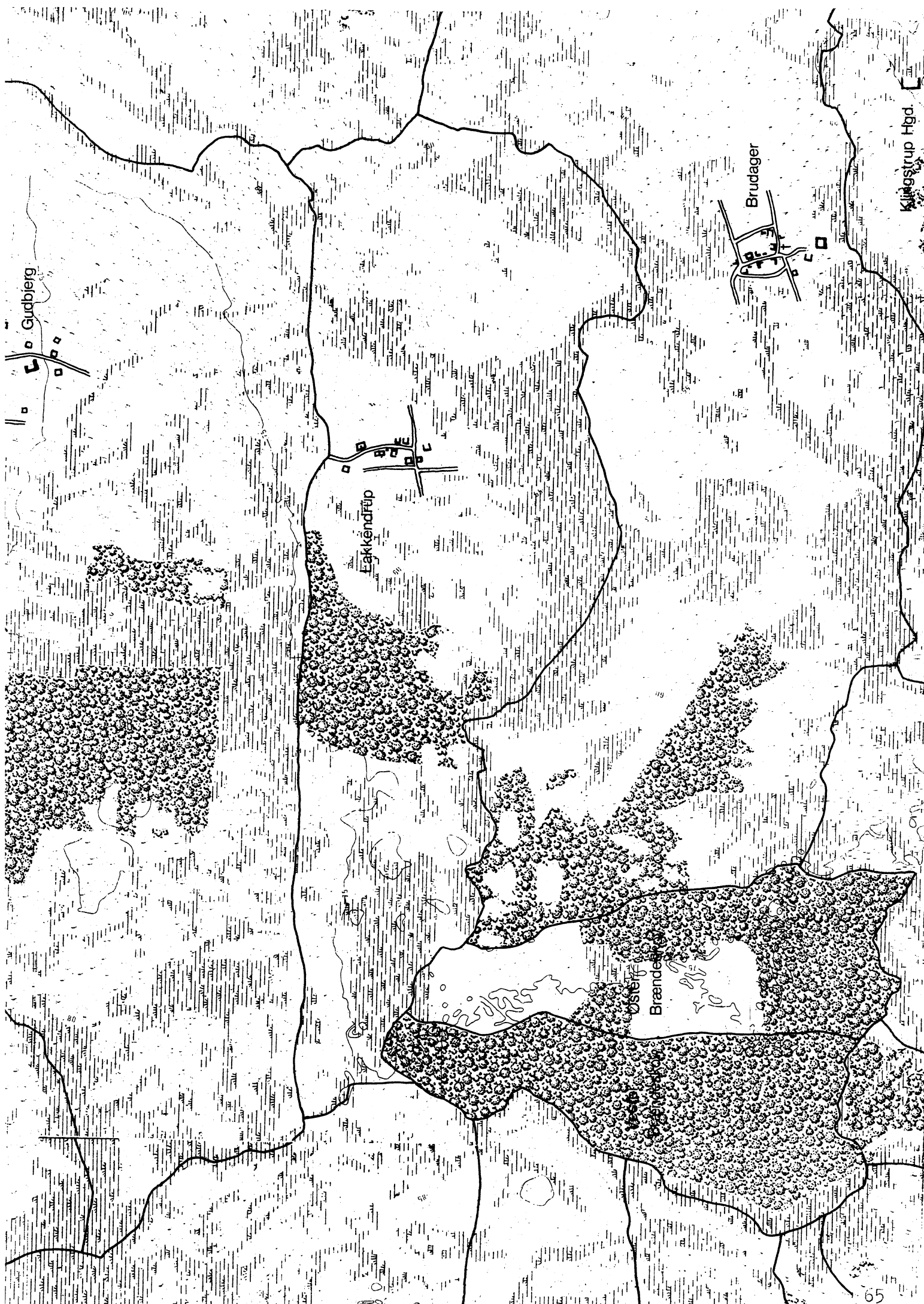
Sortemose
Sortemose
Sortemose
Sortemose

Grayvænge
Grayvænge
Grayvænge
Grayvænge

Brudager
Brudager
Brudager
Brudager

Tved
Tved
Tved
Tved

Klingstrup
Klingstrup
Klingstrup
Klingstrup

Gudbjerg

Eakendrup

Brændeskov

Brudager

Kjærgstrup Hgd.

GALDBJERG

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudme
-----------------	-------------------------	--------------------------	-----------------------

Navn: Galdbjerg	Navnetype: -bjerg.
---------------------------	------------------------------

Bemærkninger:

Galdbjerg er nævnt første gang 1462 i formen Gialdbergh. Forleddets tolkning er usikker men det kan være navneordet, gl'da. giald, som betyder betaling, gæld. Efterleddet er bjerg, gl'da. biargh, som har været det almindelige ord for en naturlig, ikke opkastet, større, relativ stejl bakke med fald til alle sider.

Anlægstype: Torp	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
----------------------------	--

Bemærkninger:

En torp er en middelalderlig udflytterbebyggelse, der er anlagt ved udflytning fra en moderlandsby (her: Langå).

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudme
----------	------------------	-------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten reguleret vejby. (!)

Byens 12 gårde ligger tæt samlet omkring den øst-vest gående vej med to udløbere mod syd. Gårdene er dog ikke placeret efter en stram overordnet plan. Husene ligger spredt rundt i byen.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby agerorientering skovorientering åorientering
 randby engorientering kystorientering

c. Udskiftning

år: 1769+1808 figur: Blokudskiftning, store og små uregelmæssige blokke.

d. Udflytning 10 gårde.

- ved udskiftningen 3 gårde.
 efter udskiftningen 7 gårde.
 Flyttet ud i hele ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1
 vangeantal: 5 - Vangelag med Langeå.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Centralfyn/Østfyn. Tunneldal ved grænsen mod Gudme. Ås NØ for byen.

jordbund: Glacialt moræneler med ferskvandsdynd.

naturlig afgrænsning: Mod S og NV, men ellers ikke.

- overvejende ager
 overvejende med større indhold af
 blandingsøkonomi med

Mindre engarealer i ejerlavet, specielt langs S-grænsen, et mindre skovparti NV for byen.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudme
----------	------------------	-------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

10 ud af 12 gårde er flyttet ud, således at kun 2 gårde i henholdsvis nordøstlig og sydvestlig del er tilbage. Der er kun i ringe omfang sket nybebyggelse på de gamle tomter. Vejnettet er bevaret bortset fra vejen mod sydøst. Toftestrukturen er delvis opløst.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudme
----------	------------------	-------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 410 ha, heraf opdyrket i 1688: 50%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	127	79	78				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		11	13	13	11	11	14
Huse:		2	4		6		
Huse m/ jord:				1		9	21
Huse u/ jord:							11
I alt:		13	17	14	17	20	46
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(54%)	1664	1	3	9	9,8		
(54%)	1688	5	6	2	6,0		
(100%)	1844	-	11	-	6,1		
(57%)	1903	6	8	-	5,0		
Folketal:							
		1787	1845	1901 ¹			
	Voksne:	79	91	153			
	Børn:	37	45	70			
	I alt:	116	136	223			

1. Incl. Kohaven

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Gudme	Gudme	Gudme

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1		2	1	10	3
1844							11	9
1903	13	27					1	5

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 410 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 50%. Byen havde da tre-årig rotation i 5 vange i et vangelag med moderbyen (?) Langå og takseredes i 1684 til 79 tdr.htk. og tilsvarende til 78 tdr. i 1844. Galdbjerg er rimeligvis udflyttet og udparcelleret fra Langå. En Gammel Tofte (i Vester Mark) vidner om forgængerer for den nuværende bebyggelse. Byens skove takseredes i 1664 til 64 svins olden. Galdbjerg blokudskiftedes i 1769 og 1808 og siden er 10 gårde flyttet ud. Byen har formentlig i senmiddelalderen huset et væbnergods. Galdbjerggård (20 tdr. htk.) med et enemærke og 5 gårde i Galdbjerg by hørte i 1557 under Heselagergård. I 1664 var besiddelsesforholdene stærkt spredte med Rygård (7 gårde og 2 huse) som dominerende besidder. Den indensogns hovedgård Broholm ejede da 2 gårde og 1 hus. I 1766 havde Rygård samlet 10 gårde og 5 huse, det vil sige næsten hele byen. Byen egaliseredes i forbindelse med udskiftningen. Endnu i 1844 var hele byen i fæste, men i 1903 var overgangen til selveje stort set afsluttet. Antallet af gårde går ned fra 13 i 1600-tallet (i 1610 mangler de skattefri ugedagstjenere til Broholm) til 11 i 1774. I forbindelse med overgangen til selveje stiger gårdtallet i normalt omfang. Hus- og befolkningsvæksten stiger ligeledes i normalt omfang igennem det 19. årh. Gårdene var i 1684 i gennemsnit af normal størrelse. Byen egaliseredes på udskiftningstiden.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudme
----------	------------------	-------------------	----------------

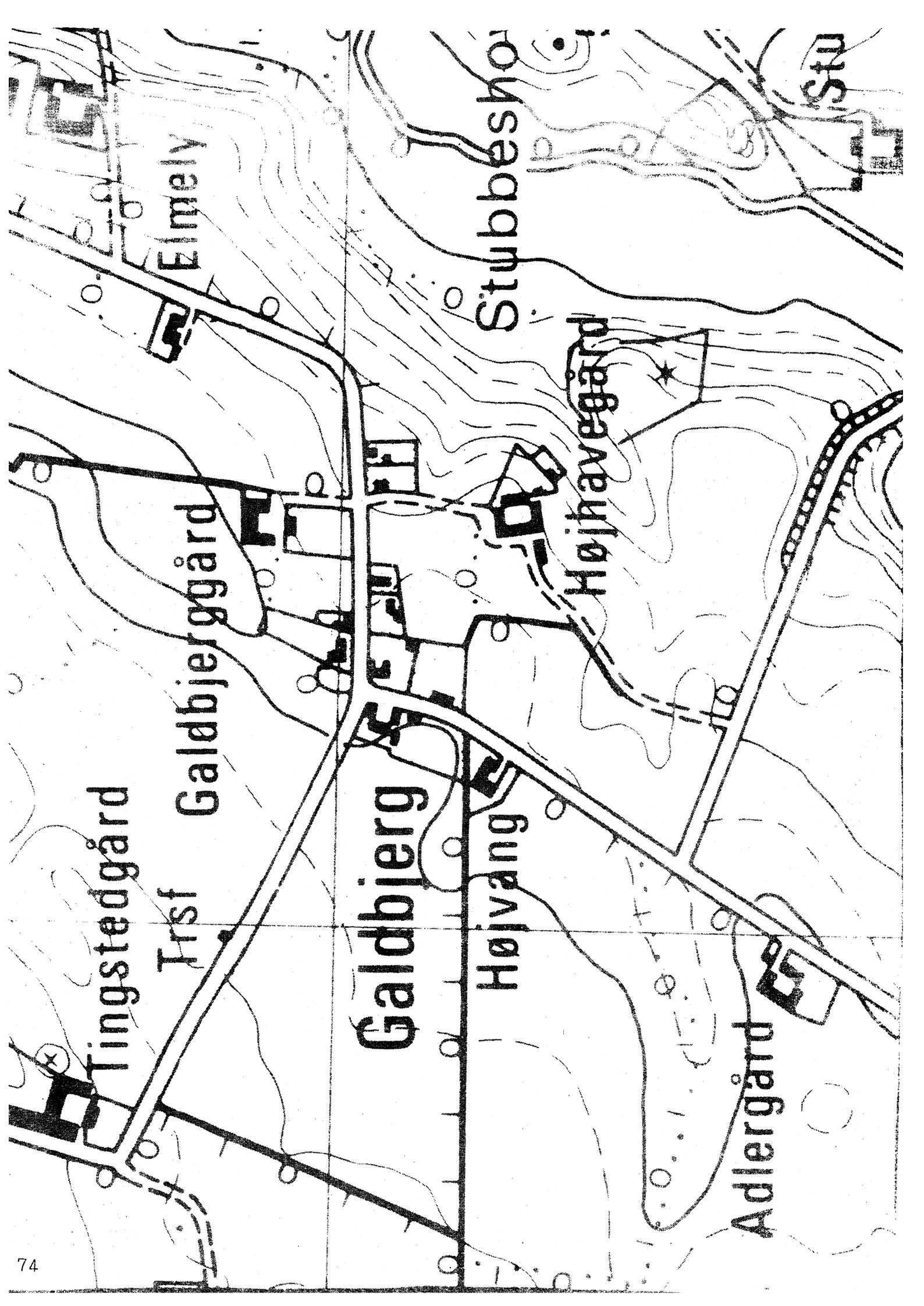
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.**

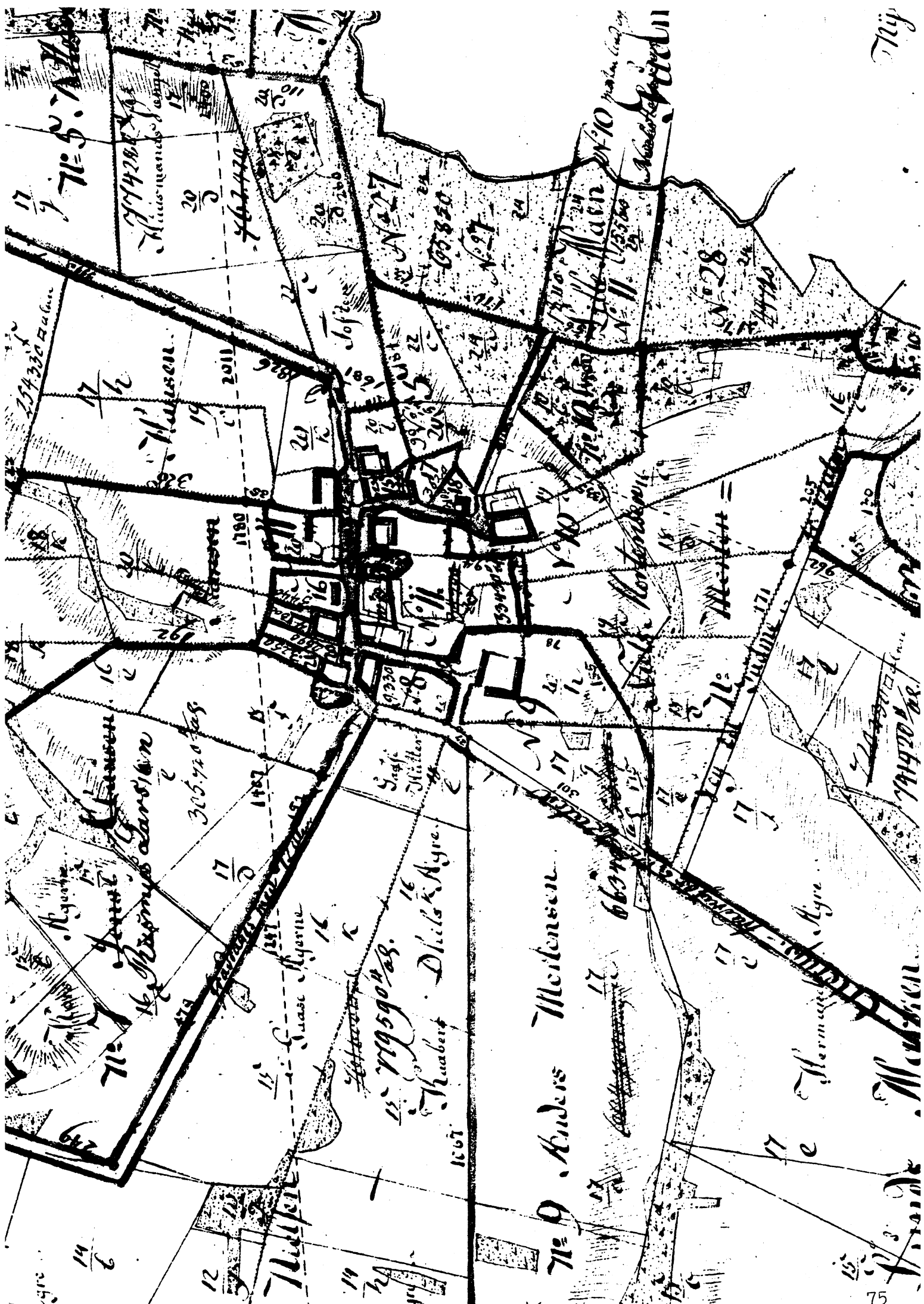
1. Anlægstype. Den middelstore udflytterbebyggelse(?) af vikingetidsnavnetypen -bjerg er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er vejby med et reguleret præg. En Gammeltofte vidner om forgænger bebyggelsens placering.
2. Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalder et væbnergods Galdbjerggård, hvorunder halvdelen af byen hørte. I 1600-1700-tallet samledes byen under nabohovedgården Rygård, der foretog en egalitering i forbindelse med udskiftningen. Overgangen til selveje skete ret sent og ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig anlægstype med en speciel byform og flere udviklingsmæssige karakteristika.

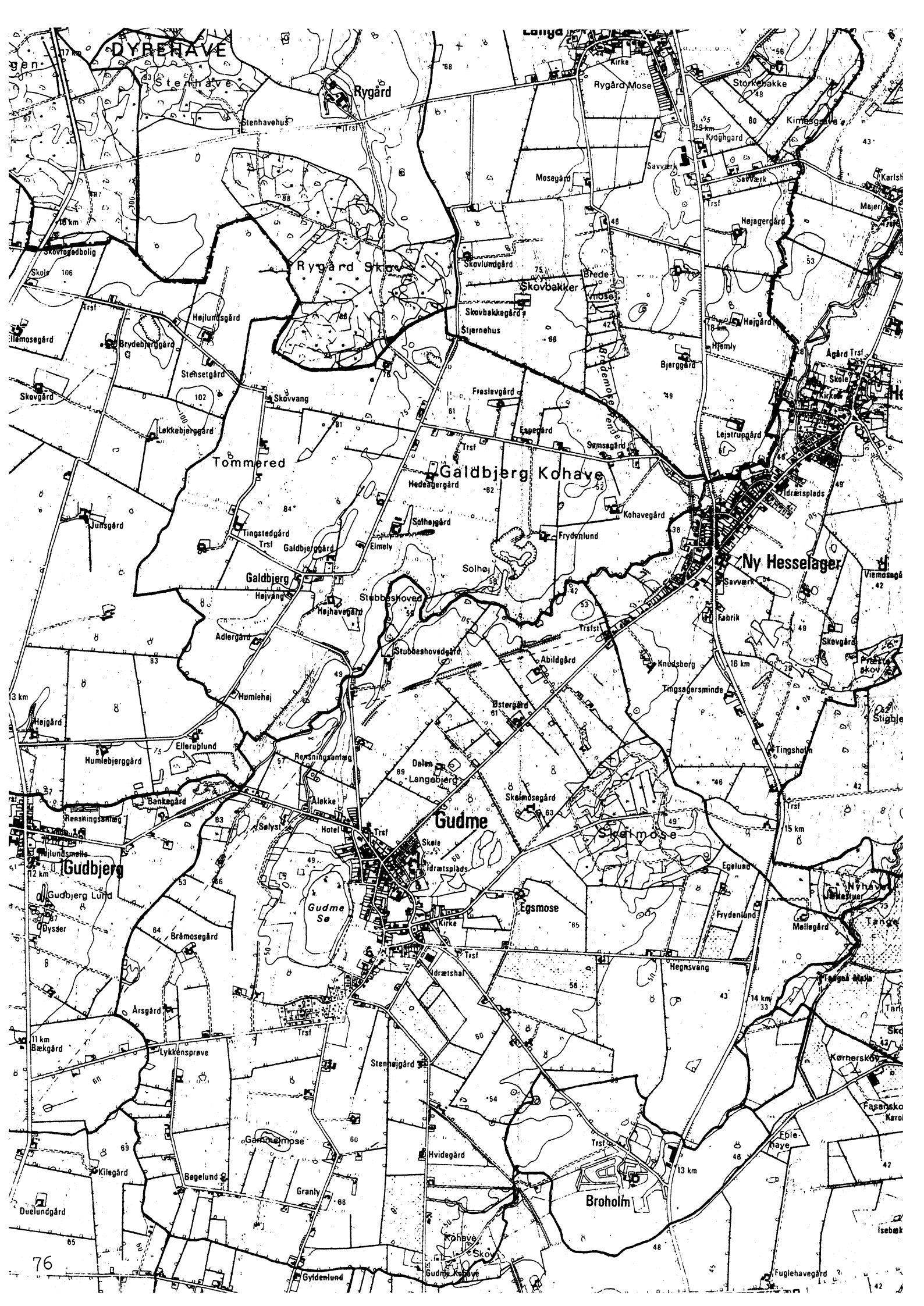
Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst.
2. Kulturlandskabet har bevaret del af udskiftningshegnene.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: en Gammeltofte, 4 frilagte gårdtomter.

719

DYREHAVE

Rygård

Rygård Skov

Tommerød

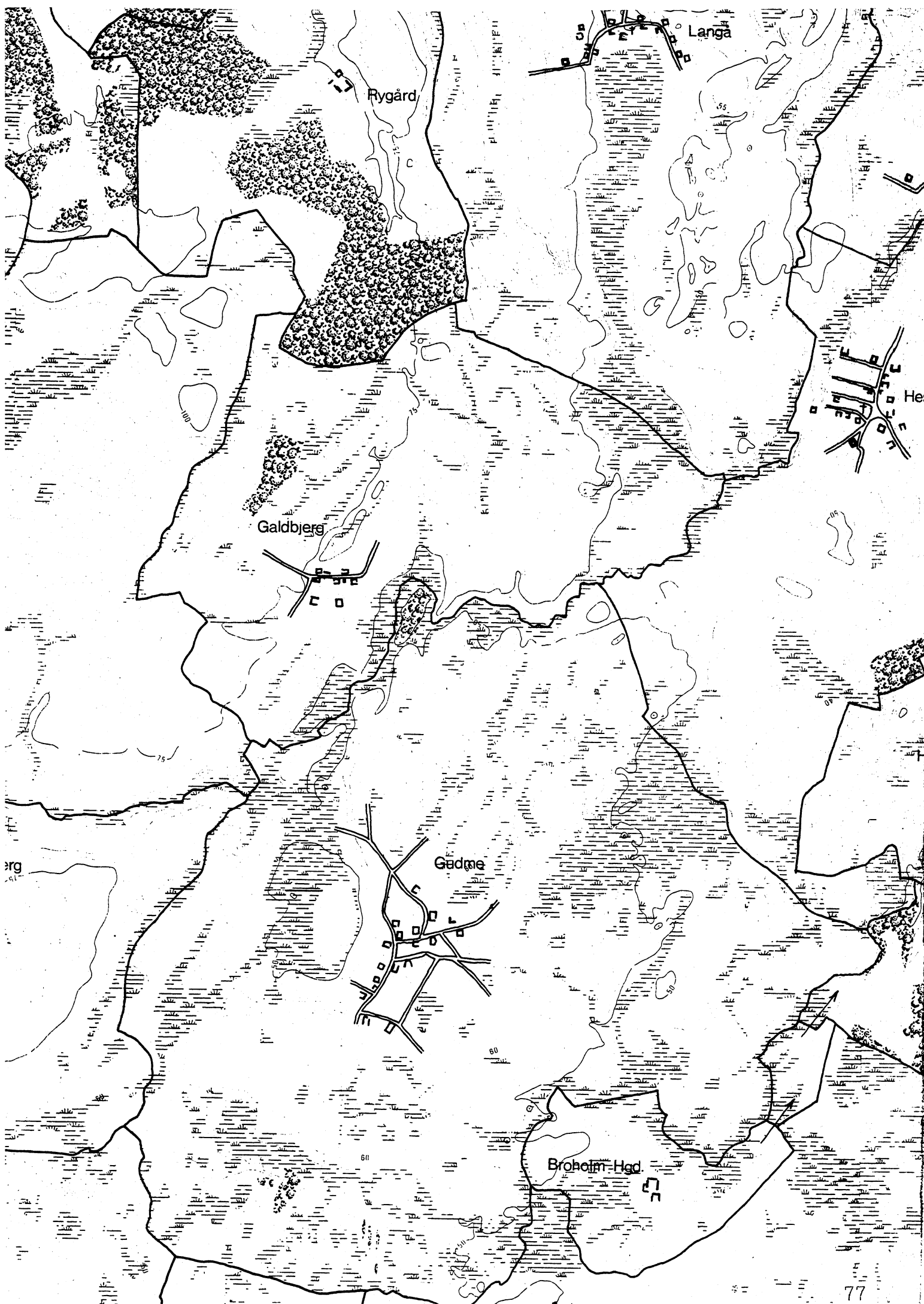
Galdbjerg Kohave

Ny Hesselager

Gudme

Gudbjerg

Broholm

GUDME

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudme
-----------------	-------------------------	--------------------------	-----------------------

Navn: Gudme	Navnetype: -hem.
-----------------------	----------------------------

Bemærkninger:

Gudme er nævnt første gang 1231 som herredsnavn i formen Guthumheret. Forleddet er en form af navneordet, glda. guth, som betyder gud. Efterleddet er en form af navneordet, glda. hem, som betyder hjem.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgang mellem vikingetid og middelalder.
------------------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning. Gudme er kirkeby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudme
----------	------------------	-------------------	----------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby. (!)

Byen er opbygget omkring en nord-syd gående slynget vejforte. Langs denne ligger byens gårde og huse uregelmæssigt placeret og uden nogen form for koncentration. På vestsiden op til søen har tofterne dog et reguleret præg. Kirken ligger placeret midt i den nordlige halvdel op til vejforten. Lige uden for byen ligger mod N én gård og mod øst 2 gårde (Egemose).

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby agerorientering skovorientering åorientering
 randby engorientering kystorientering

Byen ligger mod vest op til Gudme Sø.

c. Udskiftning

år: 1801 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

- ved udskiftningen
 efter udskiftningen ca. 22 gårde.
 Flyttet ud i hele ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

vangeantal: 3

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Østfyn. Tunneldale mod SØ og NV. Terrænskrænter.

jordbund: Glacialt moræneler

naturlig afgrænsning: Mod N og delvis mod Ø og V, ellers ikke.

- overvejende
 overvejende ager med større indhold af eng.

blandingsøkonomi med

Engarealer spredt rundt i ejerlavet, men især koncentreret Ø og V for byen (her omkring søen).

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudme
----------	------------------	-------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 4 ud af ca. 34 gårde tilbage i byen. Langt de fleste gårdtomter er nybebyggede og i det hele taget har der fundet et omfattende byggeri sted i byen langs vejnettet, især i de N. og S. dele. Vejforten er udrettet, men ellers er vejnettet stort set intakt. Den gamle toftestruktur er stort set gået i opløsning.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Engområder V for byen (omkring søen) og Ø for byen. Spor af jernbanen, der er gået gennem hele ejerlavet (og V om byen op til søen) er bevaret både N og S for byen.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudme
-----------------	------------------	-------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 991 ha, heraf opdyrket i 1688: 50%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	340	160	194	

Bebyggelsesenheder:

	1600-10	1664 ¹	1688	1774	1844	1903
Gårde:	35 ⁺²	35 ⁺	34	34	33	41
Huse:	5	3		14		
Huse m/ jord:			1		31	67
Huse u/ jord:			8		1	41
I alt:	40	38	43	48	65	149

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(44%) 1664	2	9	23	10,1
(79%) 1688	11	22	1	4,7
(82%) 1844	8	25	-	5,0
(63%) 1903	34	7	-	3,4

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	214	314	440
Børn:	106	155	180
I alt:	320	469	620

1. Incl. Egemose (2 gårde) som sandsynligvis er indeholdt i de øvrige tal
2. Incl. Tange mølle.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudme
-----------------	-------------------------	--------------------------	-----------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	5		12	3	18			
1844	5	18			23	11	5	3
1903	32	87			9	21		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 991 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 50%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes i 1684 til 160 tdr.htk., hvilket i 1844 sattes op til 194 tdr. I forhold hertil er landgildehartkornet i 1664 påfaldende højt. Egsmose nordøst for Gudme nævnes som hovedgård fra 1372-1477. I 1661 blev gården delt i to a hver 12 tdr.htk. Broholm nævnes som hovedgård fra 1326. Før 1768 blev en gård i Gudme lagt under Broholms enemærke. På Gudme Nørremark vidner marknavnet Torpes ager (1682) om en forsvunden landsby Torp.

Gudme blokudskiftedes i 1801 og siden er 22 gårde flyttet ud. Ved et skifte i 1473 fulgte med Broholm bl.a. 3 Bottingjord på Gudme mark, medens Langholm hovedgård fulgtes af 4 gårde i Gudme. I 1557 havde Hesselagergård 11 gårde med 16 marsel jord. Byen havde desuden et stort indslag af selvejerbønder. I 1537 fandtes 13 selvejergårde i byen. Herudover havde kronen en fæstegård og en kirkegård. I 1664 var kronens andel stort set uændret, omend de fleste selvejergårde nu var overgået til fæste. Den indensogns hovedgård Broholm havde nu 18 gårde. I 1791 var Broholm nået op på 21 egaliserede gårde samt 10 huse uden htk. Resten af byens gårde var fordelt på Hesselagergård, Mullerup, Rygård, Vejstrup, Bjørnemose og Klingstrup. Overgangen til selveje skete sent og etapevis.

Antallet af gårde falder fra 1600-tallet til 1844 med 1-2, i hvert fald delvis i forbindelse med hovedgårdseksponering. Fra 1844 til 1903 ekspanderer gårdtallet i normalt omfang i forbindelse med overgangen til selveje. Hus- og befolkningstallet i det 19. årh. har normalt omfang. I de sidste 100 år har Gudme udviklet sig som stationsby til bymæssig bebyggelse.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små. Byen fremstår i 1844 med et egaliseret præg - på grund af den lodsejervise egalisering af Broholms 23 gårde.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Gudme
-----------------	------------------	-------------------	----------------

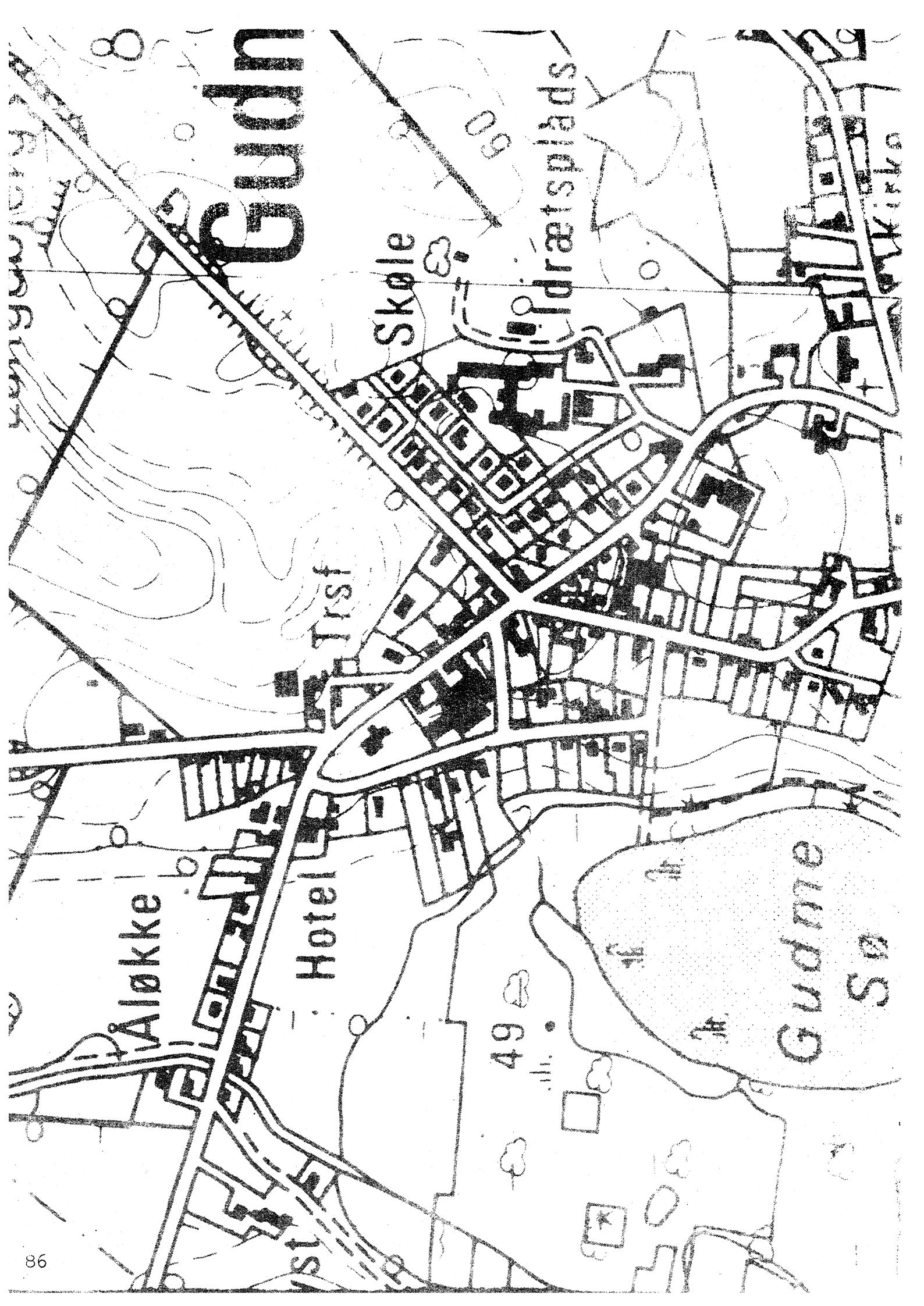
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den store kirke-adelby af før-vikingetids navnetypen -hem er centralplaceret i sit ejerlav og har ager-sø orientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby. Nord for byen vidner marknavne på "torp" om en nedlagt landsby Torp. Hovedgården Broholm har gjort et mindre indhug i ejerlavet. Nordøst for Gudme ligger Egsmose, der omtales som hovedgård i senmiddelalderen.
2. Udviklingstype. Byen havde i senmiddelalderen et stort antal selvejere. I løbet af 1600-1700-tallet samlede den indensogns hovedgård Broholm størsteparten af byen og foretog en lodsejervis egalisering. Overgangen til selveje skete ret sent og etapevis men fulgtes af vedvarende ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en forholdsvis almindelig og typeren anlægstype med adskillige udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst og nybebygget.
2. Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene, større engarealer samt Gudme sø (11 ha).
3. Særlige relikter: kirke, Egsmose.
4. Arkæologiske interesser: tomten af "Torp".

Åløkke

Gudme

Hotel

Skole

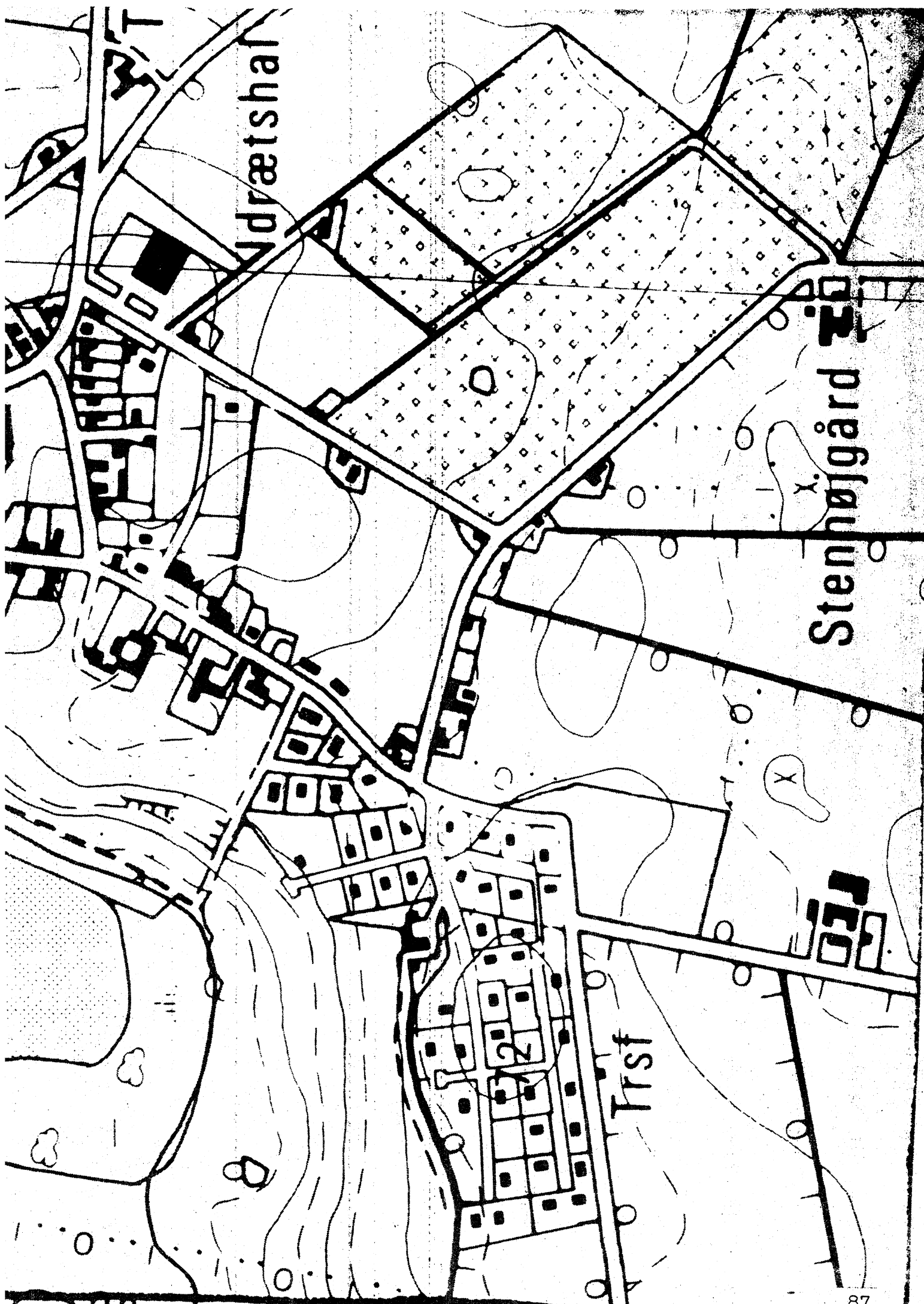
Idrætsplads

Gudme Sø

49

50

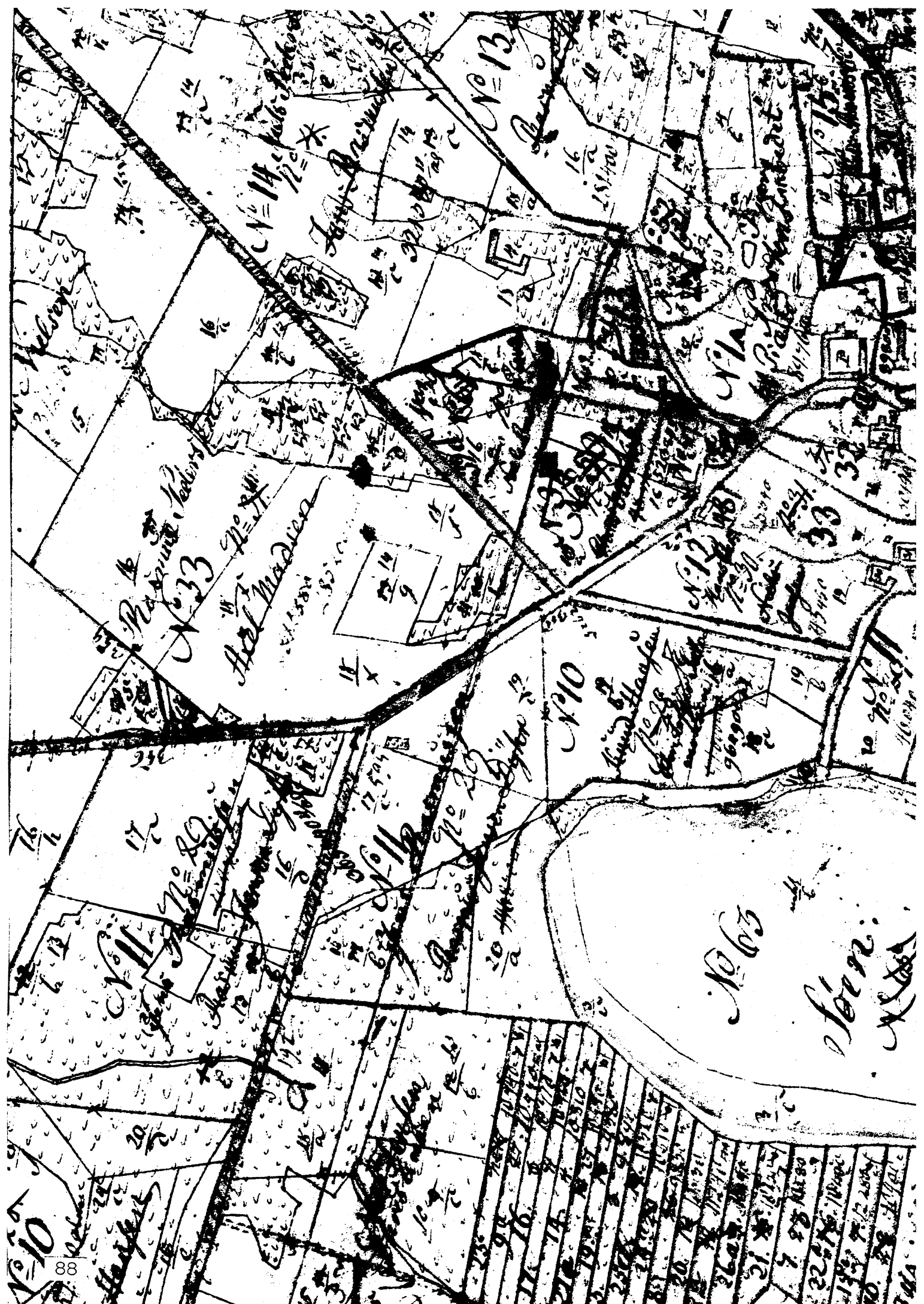
58

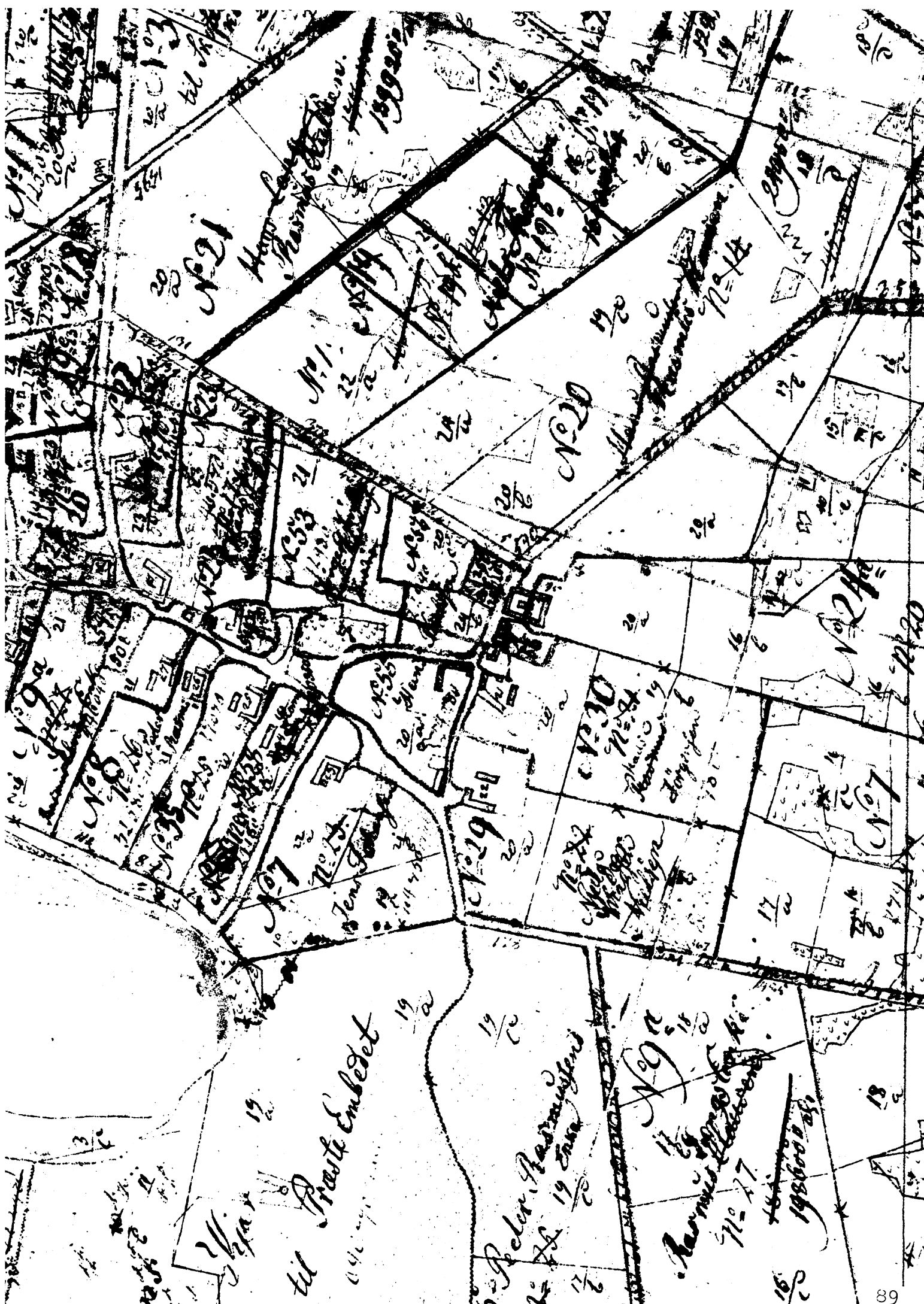

Vdrætshaf

Stenhøjgård 20

Trsf

No. 21
1899 20/2

No. 1
1899 20/2

No. 20
19/2

No. 24
19/2

No. 20
19/2

No. 17
19/2

No. 29
19/2

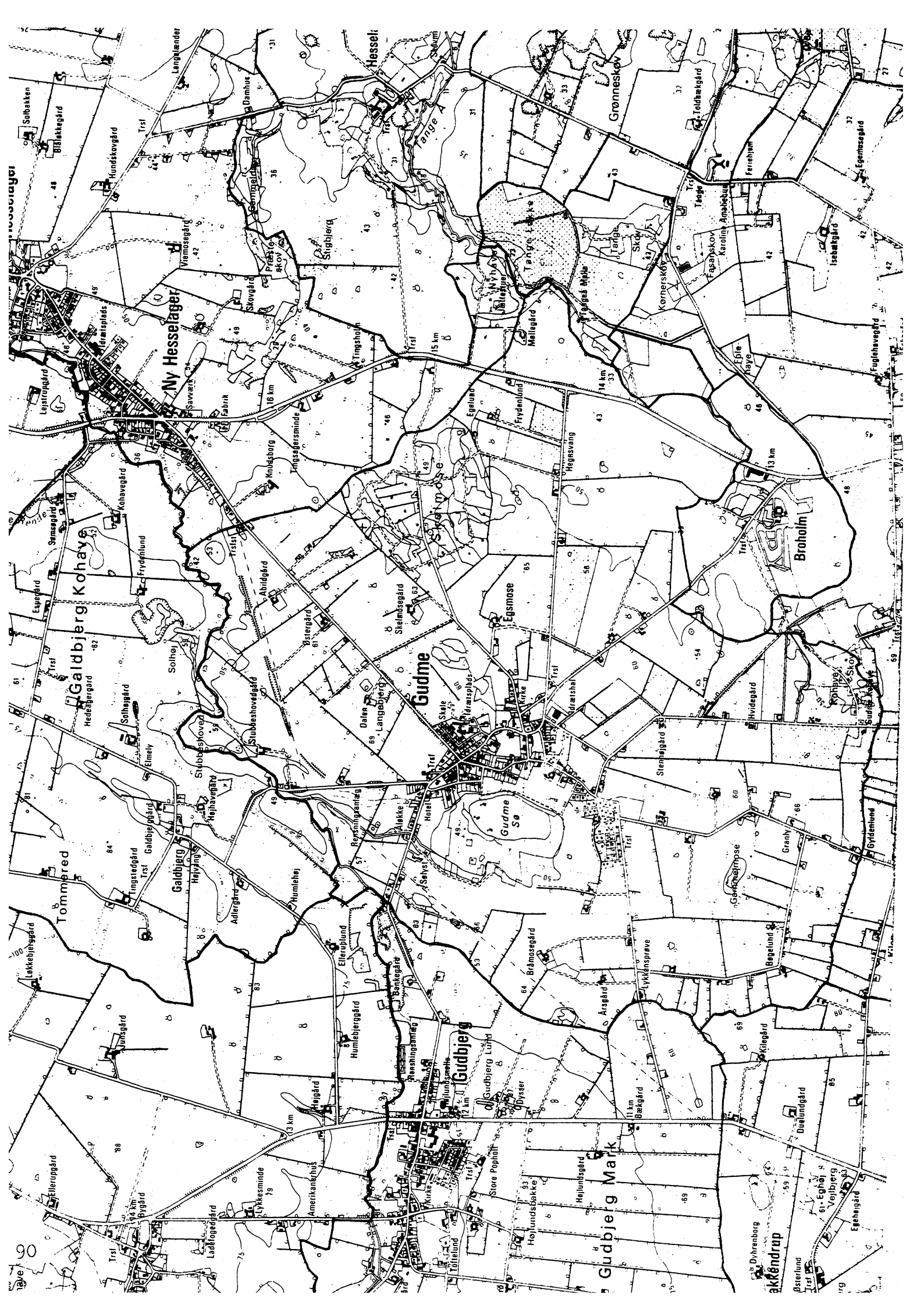
No. 7
19/2

Pravte Embedet
19/2

Peter. Pasmayens
19/2

No. 9
19/2

Parmis Klavens
19/2

Ny Hesseleger

Hessele

Guldberg Kohave

Gudme

Egsmose

Bronholm

Tommered

Guldberg

Gudberg

Guldberg Mark

akkeन्द्रup

Sonbakken

Bjælkegårde

Hundskovgård

Vindmøsegård

Skovgård

Stigbjerg

Timpsholm

Møllegårde

Tange Løkke

Korneskov

Egsmose

Ferrieholm

Isebjerg

Fuglehavn

Espegaard

Samsøgaard

Kohavegård

Frydenlund

Knudsberg

Trist

Stensbø

Stensbøgaard

Hegnsvang

Stensbøgaard

Hvidegaard

Kohave

Stensbøgaard

Heidegaard

Solhøjgaard

Emelv

Stubbekøve

Stubbekøvegaard

Daler

Langebjerg

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Lakkebjerg

Ingtegård

Halving

Adlergaard

Hummehøj

Revsingentag

Alakke

Hotel

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Vinsgård

Guldberg

Humleberg

Ellerplund

Humleberg

Revsingentag

Alakke

Hotel

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Ellergaard

Lykkesminde

Amerikantunus

Humleberg

Revsingentag

Alakke

Hotel

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Lundsgård

Lykkesminde

Amerikantunus

Humleberg

Revsingentag

Alakke

Hotel

Stensbøgaard

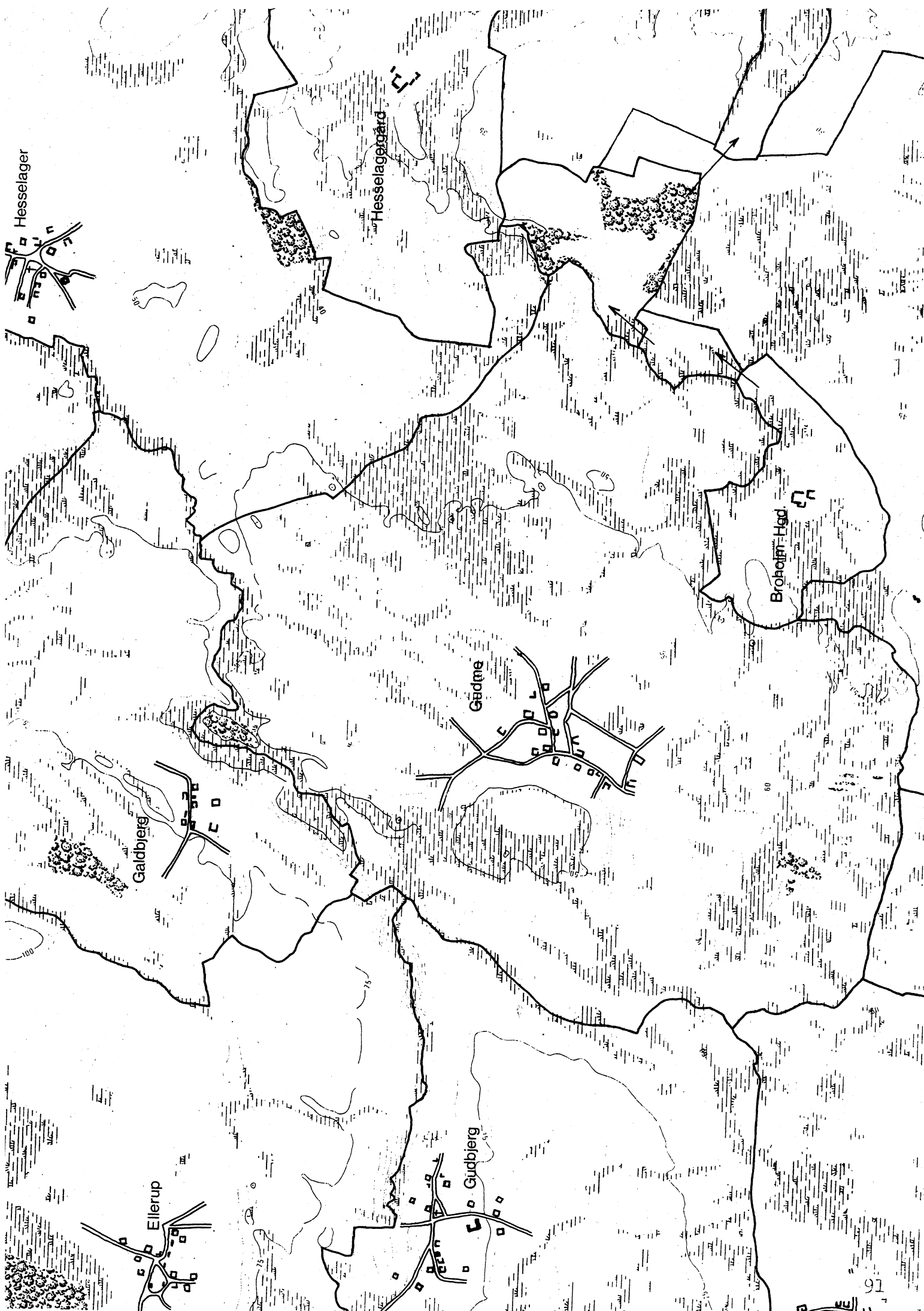
Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

Stensbøgaard

BOHOLT

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
-----------------	-------------------------	--------------------------	----------------------------

Navn: Boholt	Navnetype: -Holt
------------------------	----------------------------

Bemærkninger:

Boholt er nævnt første gang 1375 i formen Botholt. Forleddet kan være navneordet, gl. bod. Efterleddet er holt, gl. holt, som betyder (lille) skov.

Anlægstype: Rydningsby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
----------------------------------	---

Bemærkninger:

En rydningsby er anlagt efter forudgående skovrydning på stedet.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 2 gårde bevaret, men de to yderste i den gamle bebyggelse. Ingen nybebyggelse overhovedet. Der er ført en vej mod nord fra byen. Tofte-systemet opløst.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skovarealer spredt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

STATISTIK

Areal: ¹ 166 ha, heraf opdyrket i 1688: 29%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
		16	24				
Bebyggelsesenheder:							
			1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:			-	4	4	4	4
Huse:			-	-	-		
Huse m/ jord:						5	6
Huse u/ jord:						-	-
I alt:			-	4	4	9	10
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
1664		-	-	-			
(100%) 1688		4	-	-	4,0		
(100%) 1844		1	3	-	5,3		
(100%) 1903		1	3	-	5,3		
Folketal:							
		1787 ²	1845	1901			
Voksne:		(73)	36	37			
Børn:		(34)	21	19			
I alt:		(107)	57	56			

1. Incl. Fiskerholt

2. Incl. Bøsøre, Fiskerholt og Røsøre

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
-----------------	-------------------------	--------------------------	----------------------------

	Besiddelsesforhold: Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664								
1844							4	5
1903	3	1					1	5

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 166 ha lille ejerlav var i 1688 kun opdyrket 29%, hvilket er i overensstemmelse med præget af rydningsby i kystskovene. Ejerlavet vurderedes i 1684 til 16 tdr.htk., hvilket - i forbindelse med øget opdyrkning - sattes op til 24 tdr.htk. i 1844. Byen havde som typisk for strandzonen, alsædebrug i 1682. Boholt er udparcelleret af Øksendrup og har formentlig oprindeligt hørt til Øksendrup sogn. Østligst i ejerlavet opstod en lille fiskerbolsbebyggelse, Fiskerholt, der i 1802 bestod af 3 småbrug a 3/4-1 tdr.htk. Boholtgårdene gav torsk i landgilde i 1600-tallet.

I 1375 hørte Boholt med til Tange-godset i Øksendrup sogn. Dette skødedes i 1403 til kronen. I 1557 hørte såvel Boholt som Fiskerholt under Hesselagergård. I 1664 matriklen opføres gårdene i strandzonen i noget forvirret orden, men i 1667 hedder det, at Boholt er 4 gårde. De 4 gårde hørte på udskiftningstiden under Broholm. Endnu i 1844 var samtlige enheder i fæste, og overgangen til selveje var endnu ikke afsluttet i 1903.

Antallet af gårde i Boholt er uforandret 4 fra 1667 til 1903, ligesom der kun kommer ret få huse til. Som følge heraf stagnerer befolkningstallet i det 19. årh. Gårdene var i 1684 forholdsvis små, som det er typisk for kystzonen og byen var allerede da egaliseret. Det egaliserede præg fastholdtes endnu i 1903.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
-----------------	-------------------------	--------------------------	----------------------------

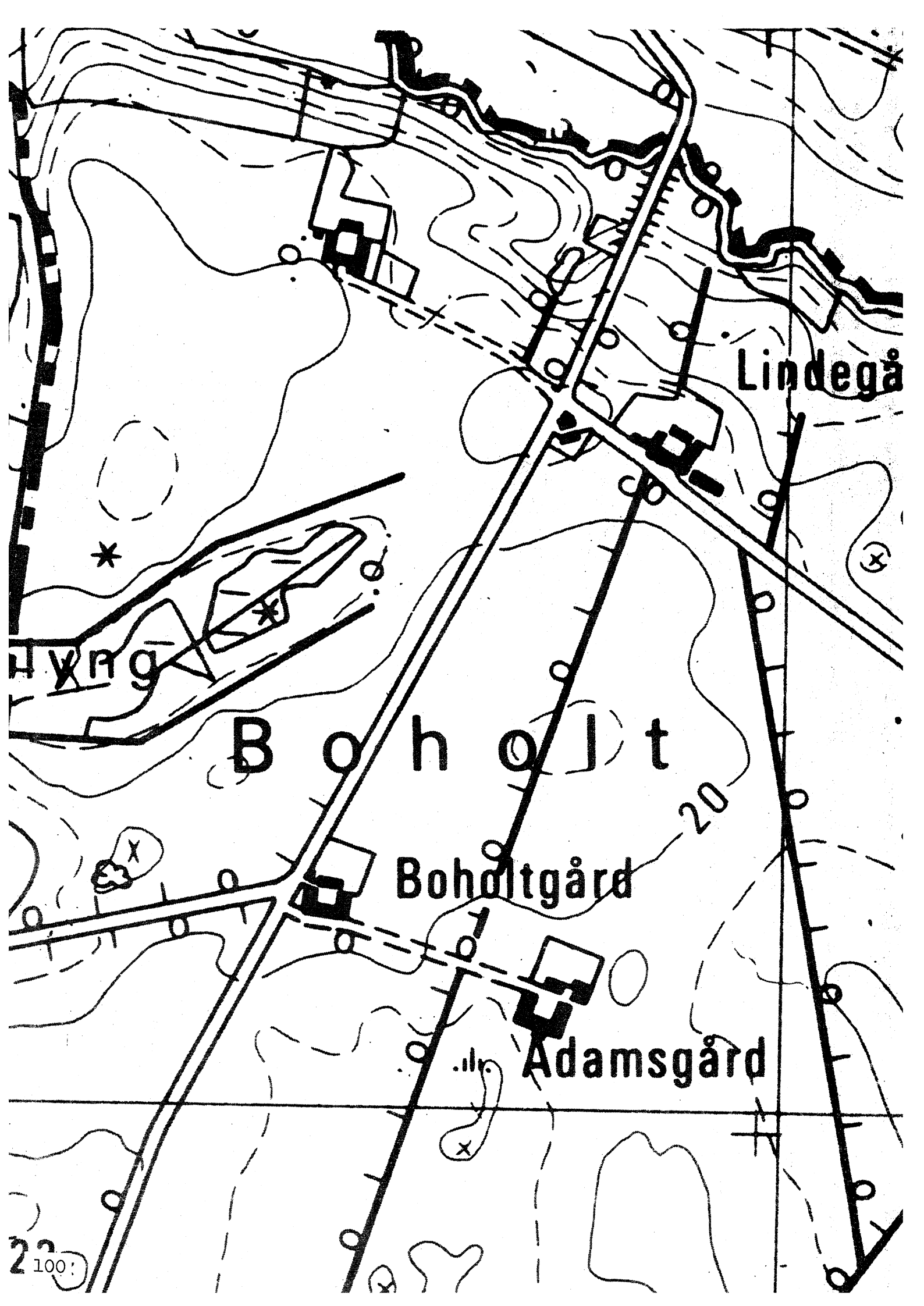
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.**

1. Anlægstype. Den lille udflytter-rydningsby af navnetypen -holt er randplaceret i sit ejerlav og har å-orientering. Byformen er en løst opbygget skovbygde type. Gårdene var ret små og afhængige af fiskeri som binæring i hvert fald ydedes der torsk i landgilde. Som typisk for skovegne blev jorden drevet i alsædebrug. Østligst i ejerlavet opstod en egentlig fiskerbebyggelse, Fiskerholt.
2. Udviklingstype. Bebyggelsen har fra senmiddelalder og frem til 1844 været samlet på en besidders hånd. Den egaliseredes tidligt og beholdt sin egaliserede struktur endnu i 1903.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og særdeles typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst.
2. Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene samt større skovarealer.
3. Særlige relikter: -
- 4 Arkæologiske interesser. 3 frilagte gårdtomter.

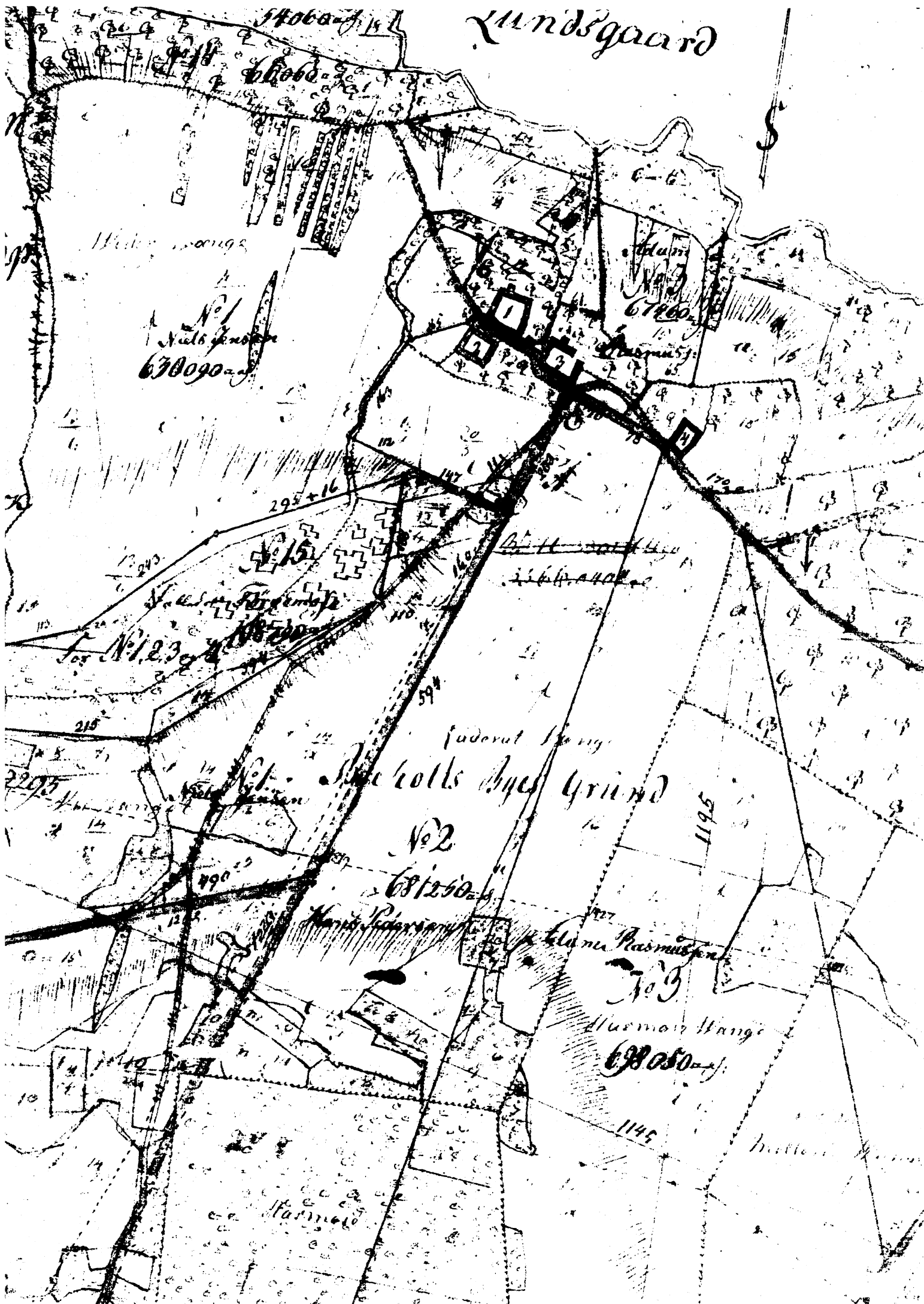
Lindegå

Boholt

Boholtgård

Adamsgård

22
100:

Lundsgaard

Stoban

Wider wange

No 1
Kullergrunden
63090

Adam
63160

Los No 1, 2, 3, 4

Soderut wange
No 2
631250

Elana Pasmusen

No 3

Harmon wange
63050

Harmon

Mollan wange

6123

55° 14'

6122

6121

55° 13'

6120000 m N

55° 12' 10.7'

55° 12'

Medlemose
& Grund

Kløverhøge

Kongshøj

Vitmosø

Stenløkoven

Revsere Sømerby

Serlærte

Dyrhøvelund

Blasenborggård

Lergård

Agård

Holmøse

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

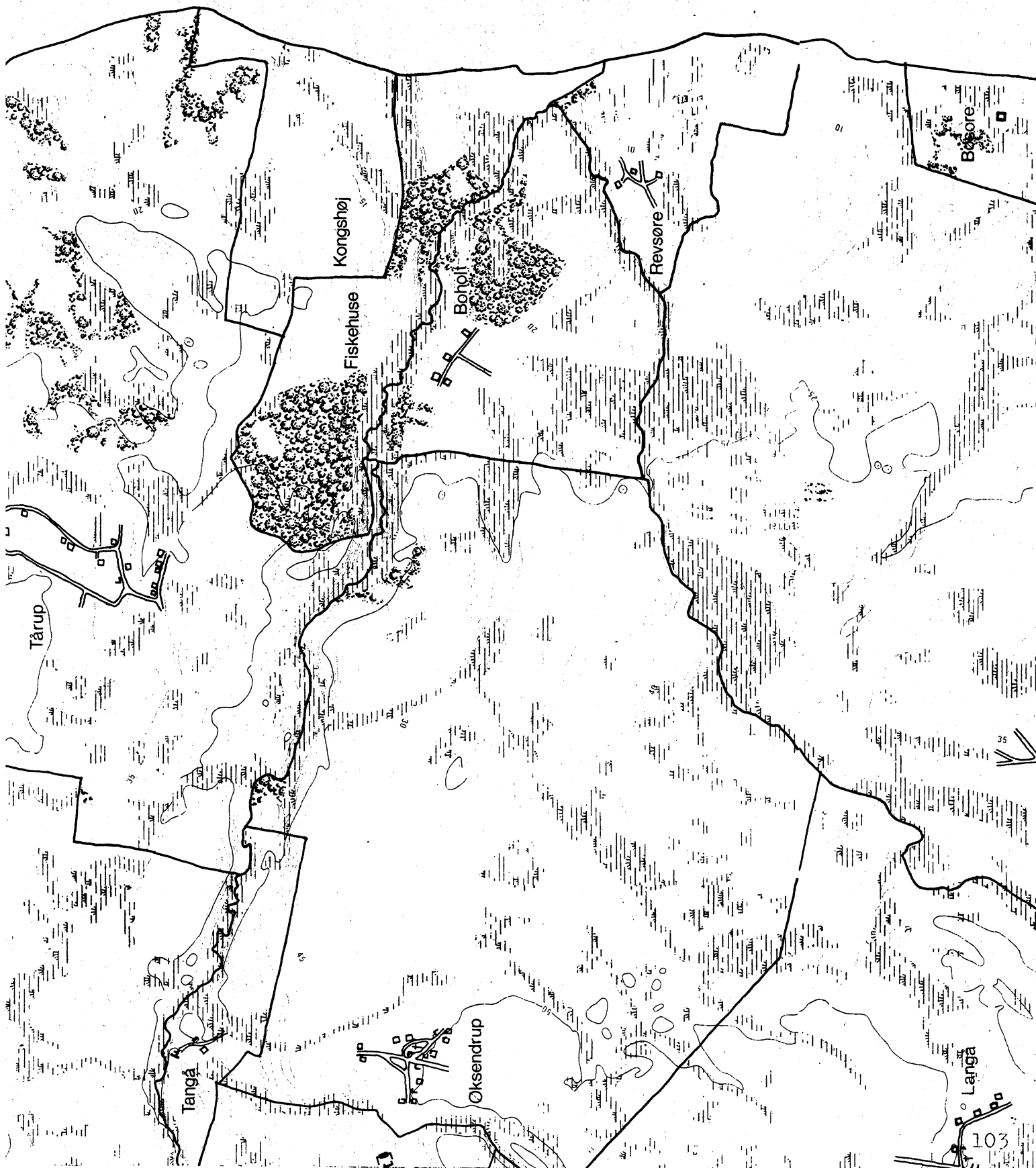
Agård

Kongshøj

Blasenborggård

Holmøse

Agård

BØSØRE

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Bøsøre
-----------------	-------------------------	--------------------------	------------------------

Navn: Bøsøre	Navnetype: -øre
----------------------------	-------------------------------

Bemærkninger:

Bøsøre er nævnt første gang 1664 i formen Børsør. Forleddets oprindelse er uvis, men det kan være en form af navneordet, gl. borth, som betyder rand, kant. Efterleddet er øre.

Anlægstype: Rydningssby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
---------------------------------------	---

Bemærkninger:

Byen er anlagt efter forudgående skovrydning på stedet.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Skovbygd (!)

Af byens 4 gårde ligger 3 ret tæt samlet, men uregelmæssigt op til vejnettet. Lidt nord herfor ligger den sidste gård isoleret.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby agerorientering skovorientering åorientering
 randby engorientering kystorientering

Den nordligst liggende gård ligger op til skovområde.

c. Udskiftning

år: 1802 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

ved udskiftningen

efter udskiftningen 1 gård.

Flyttet i det NV hjørne.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem:

rotation: alsædebrug

vangeantal: 1

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Østfyn. Tunneldal mod S.

jordbund: Glacialt moræneler.

naturlig afgrænsning: Kun mod Ø (havet).

overvejende

overvejende ager med større indhold af eng og skov.

blandingsøkonomi med

Eng og skov spredt rundt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Bøsøre
----------	------------------	-------------------	-----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

3 af 4 gårde ligger på samme sted som på udskiftningstiden. Lige syd for byen er der et større nybygget boligområde. Vejnettet er stort set bevaret. Toftestrukturen delvis opløst i den sydlige bydel.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skov i den N del af ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

STATISTIK

Areal: 54 ha, heraf opdyrket i 1688: 31%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	42	7	11				
Bebyggelsesenheder:							
			1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:			7 ¹	4	4	4	5
Huse:			4		1		
Huse m/ jord:				1		1	
Huse u/ jord:							
I alt:			11	5	5	5	5
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(71%)	1664	2	5		6,0		
(100%)	1688	4			1,5		
(100%)	1844	4			3,0		
(60%)	1903	4	1		3,3		
Folketal:							
		1787 ¹	1845	1901			
	Voksne:	(73)	28	20			
	Børn:	(34)	9	10			
	I alt:	(107)	37	30			

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
-----------------	------------------	-------------------	---------------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664								
1844					1	1	3	
1903	2				2		1	

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 54 ha lille ejerlav var i 1688 opdyrket 31%, hvilket er i overensstemmelse med bebyggelsens karakter af skovrydningsby. I 1684 takseredes ejerlavet til 7 tdr. htk., hvilket i 1844 sattes op til 11 tdr. htk. formentlig i forbindelse med skovrydning. I 1548 omtales bebyggelsen som fiskerhusene Bøsøre udi Vormark Skov. I 1664 gav enhederne da også torsk i landgilde. Skoven vurderedes da til 14 svins olden. Bøsøre er udparcelleret af Vormark ejerlav. Bebyggelsen havde i 1682 alsædebrug, som det er typisk for kystzonen. Byen blokudskiftedes i 1802 og siden er 1 gård flyttet ud. Bøsøre hørte i 1548 under Hesselagergård, der da ejede hele sognet. Senere splittedes besiddelsesforholdene og i 1664 var byen delt mellem Hesselagergård og Broholm. Sidst i 1700-tallet var Broholm og Rygård lodsejere i byen. Overgangen til selveje skete sent og var endnu ikke afsluttet i 1903. I 1664 matriklen er Bøsøre, Boholt og Lundeborg bebyggelserne blandet sammen. Antallet af småenheder i byen synes i øvrigt at have holdt sig stabilt på 5 i perioden 1688-1903. Som følge heraf stagnerer også befolkningstallet i det 19. årh. Gårdene var i 1684 kun små fiskerbol og bebyggelsen havde et egaliseret præg, som bibeholdtes endnu i 1844.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

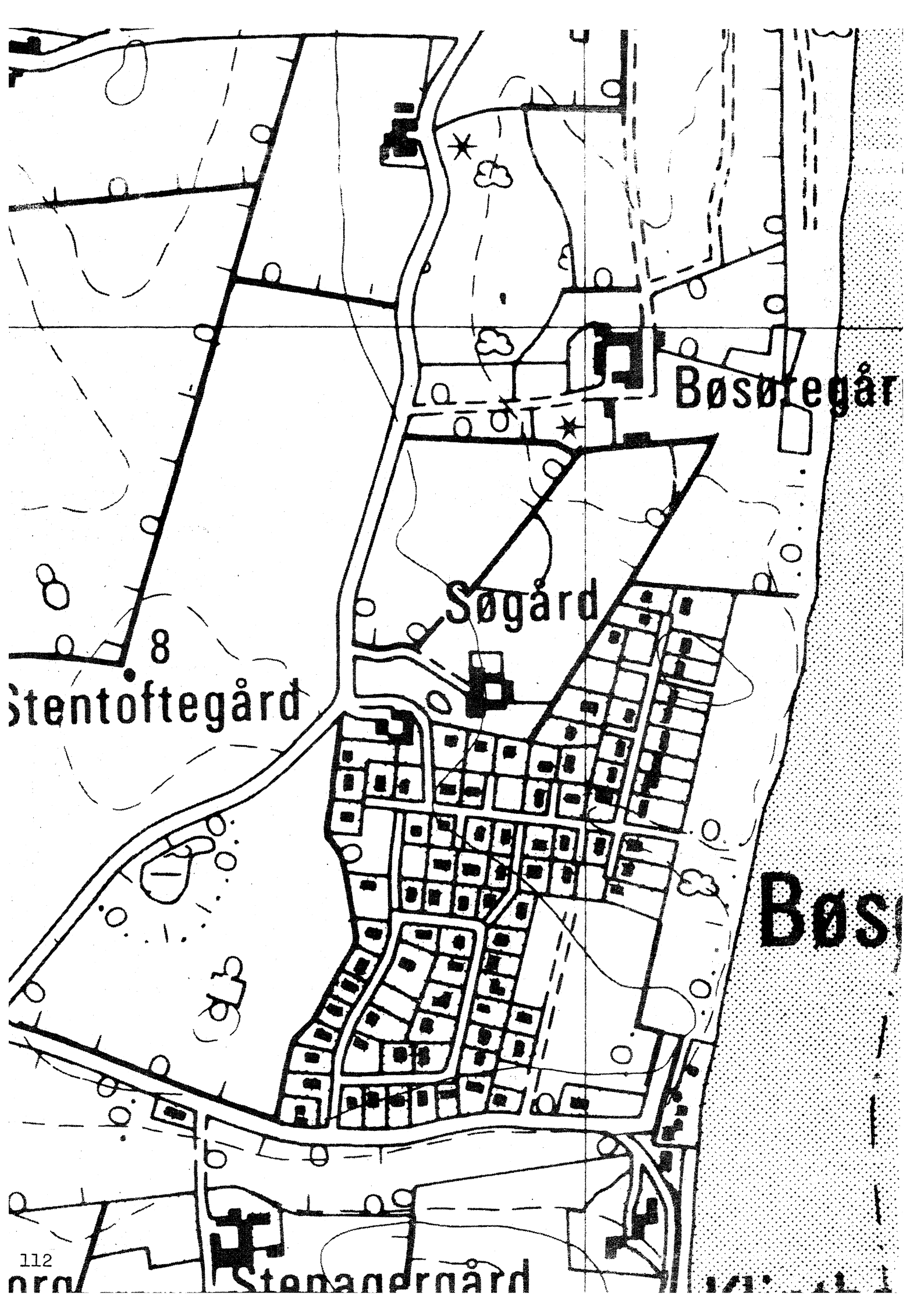
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.**

1. Anlægstype. Den lille udflytter-rydningsby er centralplaceret i sit ejerlav og har ager/skov orientering. Byformen er en løst opbygget skovbygde type. Gårdene var meget små og afhængige af fiskeri som binæring. Der ydedes torsk i landgilde. Som typisk for skovegne blev jorden drevet i alsædebrug.
2. Udviklingstype. Bebyggelsen er formentlig opstået omkring 1500 og har fra anlæggelsen haft et egaliseret præg. Fra 1600-tallet til 1903 bibeholdt byen stort set sin oprindelige struktur.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig, meget typeren anlægstype med en forholdsvis træg udvikling.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er delvis bevaret, men præges af sommerhusbebyggelse.
2. Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene samt et større skovareal, men præges nu af sommerhusbebyggelse.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: -

Bøstøtegård

Søgård

8
Stentoftegård

BOS

Stenangerård

55° 12' 1
55° 12' 1

55° 12'

618000m

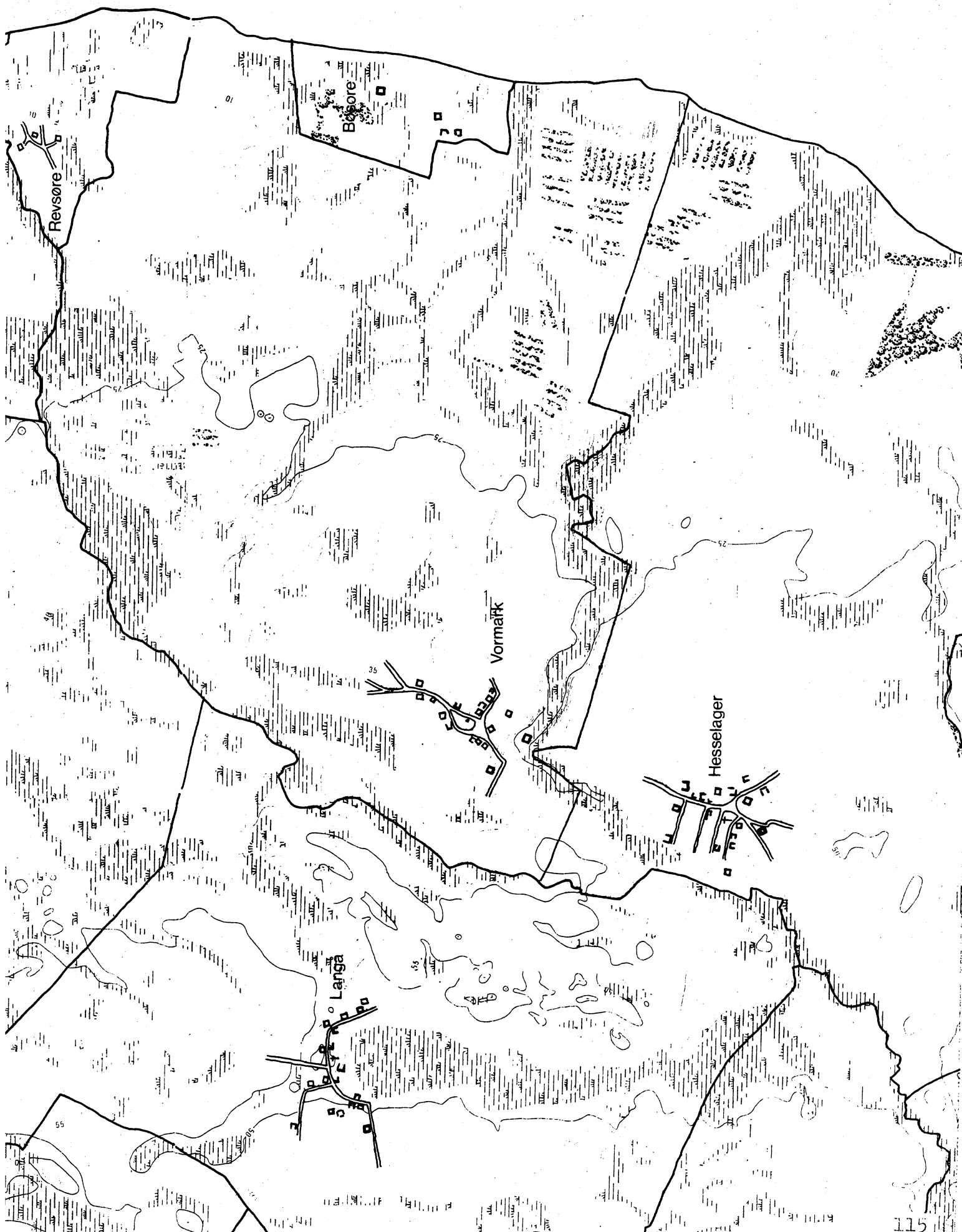
617

55° 11'

616

615
55° 10'

HESSELAGER

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
-----------------	------------------	-------------------	---------------------

Navn: Hesselager	Navnetype: -Ager
--------------------------------	--------------------------------

Bemærkninger:

Hesselager er nævnt første gang 1183 i formen Heslaker. Forleddet er navneordet, glda. hæsli, som betyder hasselbevoksning. Efterleddet er ager, glda. akær, som betyder "dyrket jord i almindelighed".

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgang mellem vikingetid og middelalder.
----------------------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning. Hesselager er kirkeby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 2 gårde ligger tilbage i landsbyen, henholdsvis i den nordlige og sydlige ende af byen. Der er sket nybyggeri på de fleste gamle gårdtomter. Endvidere er der opstået et større boligområde langs vejen mod sydvest, stødende helt op til den gamle bydel. Vejforten er opslugt til bebyggelse, men dens østlige afgrænsning kan dog anes i vejforløbet. Vejene mod vest fra fortens består stadig. Toftesystemet næsten gået i opløsning.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skovareal i det SØ hjørne. Langs vejen fra byen mod sydvest opstået en helt ny bebyggelse (Ny Hesselager).

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

STATISTIK

Areal: 1057 ha, heraf opdyrket i 1688: 57%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	341	199	220	

Bebyggelsesenheder:

			1664 ¹	1688	1774	1844	1903
Gårde:			37 ⁺	38	33	33	36
Huse:			11 ²		30		
Huse m/ jord:				2 ²		32	63
Huse u/ jord:				8		12	63
I alt:			48	48	63	77	162

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(72% (1:2))	1664		26	10	9,5
(76%)	1688	21	15	2	5,2
(82%)	1844	12	20	1	5,6
(58%)	1903	17	17	2	5,1

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	265	419	567
Børn:	140	200	269
I alt:	405	619	836

1. Incl. Stokkebæk (1 hus), som må være indbefattet i de øvrige tal
2. Incl. Hesselager mølle

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1	1	27	9	9	10*
1844	2	12			19	25	12	7
1903	26	102			5	13	5	11

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 1057 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 57%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes i 1684 til 199 tdr.htk. og i 1844 tilsvarende til 220 tdr. Byens skove takseredes i 1664 til 301 svins olden. I 1667 oplyses det, at der for jordens skarpheds skyld kun kan sås byg når der gødes, og ellers kun havre. Af det oprindelige ejerlav er Hesselagergård udparcelleret. Hovedgården omtales allerede fra 1400-tallet. I 1544 slog ejeren kansler Johan Friis fast, at hele Hesselager sogn var hovedgårdens fri birk og ejendom. Marknavne på "Torp" (1682) sydvest for Ny Hesselager vidner om en nedlagt bebyggelse, Torp. Hesselager blokudskiftedes i 1802 og siden er 25-30 gårde udflyttet.

Hesselager var i 1100-1200-tallet i kronens besiddelse og var sæde for sysselprovsten. I senmiddelalderen ejede bl.a. Glorup en gård her. I 1503 tog Jesper Friis til Hesselager låsebrev på Hesselager Mølle, og i 1544 var hovedgården som nævnt kommet i besiddelse af hele sognet. Som følge heraf egaliseredes landsbyerne. Som følge af arvedeling splittedes godset imidlertid atter, og i 1642 lå der til Hesselagergård (47½ tdr.htk.) i alt 21 gårde, 2 huse og 1 mølle i Hesselager.

I 1664 var Hesselagergård nået op på 27 gårde og 9 huse, medens Broholm havde 9 gårde og 1 mølle. I 1766 var Hesselagergårds andel sunket til 19 gårde. Blandt de øvrige lodsejere var Krumstrup, Vejstrup, Klingstrup og især Broholm, der sidst i 1700-tallet havde 15 gårde og møllen. Overgangen til selveje skete sent og var endnu ikke afsluttet i 1903.

Antallet af gårde falder svag fra 1600-tallet til 1774 formentlig i forbindelse med egaliseringen og muligvis hovedgårdseksponering. I forbindelse med overgangen til selveje sker atter en svagt ekspansion. I løbet af det 19. årh. ekspanderer hus- og befolkningstal markant. Hesselager var i færd med at udvikle sig som stationsby til bymæssig bebyggelse.

I 1664 bestod Hesselager af 10 hele gårde (a 15 tdr.htk.) og 26 halve (a 7½ tdr.), og denne klassevise egaliserings er formentlig foretaget i 1500-tallet. I løbet af 1700-tallet foretoges nye lodsejervise egaliserings af Hesselagergård og Broholms gårde, der nu egaliseredes på et hartkornsniveau. I Hesselager findes to hospitaler fra henholdsvis 1596 og 1765.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Gudme	Gudme	Hesselager

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Særlig interesse.**

1. Anlægstype. Den store kirke-adelby af vikingetidnavnetypen -ager er randplaceret i det indre hjørne af ejerlavet (ned til en å), således som det er typisk for kystejerlav. Byformen er en speciel udgave af reguleret vejforteby. Byen havde centralfunktioner i ældre middelalder. I ejerlavet er anlagt en "Torp", der senere atter er nedlagt. Mod syd er Hesselagergård udflyttet og udparcelleret.
2. Udviklingstype. Først i 1500-tallet samledes hele sognet under Hesselagergård, der egaliserede byerne og opnåede birkeret. Besiddelsesforholdene splittedes dog atter op i 1700-tallet foretoges nye lodsejervise egaliseringer. En sen overgang til selveje fulgtes af markant ekspansion i forbindelse med Hesselagers fremvækst som bymæssig bebyggelse.

Sammenfattende drejer det sig om en ret enestående anlægstype med mange udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst og nybebygget.
2. Kulturlandskabet rummer et større skovareal, men også en ny stationsbybebyggelse.
3. Særlige relikter: kirke, to hospitaler.
4. Arkæologiske interesser: tomten af "Torp", ca. 8. frilagte gårdtomter.

Skole

Esbengave

Ågård Trst

Skole

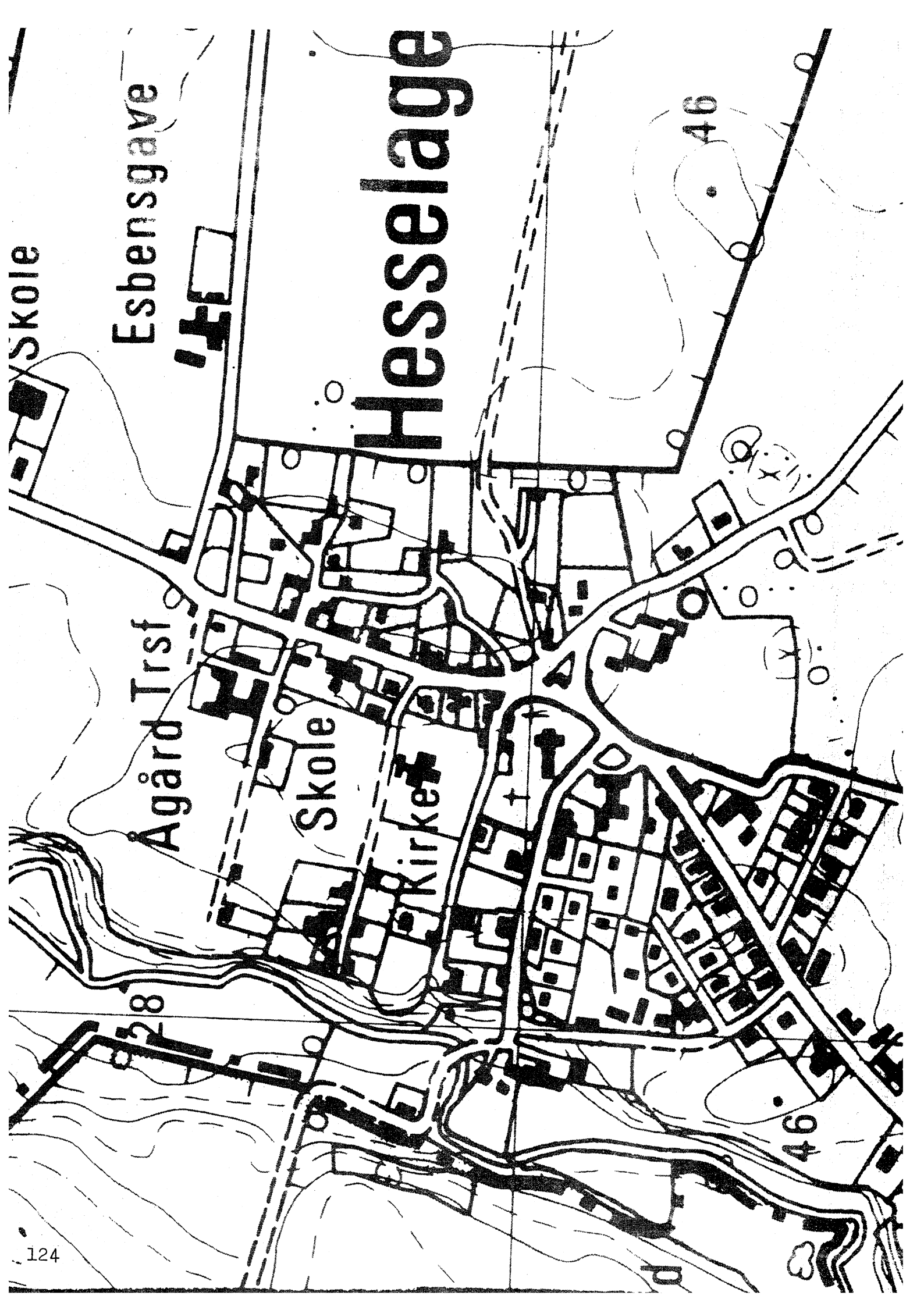
Rirken

Hesselage

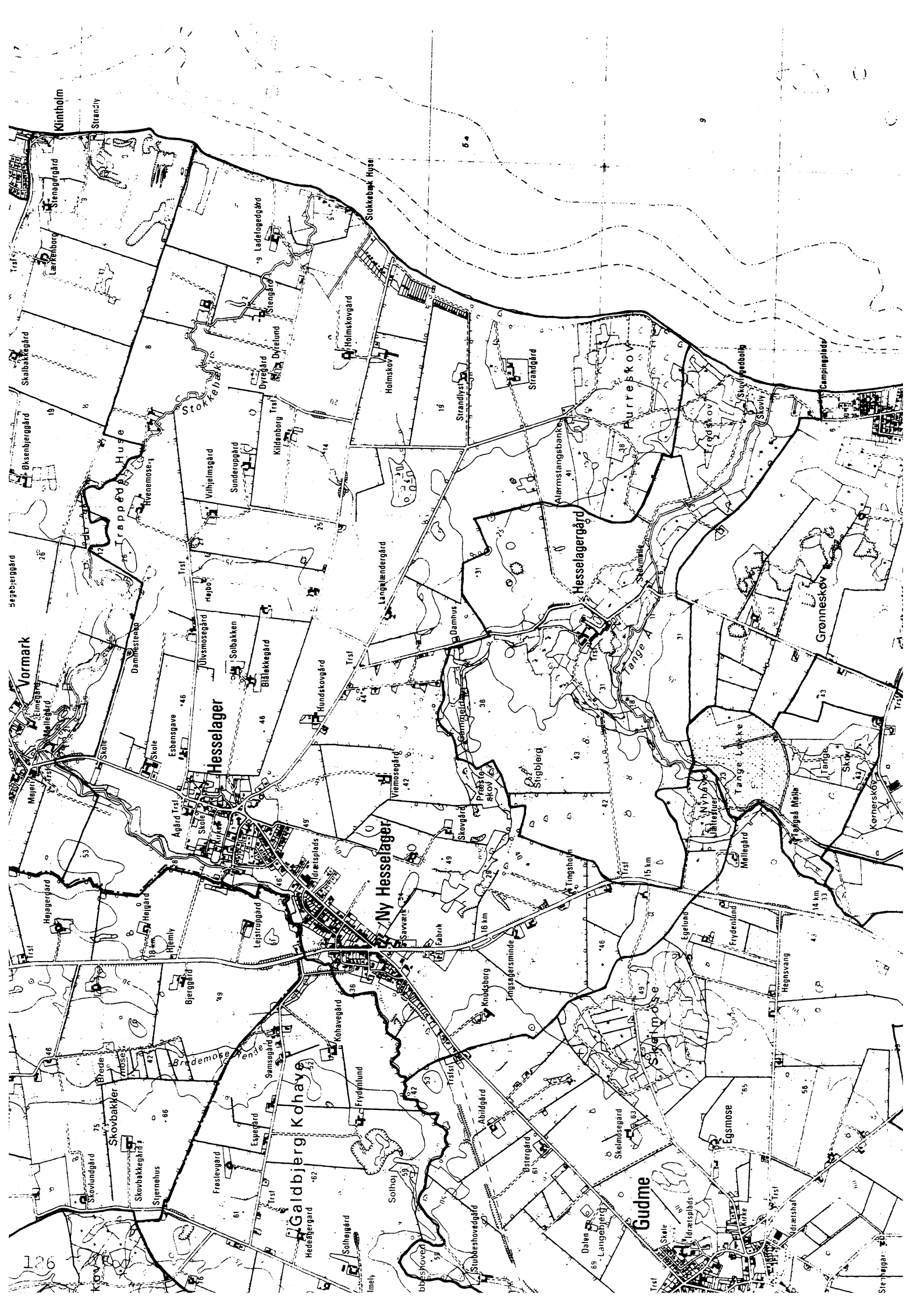
46

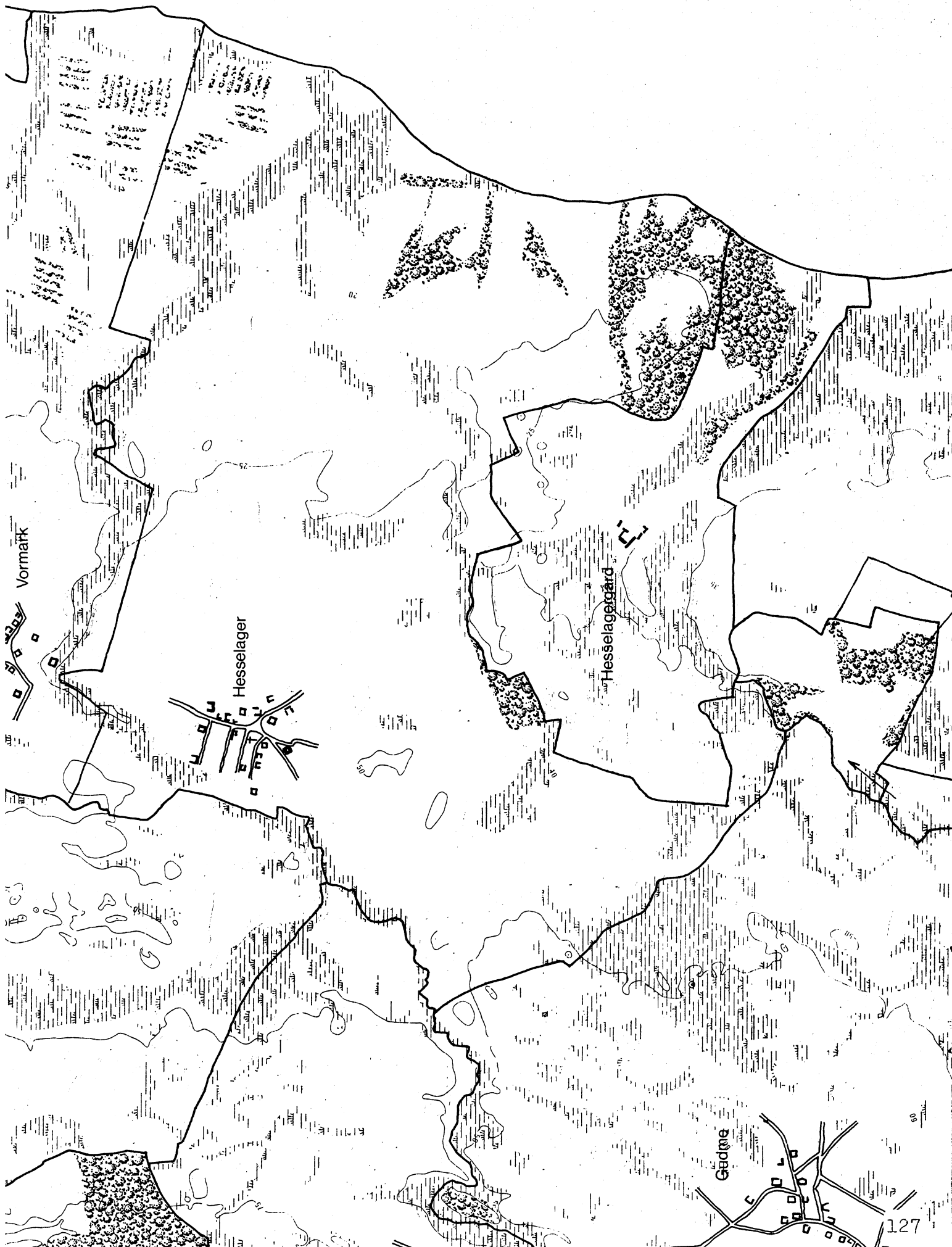
46

28

Vormark

Hesselager

Hesselagergård

Gudme

REVSØRE

FYNS AMT	Hered: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
-----------------	------------------------	--------------------------	----------------------------

Navn: Revsøre	Navnetype: -Øre
-----------------------------	-------------------------------

Bemærkninger: Revsøre er nævnt første gang 1664 i formen Reffsøe. Forleddet er måske en form af mandsnavnet, glda. Ræf. Efterleddet er øre.

Anlægstype: Rydningsby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
--------------------------------------	---

Bemærkninger: En rydningsby er anlagt i middelalderen efter forudgående skovrydning på stedet.
--

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 1 af på udskiftningstiden 3 gårde er tilbage i byen. Der er bebyggelse på de gamle tomter. Vejnettet er ret forandret, bl.a. med en øst-vestgående vej gennem byen. Toftesystemet er delvis bevaret.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevsareal størsteparten opdyrket

Et sommerboligområde opstået ved kysten.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

STATISTIK

Areal: 74 ha, heraf opdyrket i 1688: 33%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	33	9	15				
Bebyggelsesenheder:							
		1664	1688	1774	1844	1903	
Gårde:		2 ²	3	3	5	6	
Huse:				4			
Huse m/ jord:			2		5	7	
Huse u/ jord:					5	11	
I alt:		2	5	7	15	24	
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
(100%) 1664		2		7,0			
(100%) 1688	3			2,7			
(80%) 1844	5			2,7			
(83%) 1903	6			2,0			
Folketal:							
	1787 ¹	1845	1901				
Voksne:	(73)	47	57				
Børn:	(34)	40	26				
I alt:	(107)	87	83				

1. Incl. Boholt, Bøvsøre og Fiskerholt. 2. Formentlig skal gården "Hundeberg" - 2 tdr htk regnes med til Refsøre, der således rettelig 133 har 3 gårde.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

	Besiddelsesforhold:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	Selvejere:		gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664							2	
1844	3	7					2	3
1903	3	15					3	3

Udviklingsbeskrivelse:

Af det lille ejerlav på 74 ha var i 1688 kun opdyrket 33%, hvilket er i overensstemmelse med bebyggelsens karakter af kyst-skovrydningsby. I 1548 omtales bebyggelsen som fiskerhusene Refsøre i Vormark Skov. Ejerlavet er da også udparcelleret af Vormark. I 1664 takseredes ejerlavets skove til 50 svins olden. Som typisk for kystskov ejerlav havde Refsøre i 1682 alsædebrug og takseredes i 1684 til 9 tdr.htk. mod 15 tdr. i 1844. Stigningen er formentlig et udtryk for nyopdyrkning. Byen blokudskiftedes i 1797 og siden er 2 gårde flyttet ud. Fiskerhusene tilhørte i 1548 Hesselagergård og hørte under Hesselager birk. Som følge af arvedeling splittedes godset imidlertid og i 1664 ejede Broholm de 2 gårde. I slutningen af 1700-tallet var Broholms andel 2 gårde og 4 huse, medens Klingstrup ejede den 3. gård. Overgangen til selveje skete ret sent og etapevis. Antallet af gårde var 3 i 1600 og 1700-tallet og steg i løbet af det 19. årh. til 6, ligesom hustallet ekspanderer i normalt omfang i løbet af det 19. årh. Gårdene var i 1684 forholdsvis små og byen havde et egaliseret præg.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
-----------------	-------------------------	--------------------------	----------------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.**

1. Anlægstype. Den lille udflytter-rydningsby er anlagt i senmiddelalderen i Vormarks kystskov. Byen er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er en uregelmæssig skovbygd type. Gårdene var små og afhængige af fiskeri som binæring. Som typisk for skovegne blev jorden drevet i alsædebrug.
2. Udviklingstype. Bebyggelsen hørte oprindeligt med til Hesselagergård gods og birk. Som følge af arvedeling splittedes besiddelsesforholdene imidlertid. Overgangen til selveje ledsagedes af ekspansion i normalt omfang. Bebyggelsen har formentlig fra anlæggelsen haft et egaliseret præg.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig meget typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Mindre interesse.

1. Bytomten er opløst og nybebygget.
2. Kulturlandskabet er præget af et sommerhusområde.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: 1 frilagt gårdtomt.

Fiskerholtsvej

Skovhøj

Revsøvej

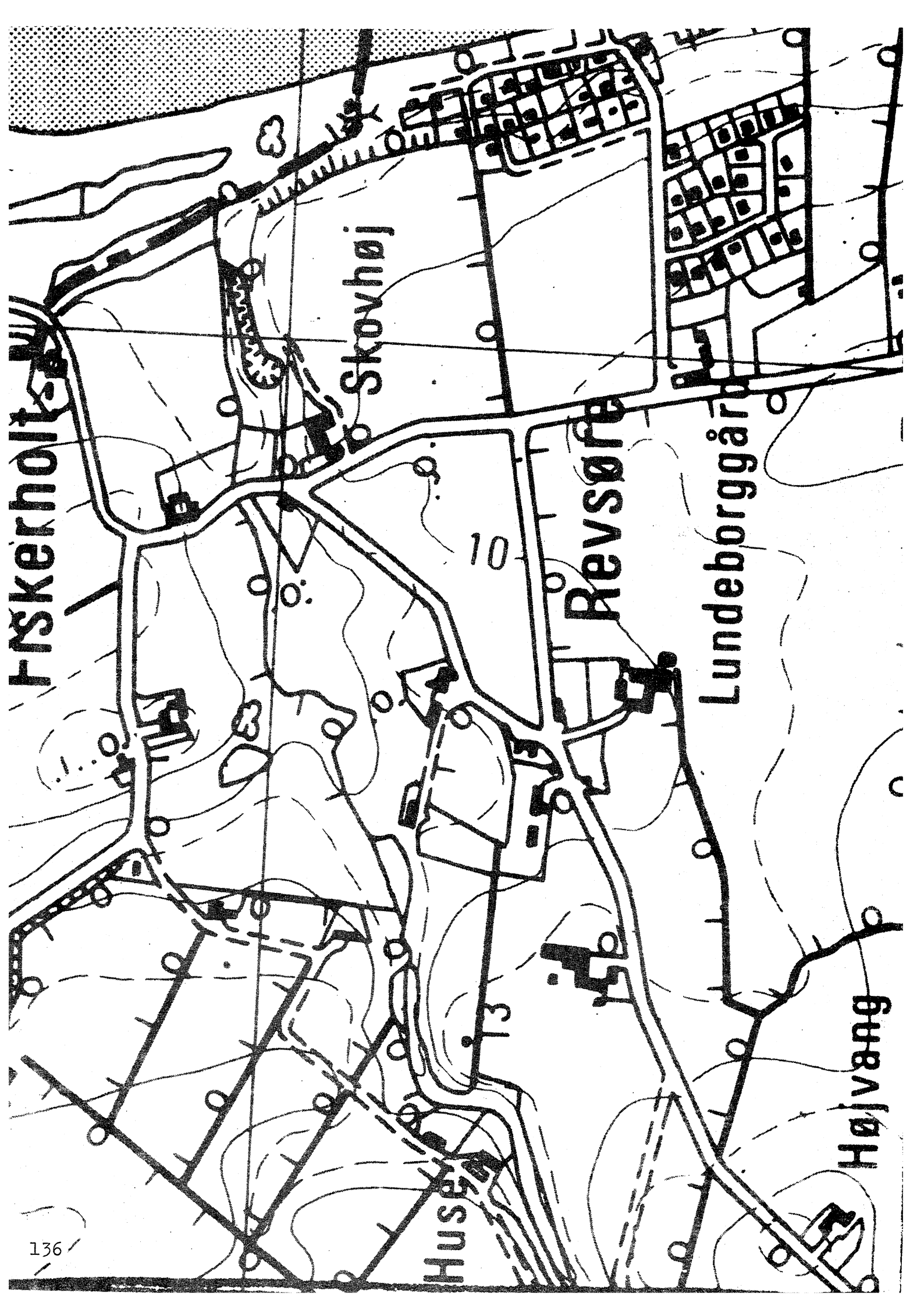
Lundeborggårdsvej

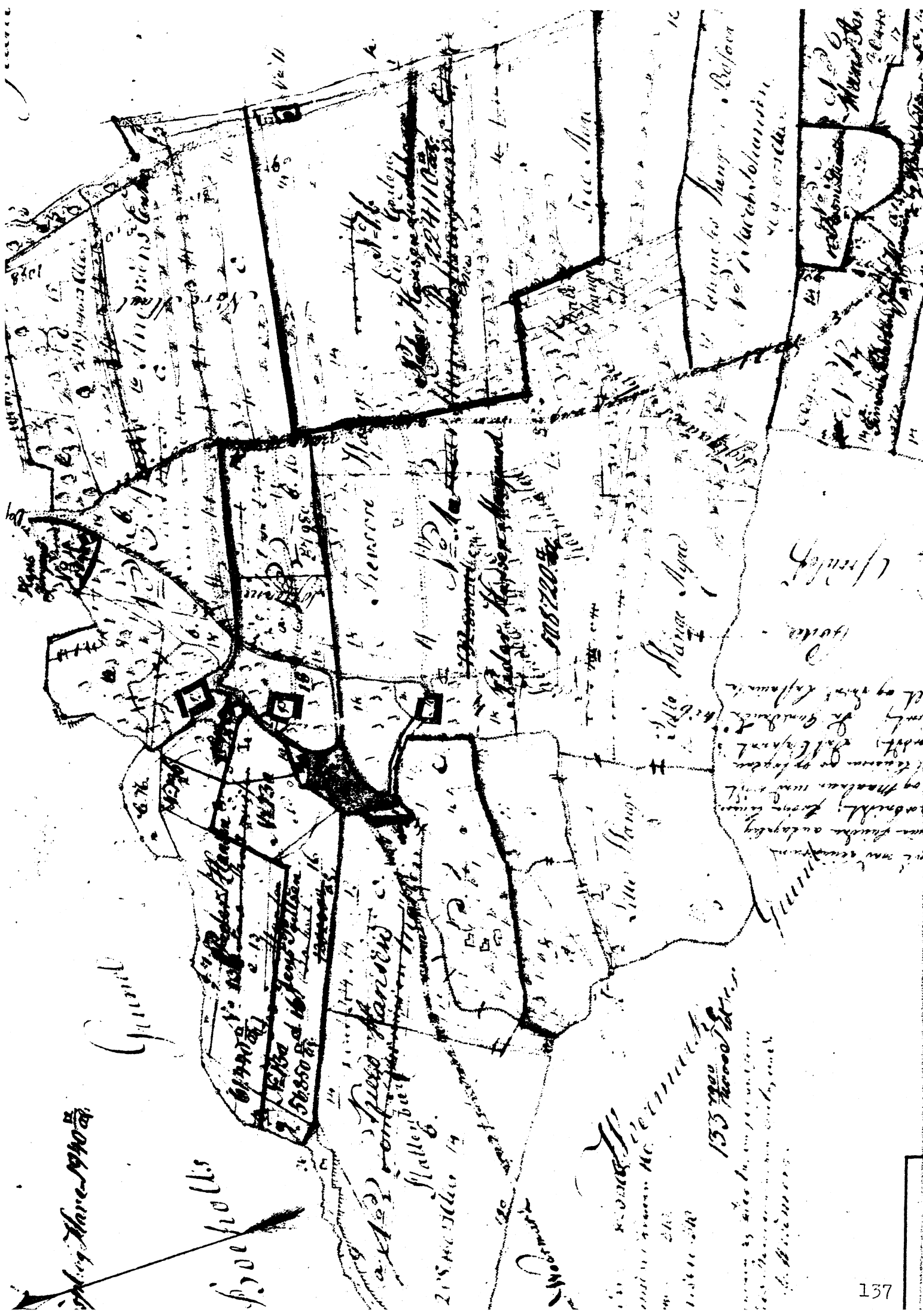
Højvang

HUSE

10

13

John Ware 1740

John

James

John

Mary

William

John

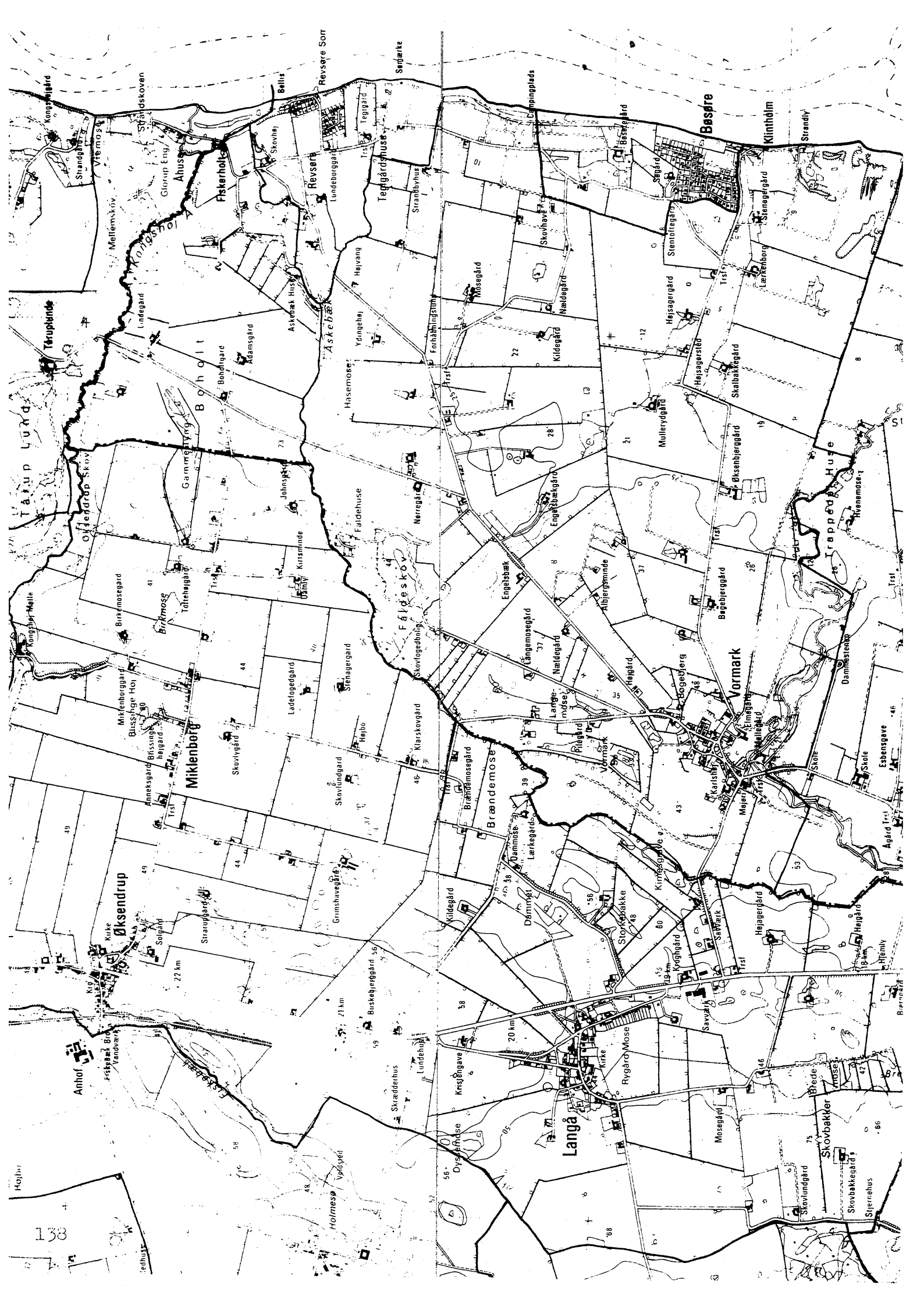
Mary

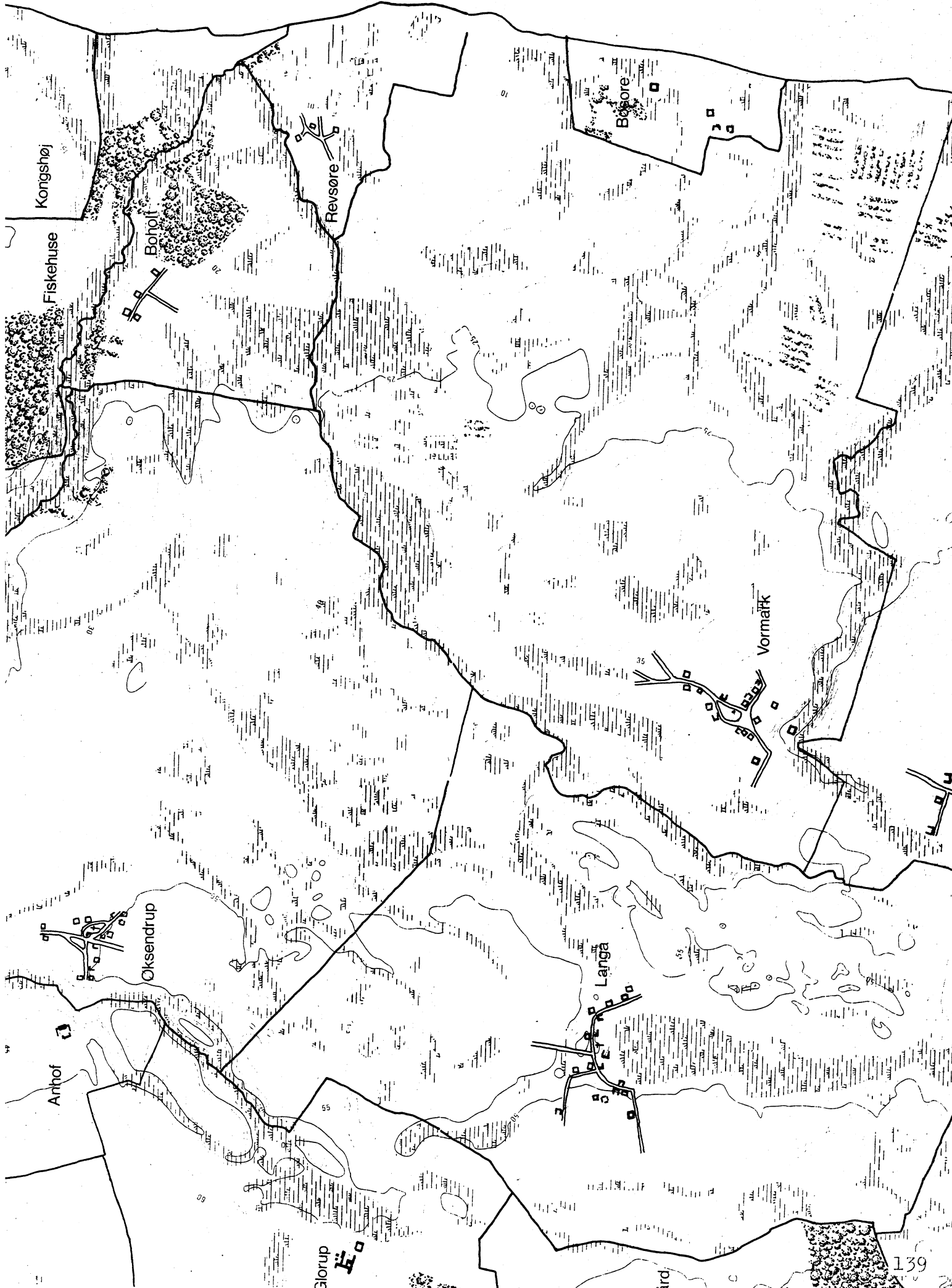
William

John

Mary

William

Kongshøj

Fiskehuse

Bohof

Revsøre

Besøre

Vormark

Øksendrup

Amhof

Langa

Storup

ård

VORMARK

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
-----------------	-------------------------	--------------------------	----------------------------

Navn: Vormark	Navnetype: -Mark
-----------------------------	--------------------------------

Bemærkninger:

Vormark er nævnt første gang 1313 i formen Vurtemarck. Forleddet er navneordet, glda. wartha, som bruges i norske dialekter i betydningen "bjergryg, fjeld, fjeldside eller skråningen nedad fra bjergryggene". En lignende anvendelse kunne passe til beliggenheden ned mod Stokkebæk. Efterleddet er mark, rimeligvis brugt i betydningen skov eller rydning.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
----------------------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
-----------------	------------------	-------------------	---------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE**a. By-tomten** Reguleret vejforsteby. (!)

Byen er opbygget omkring den nord-syd gående brede vejforste. Byens gårde og huse ligger tæt op ad denne og har nogenlunde samme indbyrdes afstand. Mod øst en udgrening af vejforsten, hvor omkring der også ligger gårde. Midt i vejforsten et område bebygget med en gård. Mod syd 3 gårde hvoraf 1 er møllegård.

b. Placering i forhold til by-marken

- centralby agerorientering skovoriering åorientering
 randby engorientering kystorientering

Byen ligger i det SV hjørne op til Stokkebæk å og dens vådområder.

c. Udskiftning Mellem lodsejerne Hesselagergård: 1804
Broholm: 1830

år: 1796 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke.

d. Udflytning Ca. 24 gårde.

ved udskiftningen 7 gårde.

efter udskiftningen 17 gårde.

Flyttet ud i hele ejerlavet.

ØKONOMI**a. Vangesystem**

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

vangeantal: 3

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Østfyn. Tunneldale og terrænskrænter flere steder i ejerlavet.

jordbund: Glacialt moræneler.

naturlig afgrænsning: Mod V, og delvis S og Ø, men ikke mod N.

overvejende ager.

overvejende med større indhold af

blandingsøkonomi med

Spredte eng og skovarealer i ejerlavet - eng især langs sydgrænsen omkring Stokkebæk.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 3 ud af 27 gårde tilbage i byen, alle i den sydlige ende. Størstedelen af de gamle gårdtomter er bebyggede. Vejforten er faktisk bevaret i byen, idet den er bebygget og omgivet af veje. Vejnettet i øvrigt er velbevaret. Toftesystemet delvis opløst.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

STATISTIK

Areal: 1009 ha, heraf opdyrket i 1688: 51%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	359	177 + 28 ¹	203	

Bebyggelsesenheder:

			1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:			32	25 ²	27	34	37
Huse:			5		10		
Huse m/ jord:						35	47
Huse u/ jord:				4		6	42
I alt:			37	29	37	75	126

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(81%)	1664	1	5	26	11,2
(72%, 1:2)	1688	6	17	2	7,1
(56%)	1844	14	20		5,3
(46%)	1903	23	13	1	4,6

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	168	314	419
Børn:	86	118	156
I alt:	254	432	575

1. Vormark hovedgård : 28 tdr. htk.

2. excl. Vormark hovedgård

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					6	1*	26	4
1844	12	27			16	13	6	1
1903	32	80			3	7	2	2

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 1009 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 51%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes i 1684 til 205 tdr.htk. og tilsvarende til 203 tdr. i 1844. De udparcellerede fiskerbebyggelser Revsøre og Bøsøre siges i 1544 at ligge i Vormark Skov. I 1664 takseredes skovene til 301 svins olden, men ved 1800 var skovarealerne stort set forsvundne. Øst for Vormark lå Voringe Hovgård, der omtales i 1571. En landsbyhovedgård Vormark omtales i 1300-1400-tallet. Den kom inden 1544 under Hesselagergård og udparcelleredes. I 1665 oprettedes hovedgården på ny af 3 hele bøndergårde (eller måske snarere 6 halve). Bøndergodset frasolgtes omkring 1755 og omkring 1770 udlagdes den i tre bøndergårde. Vormark blokudskiftedes fra 1796 og siden er 24 gårde flyttet ud.

Til Lykkesholm hørte i første halvdel af 1400-tallet mindst 3 gårde i Vormark. Den ene af disse afhændedes til Skt. Hans Kloster i Odense. Omkring 1500 mageskiftedes Knud Tygesen til Urup 1 gård i Vormark til Kong Hans. I 1497 ejede Glorup en gård i byen. I 1490 omtales en selvejerbonde i byen. Inden 1544 samledes hele Vormark, incl. hovedgården og møllen samt fiskerhusene i Vormark Skov, under Hesselagergård og gods. Omkring denne tid egaliseredes landsbyen. Som følge af arvedeling splittedes godset imidlertid atter. I 1642 hørte der under Hesselagergård 17 gårde og 1 hus i Vormark. I 1664 var Hesselagergårds andel nede på 6 gårde og møllen, medens Broholm ejede 14 gårde og 2 huse. I 1766 var Hesselagergård nået op på 15 gårde, medens Vejstrup på denne tid havde 8 gårde, Klingstrup 1 gård og Broholm 5 gårde. Overgangen til selveje skete ret sent og etapevis og var endnu ikke afsluttet i 1903.

Antallet af gårde faldt drastisk fra 1664 til 1688 som følge af genoprettelsen af Vormark hovedgård, der i 1684 var på 28 tdr.htk. Inden 1774 steg gårdtallet atter noget i forbindelse med hovedgårdens udparcellering. Overgangen til selveje ledsagedes af ekspansion i normalt omfang, såvel hvad angår gård-, hus- som befolkningstal.

Gårdene var i 1664 opdelt i 26 hele gårde, der var lige i udsæd og landgilde, 5 halve gårde samt 1/8 gård. De hele gårde var på 13 tdr. htk, de halve på 6 tdr. I løbet af 1700-tallet foretoges flere lods-ejervise egaliseringer, hvorved den klassevis egalisering forsvandt. I 1768 havde Vejstrup således 8 gårde a 7-8 tdr., medens Hesselagergård ved 1800 havde 12 gårde a 10 tdr. og 1 skp. htk.

Møllen, der allerede omtales fra 1500-tallet, eksisterer endnu.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Hesselager
----------	------------------	-------------------	---------------------

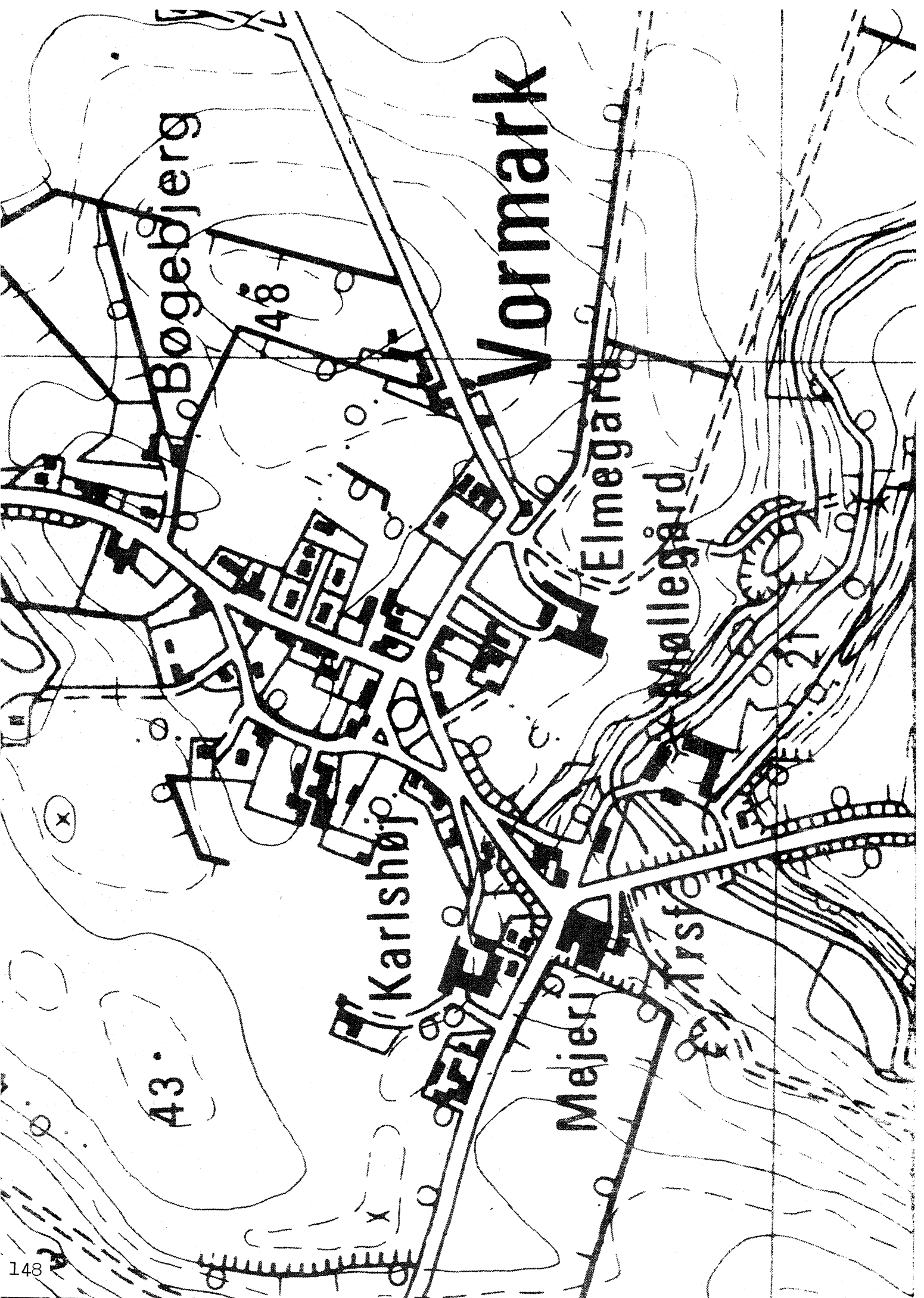
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den store adelby er som typisk for kystejerlav placeret i det inderste hjørne af sit ejerlav og har å-orientering. Byformen er en speciel udgave af reguleret vejforteby. Muligvis kan reguleringen stå i forbindelse med en tidligt gennemført egalisering (1500-tallet). Af ejerlavet er i senmiddelalderen udparcelleret to kystskovbebyggelser Bøsøre og Refsøre.
2. Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalderen en hovedgård Vormarkgård, der imidlertid inden 1544 opslugtes af Hesselagergård og gods. Som følge af arvedelinger splittedes godset imidlertid atter og i 1665 genoprettedes hovedgården for atter at blive nedlagt omkring 1770. Der gennemførtes en klassevis egalisering i 1500-tallet og i 1700-tallet egaliseredes bebyggelsen atter lodsejervis. Overgangen til selveje ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en ret enestående anlægstype, med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst og nybebygget.
2. Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene.
3. Særlige relikter: møllen.
4. Arkæologiske interesser: tomten af Voringe Hovgård, omkring 7 fri-lange gårdtomter.

Bøgebjerg

Vormark

Elmegård

Møllegård

Arstved

Mejeri

Karleshøj

43

48

x

x

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

No 26

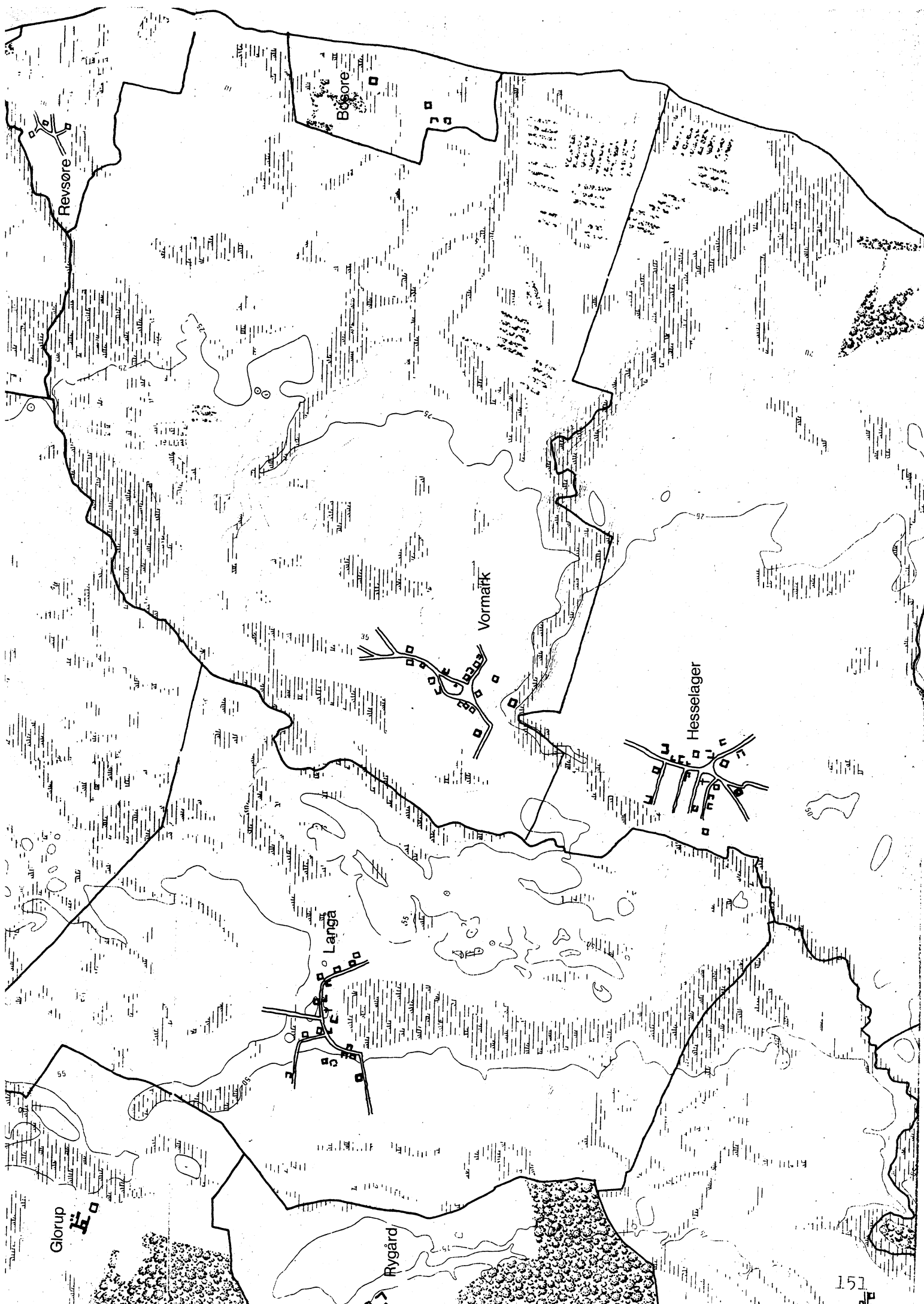
Anders Engst

Andersen

Kjær

Lind

Andersen

ALBJERG

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Oure
-----------------	------------------	-------------------	---------------

Navn: Albjerg	Navnetype: -Bjerg
-----------------------------	---------------------------------

Bemærkninger:

Albjerg er nævnt første gang 1473 i formen Albiergh. Forleddets betydning er usikker, men en mulighed er navneordet, gl. al, som betyder tempel. Efterleddet er bjerg, gl. biargh, som har været det almindelige ord for en naturlig, ikke opkastet, større, relativt stejl bakke med fald til alle sider.

Anlægstype: Torp	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
--------------------------------	---

Bemærkninger:

En torp er en middelalderlig udflytterbebyggelse, der er opstået ved udflytning fra en adelby (her: Oure).

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Oure
----------	------------------	-------------------	---------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby. (!)

Byens gårde og huse ligger uregelmæssigt placeret omkring den nord-syd gående vejforte og dens vejudgreninger mod syd, sydvest og nordøst. Der er ingen udtalt bebyggelseskoncentration i byen.

b. Placering i forhold til by-marken

centralby agerorientering skovorientering åorientering
 randby engorientering kystorientering

Byen er placeret i den vestlige del af ejerlavet.

c. Udskiftning Tidselholt: 1805
 år: 1799 Broholm: 1809
 figur: Blokudskiftning store, men uregelmæssige blokke.

d. Udflytning Ca. 12 gårde.
 ved udskiftningen 11 gårde.
 efter udskiftningen ca. 1 gård.
 Flyttet ud i hele ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1
 vangeantal: 3 Vangelag og et delvis integreret dyrkningsfællesskab med Oure.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Østfyn. Israndsbakker mod Ø.

jordbund: Glacial moræneler.

naturlig afgrænsning: Lige N for byen, ellers ikke.

overvejende
 overvejende ager med større indhold af eng.
 blandingsøkonomi med
 Større engareal i den østlige del af ejerlavet og ellers spredt rundt i hele ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Oure
----------	------------------	-------------------	---------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun ca. 4 spredt liggende gårde tilbage i byen (den ene endda midt på den gamle forte). Der er ikke sket væsentlige nybyggeri i byen, hverken inde på eller uden for de gamle tomter. Vejforten markeres kun af den østlige vej uden om den gamle forte, men ellers er vejnettet stort set uforandret. Den gamle toftestruktur opløst.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

En frugtplantage syd for byen.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Oure
----------	------------------	-------------------	---------------

STATISTIK

Areal: 499 ha, heraf opdyrket i 1688: 64%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	157	105	99				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		12	15	15	14	16	16
Huse:		6			14		
Huse m/ jord:						34	33
Huse u/ jord:				8			19
I alt:		18	15	23	28	50	68
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(53%)	1664		3	12	10,5		
(60%)	1688		12	3	7,0		
(69%)	1844	6	10		4,9		
(50%)	1903	10	5	1	4,3		
Folketal:							
		1787	1845 ¹	1901			
	Voksne:	101	319	192			
	Børn:	41	159	92			
	I alt:	142	478	284			

1. I bef. tallet 1845 må være indbefattet en del af Oures befolkning

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Oure
----------	------------------	-------------------	---------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	9						6	
1844	8	17					8	17
1903	14	41					2	11

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 499 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket ikke mindre end 64%. Byen havde da trevangsbrug i et delvis integreret dyrkningsfællesskab med moderbyen Oure og takseredes i 1684 til 105 tdr. htk. og i 1844 tilsvarende til 99 tdr.htk.

Ejerlavet har tidligere været mere skovrigt og en kystskov må have eksisteret endnu i 1500-tallet. I 1540'erne omtales nogle skov- og fiskerhuse ved stranden på Albjerg skov nemlig ved Lundeborg, ligesom en teglgård fandtes sammesteds. Umiddelbart nordvest for Albjerg vidner marknavne på Nostrup (1682) om en nedlagt middelalderlandsby.

Hovedgården Broholm inddrog i 1620 jord fra Albjerg. I ejerlavets nordlige del lå (Broholm). Tange, der i 1473 bestod af 2 gårde og 1 mølle. Inden 1664 blev de 2 gårde lagt under hovedgården, medens møllen blev inddraget under hovedgårdens takst.

En Gammel Toft i Vestermarken vidner om forgængerbebyggelsens placering.

Albjerg blokudskiftedes i 1799-1809 og siden er 12 gårde flyttet ud. Ved et skifte i 1473 fulgte med Broholm bl.a. Broholm Tange og alt vor gods i Albjerg. I 1557 var Hesselagergård i besiddelse af halvdelen af Albjerg Skov med 1 gård og nogle fiskerhuse samt en teglgård ved stranden. Byen domineredes dog af selvejergårde, hvoraf der i 1537 fandtes 8. I 1664 var byen delt mellem 9 selvejergårde og Broholms 6 egaliserede gårde.

Sidst i 1700-tallet havde Broholm 7 egaliserede gårde, medens Tidselholt og Klingstrup havde henholdsvis 7 og 1 gård.

Overgangen til selveje skete etapevis og var endnu ikke tilendebragt i 1903.

Antallet af gårde er som helhed uforandret fra 1600-tallet til 1903, medens der er tale om en forholdsvis voldsom hus- og befolkningsvækst i det 19. årh. Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Der synes kun at være foretaget lodsejervise egaliseringer.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Oure
-----------------	-------------------------	--------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.**

1. Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetidsnavnetypen -bjerg er randplaceret i det inderste hjørne af sit ejerlav, således som det er typisk for kystejlerlav. Byformen er uregelmæssig vejforsteby. Et tidligere kystskovbælte er forsvundet, delvis i forbindelse med Lundeborgs udparcellering. Udflytterbebyggelsen Tange lagdes i 1600-tallet under Broholm, der samtidig inddrog en del jord fra Albjerg. Nord for Albjerg lå en udflytterby Nostrup, der nedlagdes i senmiddelalderen. En Gammeltofte vidner om bebyggelsens tidligere placering.

2. Udviklingstype. Byen var fra senmiddelalderen delt mellem selvejer-gårde og nabogodset Broholm. Det lykkedes aldrig for Broholm at samle byen, der følgelig kun blev udsat for lodsejervise egaliseringer. Overgangen til selveje ledsagedes af normal vækst i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig, forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst.
2. Kulturlandskabet har kun delvis bevaret udskiftningshegnene.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: tomten af Nostrup, en Gammeltofte, omkring 4 frilagte gårdtomter.

Skov

Gudme Kølhave

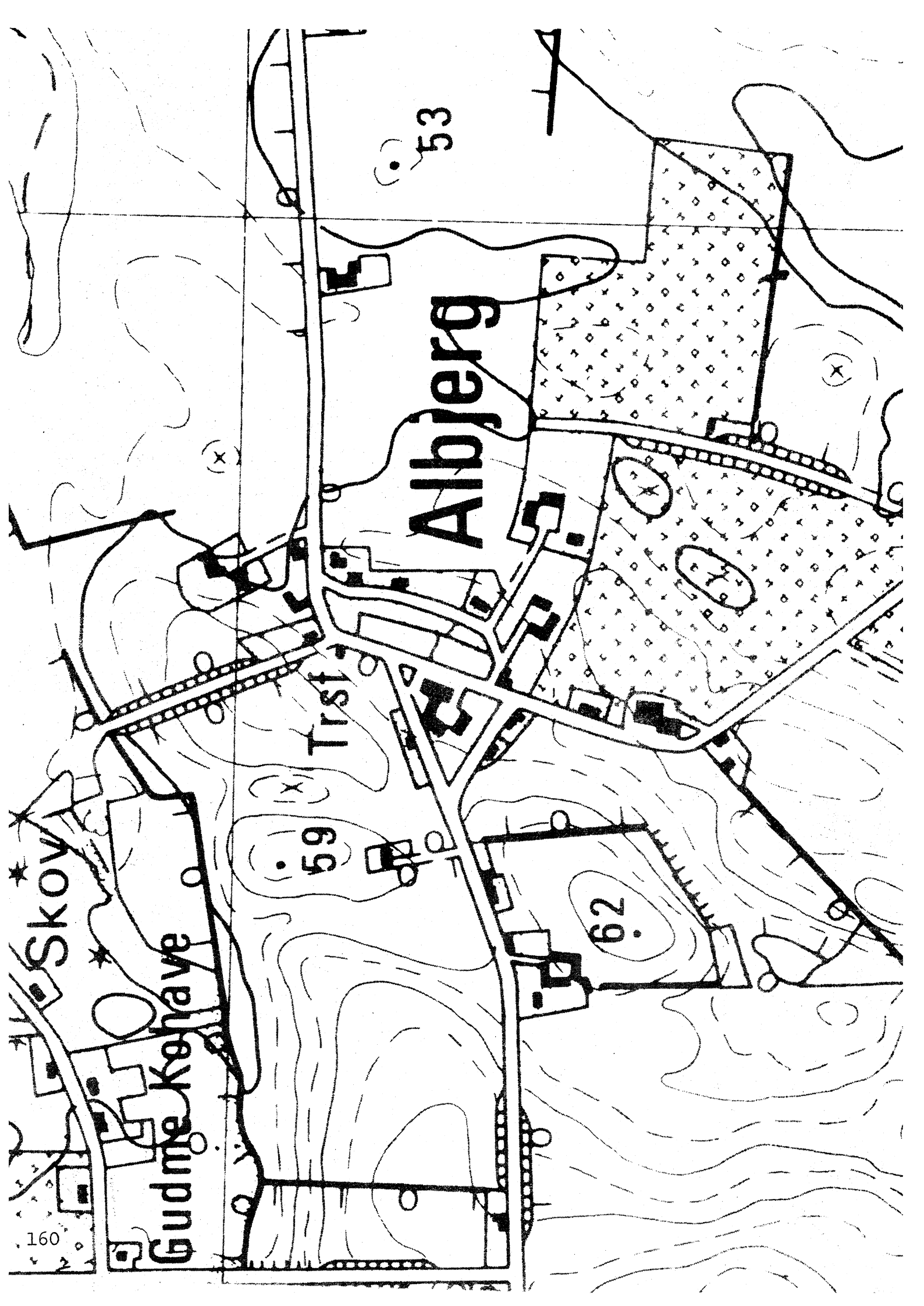
Trist

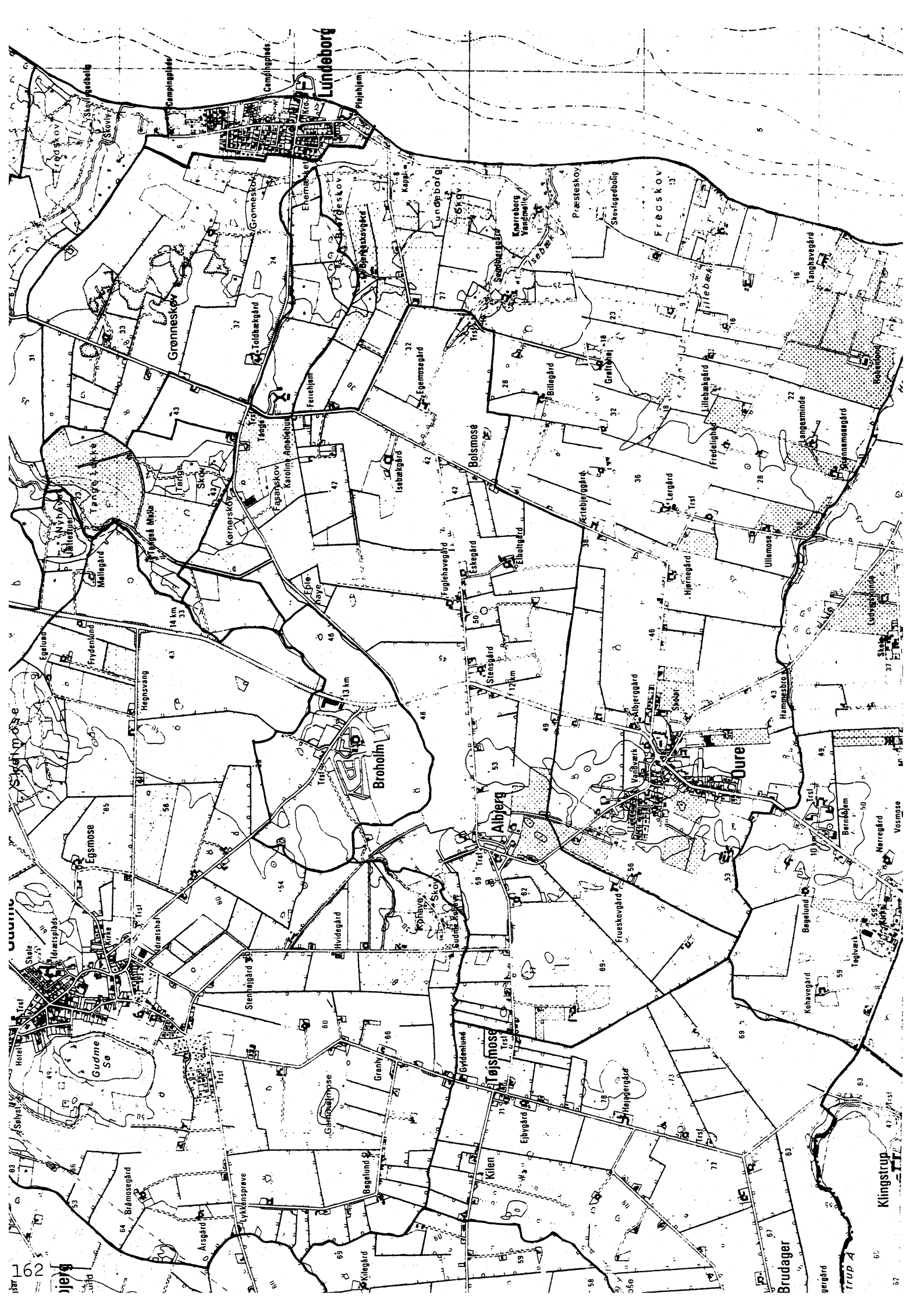
Aibjerg

59

53

62

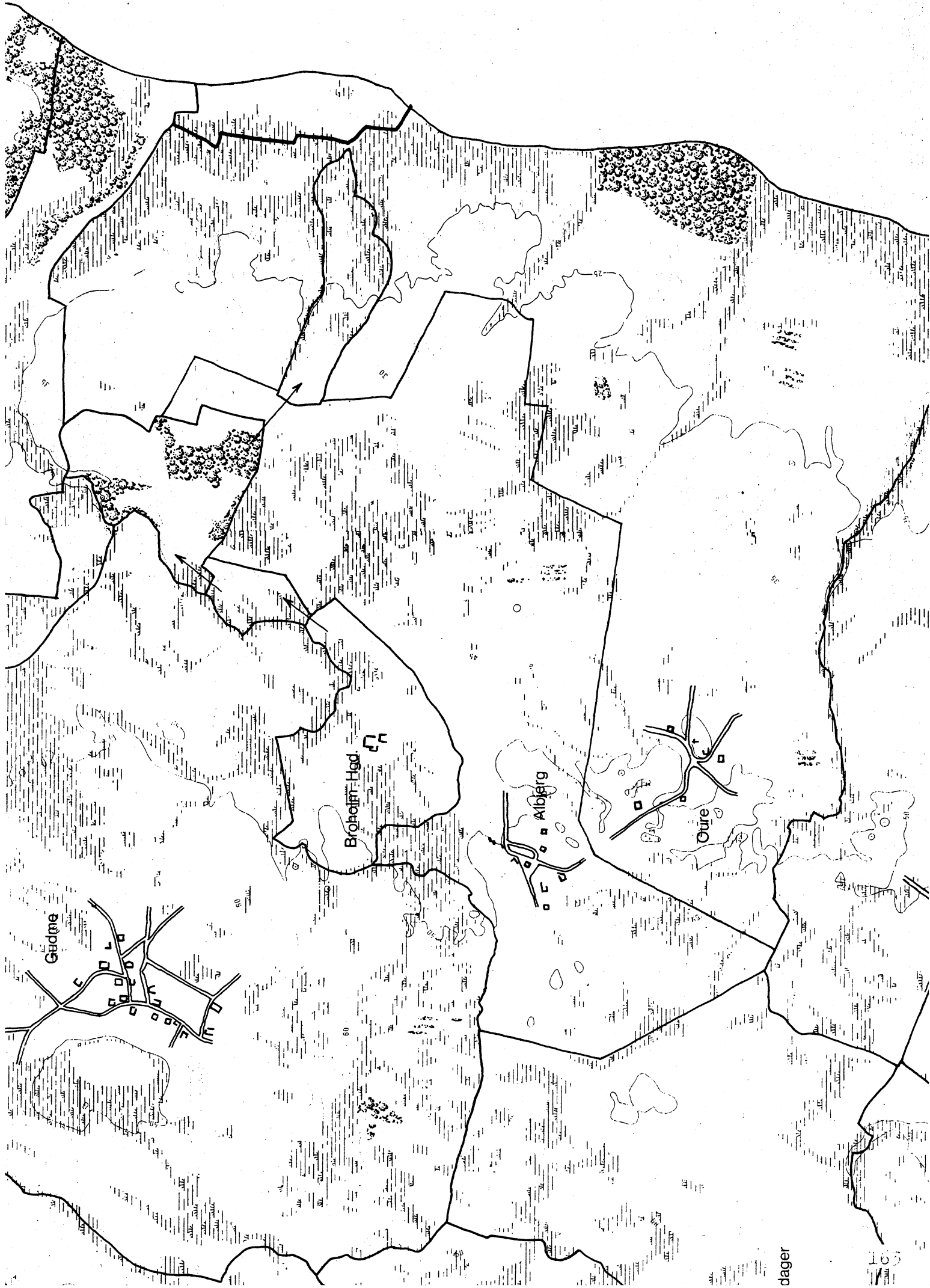

1:60,000
jerg

Brudager

Klingstrup

Gødme

Broholm-Hgd.

Alberg

Oure

dager

OURE

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn Oure
----------	------------------	-------------------	--------------

Navn: Oure	Navnetype: Oure
-------------------	------------------------

<p>Bemærkninger:</p> <p>Oure er nævnt første gang 1408 i formen Aarde. Navnet kommer af navneordet, gl. da. wara, som betyder udyrket areal.</p>
--

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
---------------------------	---

<p>Bemærkninger:</p> <p>En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning. Oure er Kirkeby.</p>

<p>Historiske tildragelser:</p>

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Oure
----------	------------------	-------------------	---------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 5 gårde tilbage i byen i dens østlige del. Der er sket et større byggeri i byen, både på de gamle tomter og udenfor, dels langs den sydgående vej, dels i det nordvestlige hjørne. Vejforten er bevaret som omrids dannet af vejnettet, som er delvis intakt. Toftesystemet er opløst.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Skovarealer ud mod kysten. Flere frugtplantager i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Oure
----------	------------------	-------------------	---------------

STATISTIK

Areal: 972 ha, heraf opdyrket i 1688: 57%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	224	194	162				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		24 ⁺¹	27 ⁺¹	25 ¹	24	37 ¹	38 ¹
Huse:			3		9		
Huse m/ jord:				3		40	50
Huse u/ jord:				6		5	60
I alt:		24	30	34	33	82	148
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(52%)	1664	3	6	16	9,0		
(64%)	1688 ¹	1	17	7	7,7		
(57%)	1844 ¹	27	9	1	3,8		
(61%)	1903 ¹	30	7	1	3,7		
Folketal:							
		1787	1845 ²	1901 ¹			
	Voksne:	160	242	441			
	Børn:	77	114	203			
	I alt:	237	356	644			

1. Incl. Knarreborg vandmølle. 2. Incl. Grønneskov St., Bjergeskov og Knarreborg mølle, men excl. Lundeborg. NB - en del af befolkningstallet må være regnet under Albjerg.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Oure
----------	------------------	-------------------	---------------

Besiddelsesforhold:	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664	10		6	1			11*	2
1844	28	35					9	10
1903	34	108					4	2

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 972 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 57%. Byen havde da trevangsbrug i delvist integreret dyrkningsfællesskab med udflytterbyen Albjerg. Oure takseredes i 1684 højt til 194 tdr. htk. på grund af den intensive udnyttelse. I 1844 nedsattes takseringen til 162 tdr. htk.

Vest for Oure vidner marknavne på Tårup Tofte om en nedlagt middelalderlandsby. Nordøstligst i ejerlavet er Lundeborg udparcelleret. Først i 1500-tallet omtales fiskerhuse og teglværk i Lundeborg. I 1862 anlagdes en regulær havn og Lundeborg fungerede herefter som fiskerleje og ladeplads. Broholm inddrog i 1620 jord fra Oure. Det drejer sig formentlig om enemærket i ejerlavets nordlige del. I 1451 omtales hovedgården Brembæk i Oure sogn, men det vides ikke, hvor den nærmere lå placeret. Knarreborg Mølle omtales allerede fra 1600-tallet. I 1664 takseredes byens skove for 16 svins olden.

Albjerg blokudskiftedes i flere omgange fra 1799-1809 og siden er 20 gårde flyttet ud. I 1408 ejede Niels Jensen Bild 1 gård i Oure. Broholm havde i 1473 3 gårde i byen, der i øvrigt domineredes af selvejergårde.

I 1537 var der 10 selvejergårde i byen, og herforuden havde kronen 1 kirkegård og præstegården. Hesselagergård havde i 1557 9 gårde i Oure. Kronens andel var endnu intakt i 1664, hvor nabohovedgården Broholm fortsat havde 3 gårde, foruden Knarreborg Mølle. Broholms andel var uændret endnu i 1791. I 1756 var Tidselholt dominerende besidder med 13 egaliserede gårde (åbenbart det tidligere krongods) og 4 huse. Hesselagergård havde (i 1766) 4 gårde, medens Vejstrup havde 2 gårde (i 1768).

Overgangen til selveje skete i flere etaper og var endnu ikke afsluttet i 1903. Antallet af gårde lå i 1600-1700-tallet omkring 24. I forbindelse med overgangen til selveje skete en kraftig ekspansion i gårdtallet frem til 1844, ligesom hus- og befolkningstallets ekspansion oversteg det normale.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Hesselagergård, Broholm og Tidselholt foretog lodsejervise egaliseringer i 1700-tallet. Tidselholt egaliserede sine 20 gårde i Oure og Albjerg under et, således at de 20 gårde omkring 1800 hver havde et hartkorn på 5-5-3-0 tdr. I 1682 oplyses det, at Nørremarken bestod af 2 bol, det ene til fæsterne og det andet til selvejergårdene.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Oure
----------	------------------	-------------------	---------------

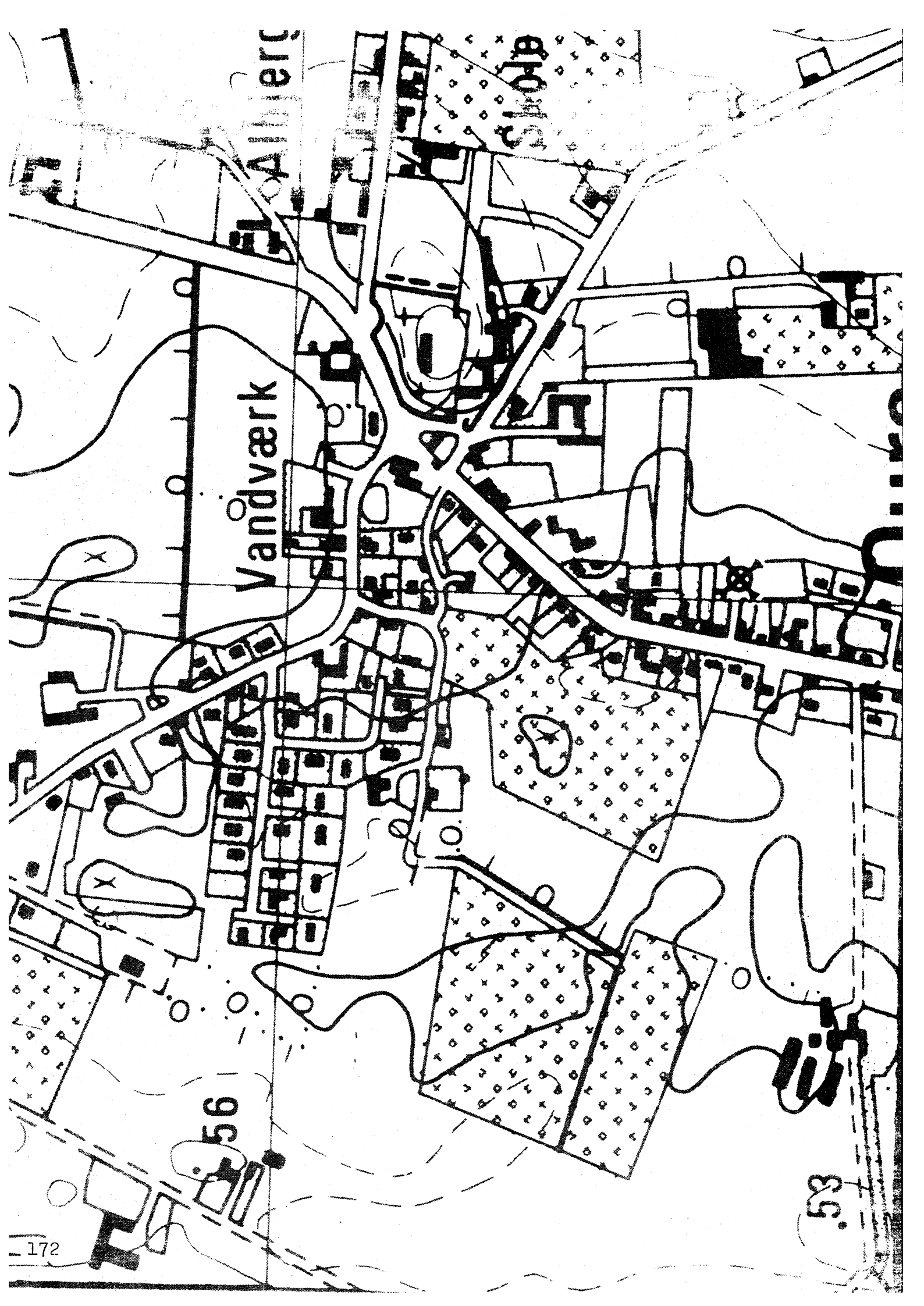
Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering: Interesse.**

1. Anlægstype. Den store kirke-adelby er som typisk for kystejerlav placeret i det inderste hjørne af ejerlavet. Byformen er uregelmæssig vejforteby. I kystskovbæltet er Lundeborg udparcelleret - formentlig omkring 1500, ligesom hovedgården Broholm har gjort mindre indhug i ejerlavet. Skellet til udflytterbyen Albjerg er først endelig fastlagt ved udskiftningen. Marknavne på Tårup vidner om en nedlagt landsby. En hovedgård, Brembæk, har formentlig også ligget i ejerlavet.
2. Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalderen af selvejergårde. I 1700-tallet var byens gårde delt op på 4 godser, og der foretoges lodsejervise egaliseringer. Overgangen til selveje ledsagedes af kraftig ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig, forholdsvis typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst og nybebygget.
2. Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene samt skovarealer ud mod kysten.
3. Særlige relikter: Knarreborg Mølle, Oure kirke.
4. Arkæologiske interesser: tomten af Tårup og Brembæk.

Alleberg

Vandværk

Stob

56

53

18

John Nissen

John Nissen

John Nissen

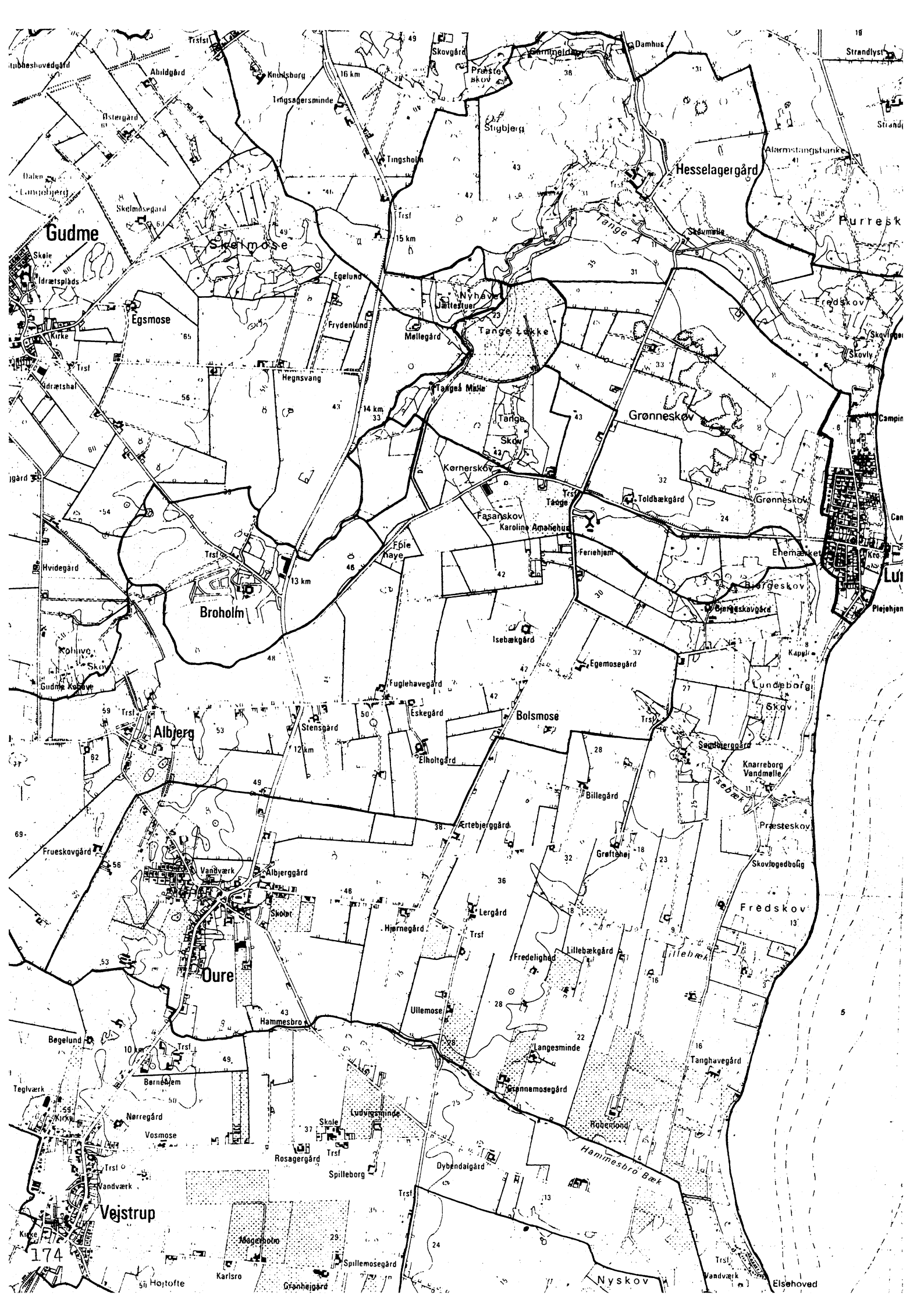
John Nissen

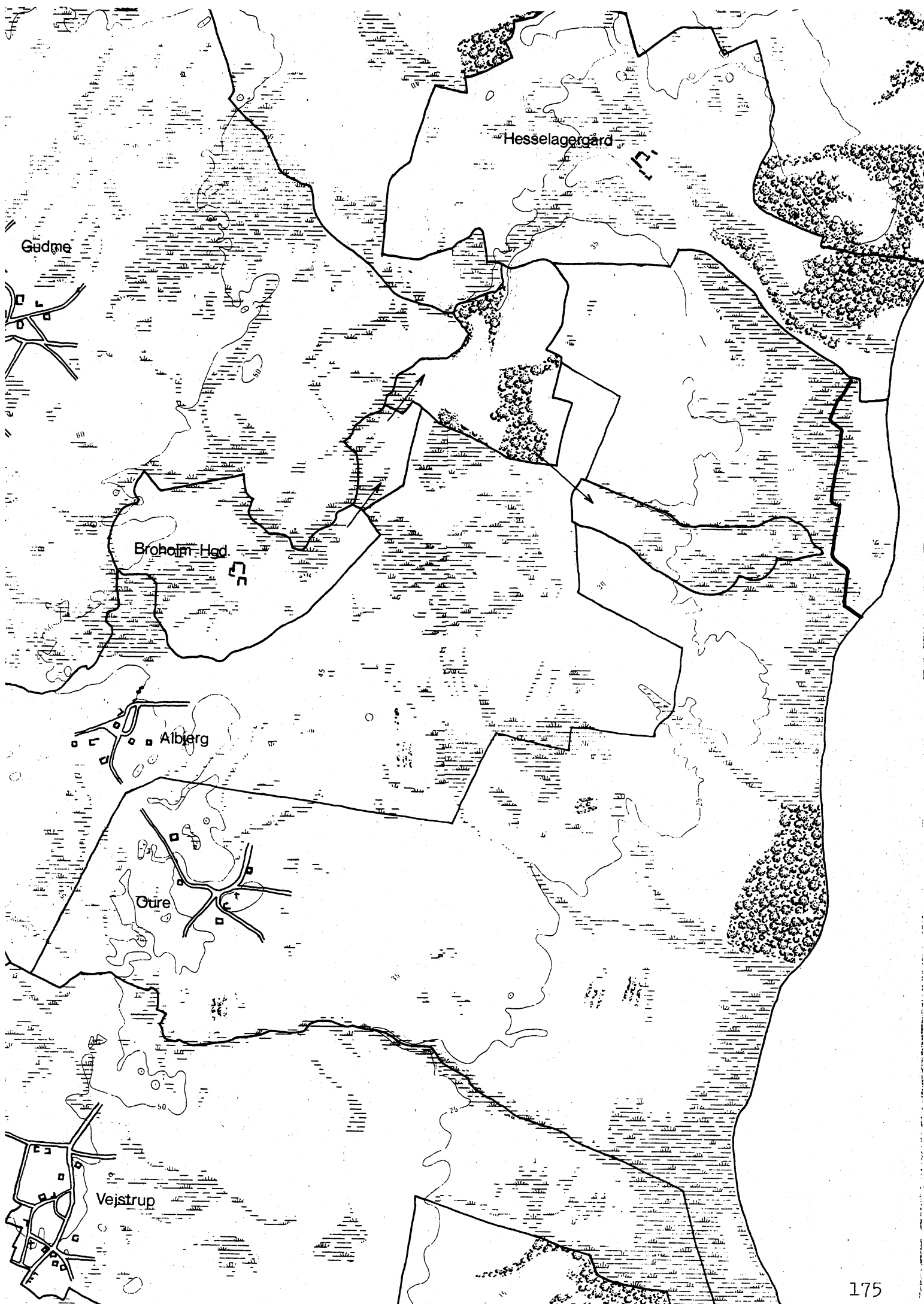
John Nissen

John Nissen

John Nissen

John Nissen

VEJSTRUP

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Vejstrup
-----------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------

Navn: Vejstrup	Navnetype: -Torp
------------------------------	--------------------------------

Bemærkninger:

Vejstrup er nævnt første gang 1372 i formen Wixtorp. Forleddet er en form af mandsnavnet, gl. Wigh. Efterleddet er torp, gl. Thorp, som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
----------------------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er opstået ved udflytning. Vejstrup er kirkeby.

Historiske tildragelser:

På en mark ved Lindegården i Vejstrup opgravedes 1948-49 skårene af en lerpotte med 15964 mønter fra Erik Mændved Christoffer II's tid nedlagt ca. 1330.

I Vejstrup sogn fødtes 1781 politikeren Hans Christensen, 1811 politikeren Christen Hansen, 1844 ingeniøren og industrimanden Vilhelm Jørgensen.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Vejstrup
----------	------------------	-------------------	-------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby. (!)

Byens gårde ligger uregelmæssigt spredt langs et vejnet der udgår fra vejforten midt i byen, hvor kirken ligger i den vestlige ende. Husene er koncentreret i den vestlige og nordlige bydel. Tæt op til byen, men udskilt fra denne ligger Vejstrupgård.

b. Placering i forhold til by-marken

centralby agerorientering skovorientering åorientering
 randby engorientering kystorientering

Byen ligger i det SV hjørne.

c. Udskiftning 1795: Tidselholt 1805.

år: 1795 figur: Blokudskiftning (!) store, men ret uregelmæssige blokke.

d. Udflytning Ca. 18 gårde.

ved udskiftningen 13 gårde.

efter udskiftningen 5 gårde.

Flyttet ud i hele ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

vangeantal: 3+1 vænge. Vangelag med Oure og Øster Åby.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Østfyn. Erosionsdal mod N. Terrænskrænter.

jordbund: Glacialt moræneler med ferskvandstørv og -dynd.

naturlig afgrænsning: Mod N, NØ og midt i den S-grænse, men ikke mod Brudager, Vejstrupgård eller Tidselholt.

overvejende

overvejende ager med større indhold af eng.

blandingsøkonomi med

Engarealer spredt i ejerlavet, især mod NØ og langs sydgrænsen.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Vejstrup
----------	------------------	-------------------	-------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

 velbevaret opløst delvis bevaret opløst og nybebygget

Kun 2 gårde bevaret i den nordlige bydel. På de fleste gamle gårdtomter er der bygget nye huse og ligeledes langs det øvrige vejnet. I den nordlige del af byen bygget en kirke mere.

b. Skelsystem

 vangesystemets hegn udskiftningshegnene intet af betydning

En lille del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

 større engareal større skovareal uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald større overdrevarsareal størsteparten opdyrket

Frugtplantager midt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Vejstrup
----------	------------------	-------------------	-------------------

STATISTIK

Areal: 665 ha, deraf opdyrket i 1688: 62%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	221	116	134				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664 ¹	1688	1774	1844	1903
Gårde:		19	33	30	30	31	26
Huse:		6	12 ⁺⁺		25		
Huse m/ jord:				4		40	40
Huse u/ jord:				3 ²		2	50
I alt:		25	45	37	55	73	116
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(39%)	1664	6	17	10	6,7		
(77%)	1688	21	9		3,8		
(61%)	1844	25	6		3,4		
(69%)	1903	19	7		3,8		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	174	320	483			
	Børn:	116	182	185			
	I alt:	290	502	668			

1. Incl. 2 møller (huse)
2. Tallet ufuldstændigt

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Vejstrup
----------	------------------	-------------------	-------------------

	Selvejere:		Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			5		28	12**		
1844	26	25			4	17	1	
1903	26	87				3		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det omkring 1800 665 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 62%. Tallet er dog misvisende højt, eftersom Vejstrupgård og Tiselholt begge gjorde indhug i ejerlavet i 1700-tallet. Byen havde trevangsbrug i vangelag med Oure og Øster Åby og takseredes i 1684 til 116 tdr.htk. mod 134 tdr. i 1844. Formentlig er der i den mellemliggende periode foregået en del nyopdyrkning, i hvert fald var kystskovene (bortset fra Tiselholts) forsvundne omkring 1800. Landgildehartkornet fra 1664 er påfaldende højt, hvilket formentlig dels skyldes, at Vejstrup er et kystejerlav og dels at byen allerede i senmiddelalderne husede en hovedgård. Vejstrupgård nævnes allerede fra 1300-tallet. Sidst i 1400-tallet var det en beskeden væbnergård, der pantsattes i flere omgange.

Fra 1535-1580 var den i kronens eje. I 1664 var der en beskeden hovedgård på 24 tdr.htk. I 1700-tallet lagdes yderligere 4 tdr.htk. under hovedgården. Tiselholt var i 1400-tallet 2 fæstegårde. Fra 1525 omtales Tiselholt som hovedgård. Den udvidedes i 1641 og igen i 1700-tallet med jord fra Vejstrup. I ejerlavet har endvidere mod vest ligget en landsby Agedrup, der har sat sig spor i marknavne. Vejstrup blokudskiftedes i 1795 og 1805 og siden er 18 gårde flyttet ud.

I 1473 fulgte med Broholm bl.a. 30 tdr.htk. i Vejstrup og Vejstrup Mølle (12 tdr. mel i skyld). Byen domineredes dog af selvejergårde. I 1537 havde kronen 15 selvejergårde, foruden 1 fæstegård, 1 kirkegård og en præstegård. Vejstrupgårds andel har således været beskeden i senmiddelalder. I 1610 har de indensogns hovedgårde højst besiddet 10-12 gårde, at dømme efter antallet af skattepligtige bønder i 1610-skattemandtallet (de indensogns hoveribønder var skattefri). I 1664 havde Tiselholt 16 gårde og 5 huse, medens Vejstrup havde 12 gårde, 5 huse og 2 møller. Hundrede går efter var fordelingen stort set uændret. Vejstrupgård havde 14 (delvis egaliserede) gårde og 9 huse samt Vejstrup mølle i 1768, medens Tiselholt havde 13 gårde og 7 huse i 1756. Andre lodsejere var da Klingstrup og Broholm med henholdsvis 2 og 1 gård. I 1806 var Tiselholts 9 gårde egaliserede på 6-0-1-0 tdr.htk. Vejstrupgård bortsolgte bøndergodset fra 1803-10. I 1903 var der fortsat enkelte fæstehuse tilbage.

Antallet af gårde synes svagt vigende i 1600-tallet - formentlig som følge af hovedgårdseksponering. Ejendommeligt nok fortsætter tilbagegangen i gårdtallet i det 19. årh., hvor hus- og befolkningseksponeringen

ellers er meget markant. Forklaringen er formentlig , at gårdene i 1684 var meget små, således som det ofte er tilfældet i kystejerlav. Der foretoges lodsejervise egaliseringer i 1700-tallet.

I det 20. årh. har Vejstrup som stationsby udviklet sig som bymæssig bebyggelse med bl.a. folkehøjskole (1867) og valgmenighedskirke (1874-75). Den nordlige del af Vejstrup kaldtes tidligere Nørreballe.

FYNS AMT	Herred: Gudme	Kommune: Gudme	Sogn: Vejstrup
----------	------------------	-------------------	-------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: Interesse: Stor
interesse: Særlig
interesse: **Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den store kirke-adelby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er som typisk for kystejlerlav placeret i det inderste hjørne af sit ejerlav. Gårdene var ret små som typisk for kystbyer. Kystskovbæltet var allerede forsvunden omkring 1800. Byformen var uregelmæssig vejforteby. Af ejerlavet er senere udparcelleret et enemærke til landsbyhovedgården Vejstrupgård og i kystskovbæltet småbebyggelsen Tidselholt, der fra 1525 omtales som hovedgård. Vest for Vejstrup udparcelleredes en landsby Agedrup, der atter nedlagdes i senmiddelalderen.
2. Udviklingstype. Byen husede allerede fra 1300-tallet en væbnergård men domineredes i øvrigt i senmiddelalderen af selvejergårde. I 1600-1700-tallet var landsbyen stort set delt mellem de to indensogns hovedgårde Tidselholt og Vejstrupgård, der foretog lodsejervise egaliseringer. Overgangen til selveje ledsagedes af betydelig ekspansion og Vejstrup voksede til bymæssig bebyggelse.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig, forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst og nybebygget.
2. Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning.
3. Særlige relikter: kirken, valgmenighedskirke, Vejstrupgård og -mølle der har bevaret karakteren af landsbyhovedgård.
4. Arkæologiske interesser: tomten af Agedrup, omkring 4 frilagte gårdtomter.

Teglværk

59
Kirke

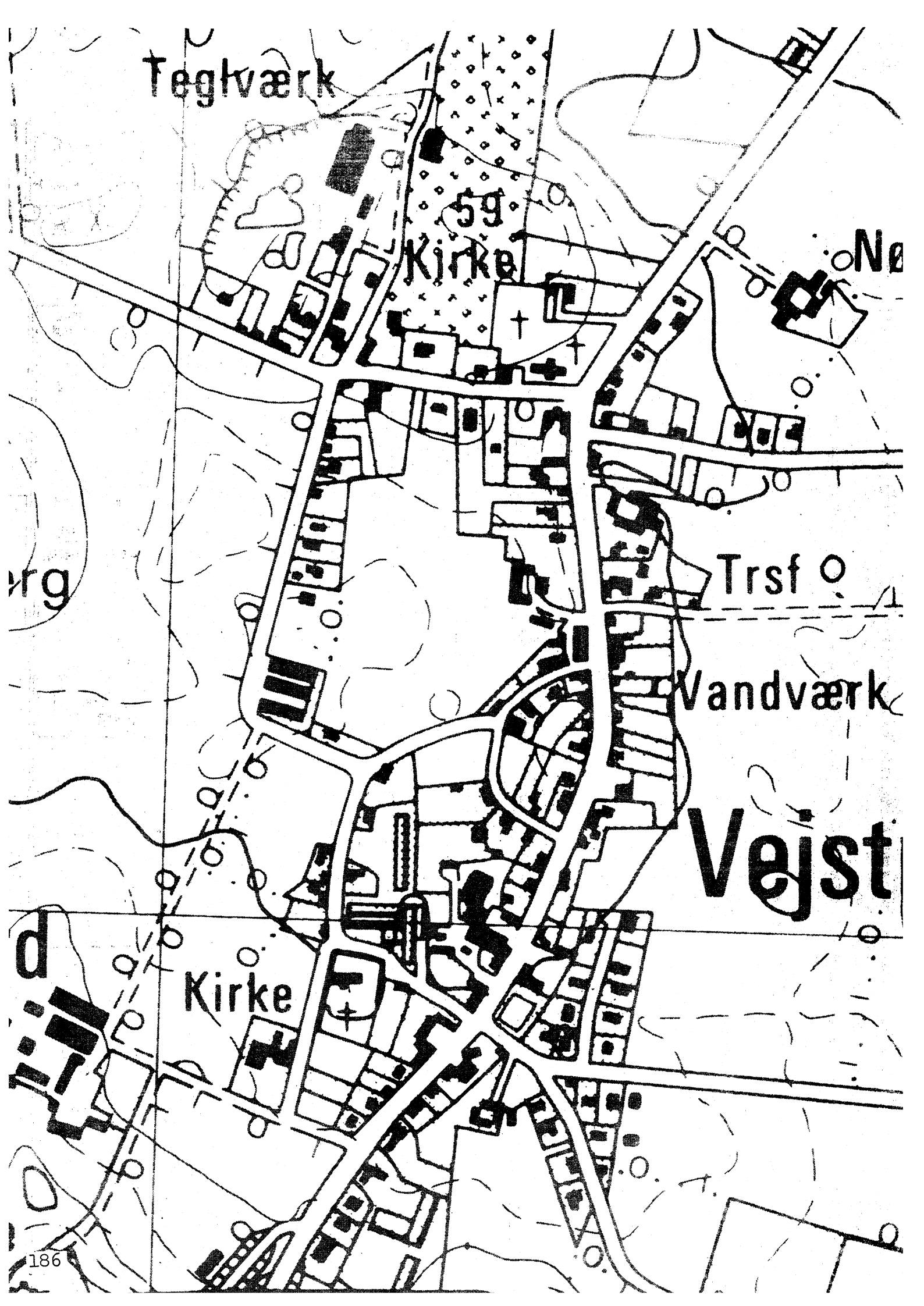
Nø

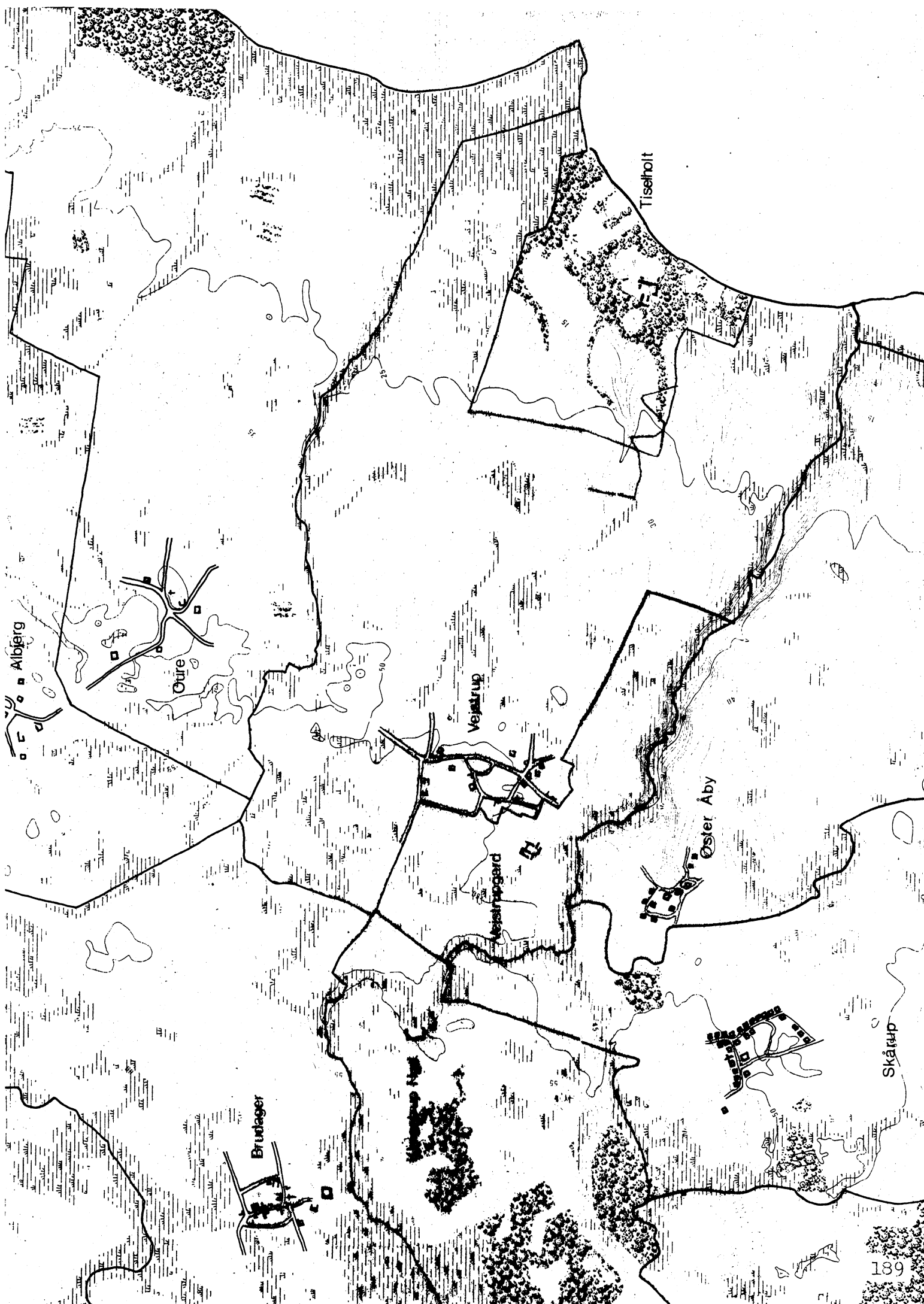
Trsf

Vandværk

Vejst

Kirke

Albjerg

Oure

Vejstrup

Vesstrupgaard

Øster Åby

Tiselholt

Brutlager

Skårup